

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ORTADOĞU'DA GÜÇ MÜCADELESİ VE YÜKSELEN AKTÖRLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞEGÜL ALTINTAŞ

TEZ DANIŞMANI
DR.ÖĞR. ÜYESİ SİBEL ELİF ÖZDİLEK

ANKARA

2024

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**ORTADOĞU'DA GÜÇ MÜCADELESİ VE YÜKSELEN
AKTÖRLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞEGÜL ALTINTAŞ

TEZ DANIŞMANI
DR.ÖĞR. ÜYESİ SİBEL ELİF ÖZDİLEK

ANKARA

2024

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

12/06/2024

Ayşegül ALTINTAŞ

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sürecinde bana desteğini esirgemeyen, araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan ve her konuda samimiyetiyle desteğini hissettiren değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sibel Elif ÖZDİLEK’e, hayatım boyunca maddi ve manevi varlıkları ile her zaman yanımda olduklarını bildiğim ve hissettiğim kıymetli aileme teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ALTINTAŞ, Ayşegül, Ortadoğu'da Güç Mücadelesi ve Yükselen Aktörler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Ortadoğu, tarih boyunca dünya siyasetinin merkezinde yer alan ve stratejik önemi her dönemde ön plana çıkan bir bölge olmuştur. Bölgenin zengin enerji kaynakları, jeopolitik konumu ve kültürel önemi, küresel güçlerin sürekli ilgisini çekmiş ve bölgeyi etkileyen birçok dinamik oluşmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Ortadoğu'da yaşanan güç mücadelesi daha da karmaşık hale gelmiş, bölgedeki çatışmaların derinleşmesine ve yeni aktörlerin sahneye çıkmasına yol açmıştır. Bu tezin amacı, Ortadoğu'daki güç mücadelesini etkileyen faktörleri ve bölgesel aktörleri incelemektir. Özellikle, İran, Suudi Arabistan, Filistin, Mısır ve İsrail gibi önemli ülkelerin bölgedeki rolü üzerinde durulacak ve bu ülkelerin Ortadoğu politikaları analiz edilecektir. Ayrıca, ABD, Çin ve Rusya gibi küresel güçlerin Ortadoğu politikaları da incelenecek ve bunların bölgesel dinamiklere etkisi değerlendirilecektir. Bu tezde, Ortadoğu'daki güç mücadelesinin temel dinamiklerinin anlaşılması için bölgenin kültürel, tarihi ve jeopolitik yapısı detaylı bir şekilde incelenecektir. Ayrıca, bölgesel ve uluslararası örgütlerin politikaları da ele alınarak, Ortadoğu'daki güç dengelerinin nasıl şekillendiği ve değiştiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Son olarak, bölgedeki çıkarımlar yapılarak gelecek senaryolarına ve barışın sağlanabilmesi için önerilere yer verilecektir. Ortadoğu'nun jeopolitik konumu, sahip olduğu enerji kaynakları, mezhepsel ayrımlar ve bölgesel örgütler gibi unsurlar, bölgedeki aktörlerin politikalarını derinden etkilemektedir. Ortadoğu'daki güç mücadelesi karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bölgesel aktörlerin rekabeti, küresel güçlerin müdahaleleri ve yapısal faktörler, bölgenin istikrarsızlığını beslemektedir. Ancak, bölgesel iş birliği ve diyalog yoluyla, barış ve istikrarın sağlanabileceği de vurgulanmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Ortadoğu, Çatışma, Güç Mücadelesi, Politika.

ABSTRACT

ALTINTAŞ, Ayşegül, Power Struggle and Rising Actors in the Middle East, Master's Thesis, Ankara, 2024.

The Middle East has been a region that has been at the center of world politics throughout history and the importance of which has emerged at the forefront in every period. The region's rich energy resources, geopolitical location, and cultural significance have attracted the constant attention of global powers and caused many dynamics affecting the region. In the post-Cold War era, the power struggle in the Middle East has become more complex, leading to deepening conflicts in the region and the emergence of new actors. This thesis aims to analyze the factors affecting the power struggle in the Middle East and the regional actors in detail. Additionally, the Middle East policies of global powers such as the USA, China, and Russia will be examined and their impact on regional dynamics will be evaluated. In this thesis, the cultural, historical and geopolitical structure of the region will be examined in detail in order to understand the basic dynamics of the power struggle in the Middle East. In addition, the policies of regional and international organizations will be made to understand how the balance of power in the Middle East is shaped and changing. Finally, inferences will be made in the region, and future scenarios and suggestions for achieving peace will be included.. Factors such as the geopolitical location of the Middle East, its energy resources, sectarian divisions, and regional organizations deeply affect the policies of the actors in the region. Important developments such as the Arab Spring, the Syrian crisis, and the Israeli-Palestinian conflict are among other factors that determine the course of the power struggle. The power struggle in the Middle East is complex and multidimensional. Competition between regional actors, interventions of global powers, and structural factors feed the instability of the region. However, it should be emphasized that peace and stability can be achieved through regional cooperation and dialogue.

Key Words:Middle East, Conflict, Power Struggle, Policy.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	2
BÖLGENİN COĞRAFI VE TARİHİ ARKA PLANI.....	2
1.1. Ortadoğu'nun Coğrafi Sınırları	2
1.2. Ortadoğu Tarihi	3
1.3. Ortadoğu'nun Stratejik Konumu.....	12
1.4. Ortadoğu'da Enerji Mücadeleleri.....	14
1.5. Ortadoğu Kültürü	18
2. BÖLÜM.....	22
BÖLGE AKTÖRLERİN ORTADOĞU POLİTİKASI VE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN BÖLGESEL POLİTİKALARA ETKİSİ	22
2.1. Bölgesel Aktörler	22
2.1.1. Lübnan.....	22
2.1.2. Suriye	26
2.1.3. İran	27
2.1.4. Irak	28
2.1.5. Suudi Arabistan	30
2.1.6. İsrail.....	31
2.1.7. Filistin.....	32

2.1.8. Tunus	33
2.1.9. Mısır	34
2.1.10. Ürdün.....	35
2.1.11. Yemen	36
2.1.12. Kuveyt	36
2.1.13. Birleşik Arap Emirlikleri	37
2.1.14. Umman	37
2.1.15. Türkiye	38
2.1.16. Katar	39
3. BÖLÜM.....	40
BÖLGESEL SORUNLAR VE KRİZLER.....	40
3.1. Çatışmalar	40
3.1.1. Arap- İsrail Savaşları	40
3.1.2. Suriye İç Savaşı	41
3.1.3. İran İslam Devrimi	44
3.1.4. Suudi Arabistan- İran Rekabeti	45
3.1.5. Mülteci Sorunu	48
3.1.6. Ortadoğu’da Göç Sorunu	49
3.2. Filistin Sorunu.....	50
3.2.1. Siyonizm’in Gelişimi	50
3.1.2. Filistin Sorununun Ortaya Çıkışı.....	51
3.2.3. İsrail’in Kuruluşu	53
3.2.4. ABD’nin Filistin Politikası.....	54
3.2.5. Rusya’nın Filistin Politikası	56
3.2.6. Çin’in Filistin Politikası	57
3.2.7. Uluslararası Hukuk Açısından Filistin Sorunu	58
3.3. Sorunlara Etki Eden Süreçler	60
3.3.1. Oslo Barış Süreci.....	60

3.3.2. Camp David Anlaşması	60
3.3.3. 11 Eylül Saldırıları	61
4. BÖLÜM.....	63
BÖLGESEL DİRENİŞ ÖRGÜTLERİ VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER	63
4.1. Bölgesel Direniş Örgütleri	63
4.1.1. Müslüman Kardeşler Hareketi	63
4.1.2. Hamas (Hareket-ül Mukavemet-ul İslamiye/İslami Direniş Hareketi) ...	67
4.1.3. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ).....	69
4.2. Uluslararası Örgütler	70
4.2.1. Birleşmiş Milletler.....	70
4.2.2. Avrupa Birliği.....	72
5. BÖLÜM.....	73
GÜÇ MÜCADELESİNİN TÜRLERİ	73
5.1. Askeri Güç Mücadelesi	73
5.2. Dini Güç Mücadelesi	73
5.3. Ekonomik Güç Mücadelesi	74
5.4. İdeolojik Güç Mücadelesi	75
6. BÖLÜM.....	77
ÇATIŞMALARIN EVRİMİ, KENDİNİ TEKRAR EDEN FAKTÖRLERİ, GELECEK SENARYOLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	77
6.1. Arap- İsrail Çatışması Nelere Evrildi?	77
6.2. Ortadoğu’da Çatışmaların Kendini Tekrar Eden Faktörleri.....	77
6.3. Barış ve İstikrar İçin Öneriler	79
6.3.1. Diplomatik Çözümler	79
6.3.2. Barış Süreçleri	80
6.3.3. Uluslararası İş birliği	81
6.4. Ortadoğu’da Güç Mücadelesi Analiz	83
6.5. Ortadoğu İle İlgili Olası Teoriler.....	85

SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	90
ÖZGEÇMİŞ.....	93

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
İİT	: İslam İş birliği Teşkilatı
KİK	: Körfez İşbirliği Konseyi
MKH	: Müslüman Kardeşler Hareketi
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel

GİRİŞ

Ortadoğu bölgesi, tarih boyunca jeopolitik konumu ve zengin doğal kaynakları nedeniyle büyük güçler arasında sürekli bir çekişme alanı olmuştur. Bölgedeki güç dengeleri, zamanla değişen aktörler, bölgesel ve küresel faktörler doğrultusunda yeniden şekillenmiştir.

Ortadoğu'nun karmaşık ilişkilerinin anlaşılabilmesi için tarih boyunca yaşanmış olan mücadeleler ve gelecekte yaşanabilecek çatışmalar göz önünde bulundurulmalıdır. Son yıllarda, Ortadoğu siyaset sahnesinde yeni ve etkili aktörlerin yükselişi dikkat çekmektedir. Bu aktörlerin yükselişini etkileyen bölgesel çatışmalar, anlaşmalar ve bu mücadelelerin anlaşılabilmesi için de günümüze kadar gelen sürecin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Bu tez, Ortadoğu'daki güç mücadelesini belirleyen faktörleri ve bu mücadeleleri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, bölgesel ve küresel dinamiklerin Ortadoğu siyaseti üzerindeki etkileri incelenecek; bölgesel ve uluslararası aktörlerin bölgedeki rolleri değerlendirilecektir. Bu analizler aracılığıyla, mevcut güç dengelerinin daha iyi anlaşılması ve geleceğe yönelik sağlam öngörüler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

1. BÖLÜM

BÖLGENİN COĞRAFI VE TARİHİ ARKA PLANI

1.1. Ortadoğu'nun Coğrafi Sınırları

Ortadoğu terimi, genellikle Avrupa merkezli bir perspektifle tanımlanmaktadır ve bu coğrafi anlayış, bölgenin konumunu Avrupa'nın batısında ve Asya'nın doğusunda olarak belirlemektedir. Bu tanımlama, Avrupa'nın coğrafi bakış açısına dayanarak oluşturulmuştur. Dolayısıyla, "Ortadoğu" kavramı, Avrupa'dan bakıldığında anlam kazanan bir terimdir. Avrupa merkezli bu coğrafi anlayış, bölgenin konumunu ve sınırlarını belirlemede etkili olmuştur.

‘ORTADOĞU’ tabiri 1912 yılında, deniz tarihçisi Alfred Thayer Mahan tarafından Arabistan ve Hindistan arasındaki bölgeyi tanımlamak için türetilmiştir. (Lewis, Modern Ortadoğu Nasıl Kuruldu?, 2022)

Genel anlamda Ortadoğu, kuzeyde Türkiye ve İran'dan başlayarak doğuda Umman'a, güneyde Yemen'e ve batıda Mısır'a kadar uzanan bir bölgeyi kapsamaktadır. Etnik açıdan Araplar, Farslar ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı bu bölge, dinsel açıdan ise ağırlıklı olarak Müslümanların egemenliğindedir. Ortadoğu'nun bu tanımı, bölgenin coğrafi sınırlarını ve demografik yapısını betimlemektedir. (Arı, 2017)

Ortadoğu kavramı, genellikle coğrafi bir tanımlama olarak görülmekle birlikte, aslında jeopolitik bir anlam taşımaktadır ve tarih boyunca önemli stratejik ve siyasi mücadelelerin merkezi olmuştur. Bu bölge, dünya güçlerinin stratejik çıkarları doğrultusunda sürekli ilgi odağı olmuş, bu nedenle sınırları büyük güçlerin etkisi ve müdahaleleriyle zaman içinde değişkenlik göstermiştir. Avrupa merkezli bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Ortadoğu genellikle Avrupa'nın doğusunda kalan bölgeleri ifade eder. Bu tanım, Avrupa'nın kendi coğrafi ve siyasi çıkarlarını göz önünde bulundurarak oluşturduğu bir kavramsal çerçevedir. Bu nedenle, Ortadoğu'nun sınırları ve kapsamı, tarihsel olaylar ve uluslararası ilişkiler bağlamında yeniden şekillenmiş ve farklı dönemlerde farklı anlamlar kazanmıştır. Bu sebeple, Ortadoğu, yalnızca bir coğrafi bölge olmanın ötesinde, dünya siyaseti ve jeopolitiğinde önemli bir rol oynayan dinamik ve karmaşık bir alan olarak öne çıkmaktadır.

1.2. Ortadoğu Tarihi

Ortadoğu olarak adlandırılan bölge, bilinen tarih boyunca medeniyetler arasında güç mücadelesinin ve çatışmaların en yoğun yaşandığı yerlerden biri olarak kabul edilir. Bu çatışmaların birçok sebebi olmakla birlikte, bölgenin tarihî ve stratejik önemi, kaynak zenginliği ve dini çeşitliliği başlıca etkenler arasında yer almaktadır. Özellikle Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi üç büyük semavi dinin bu bölgede ortaya çıkmış olması, dini ve kültürel çatışmaların temelinde yatan önemli bir faktördür.

Ortadoğu'nun jeopolitik konumu ve sahip olduğu doğal kaynaklar da tarih boyunca bölgedeki çatışmaların ana sebeplerinden biri olmuştur. Verimli toprakları, petrol ve su kaynakları açısından zengin olması, bölgeyi sürekli olarak dış güçlerin ve yerel aktörlerin mücadele alanı haline getirmiştir. Bu kaynakların kontrolü, sadece ekonomik değil, aynı zamanda stratejik bir öneme sahiptir. Günümüzde de bu kaynaklar, her ne kadar çatışmaların ana nedeni olarak gündeme getirilmese de, çatışmaların devam etmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Günümüzün en popüler ve karmaşık konularından biri olan İsrail-Filistin çatışması, tarihî derinlikleri olan ve kökleri milattan öncesine kadar uzanan bir sorundur. Bu çatışmanın kökenleri, antik dönemlerde bu topraklarda yaşayan halklar arasındaki dini ve etnik çekişmelere dayanmaktadır. Modern dönemde ise, bu çatışma, 20. yüzyılda Siyonist hareketin ortaya çıkışı ve İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. İsrail-Filistin çatışması, sadece bölgesel bir sorun olmanın ötesine geçerek, uluslararası politikada da önemli bir yer edinmiştir.

Ortadoğu'daki çatışmaların anlaşılabilmesi için, bölgenin tarihî arka planını ve çeşitli dinlerin burada doğmuş olmasının yarattığı etkiyi göz önünde bulundurmak gerekir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'in kutsal kabul edilen mekanlarının bu bölgede bulunması, dini hassasiyetlerin yüksek olmasına ve bu yüzden dini temelli çatışmaların sıkça yaşanmasına neden olmuştur. Bu dini faktörlerin yanı sıra, bölgede bulunan zengin doğal kaynakların kontrolü de çatışmaların önemli sebeplerinden biri olmuştur.

Ortadoğu'nun tarihî arka planı, bölgenin kültürel ve dini çeşitliliği açısından oldukça zengindir. Yahudilik, M.Ö. 2. binyılda bu bölgede ortaya çıkmış, daha sonra Hristiyanlık, İsa'nın doğumu ve öğretileriyle birlikte M.S. 1. yüzyılda yayılmaya

başlamıştır. İsa'nın doğumuyla başlayan bu yeni tek tanrılı inanç biçimi, mevcut dini ve sosyal yapılar üzerinde büyük bir etki yaratarak yeni bir gruplaşmaya yol açmıştır. Hristiyanlık, başlangıçta Roma İmparatorluğu içinde hızla yayılmış ve daha sonra devlet dini haline gelmiştir. Bu süreç, dini ve politik dinamikleri değiştirmiştir. 7.yüzyılda İslamiyet'in ortaya çıkışı ise, Ortadoğu'daki dini ve siyasi dengeleri yeniden şekillendirmiştir. İslam, kısa sürede geniş bir coğrafyaya yayılmış ve bölgenin kültürel, sosyal ve politik yapısını derinden etkilemiştir. İslamiyet'in doğuşu ve yayılması, bölgedeki dini ve etnik gruplaşmaların daha da belirgin hale gelmesine neden olmuştur.

Ortadoğu'da varlığını sürdüren en eski kültürlerden biri Mısır'dır. Mısır pek çok yazı dili kullanmıştır ve bunlardan biri de Kıpti yazısıdır. Mısır'ın Hristiyanlığı kabulüyle birlikte Kıpti dili Mısır'ın milli kültür dili olmuştur ancak Mısır'ın Müslümanlar tarafından fethiyle birlikte Hristiyan olan Mısırlılar dahi Arapçayı benimsemiştir. Böylece Kıpti dili zamanla kaybolmuş, günümüzde yalnızca Kıpti Kilisesi ayinlerinde kullanılmaktadır. Roma İmparatorluğu İmparator Konstantin'in Hristiyan olmasıyla birlikte yeni dinle tanışmış ve büyük Roma İmparatorluğu gücü ile Hristiyanlığı kontrol eder hale gelmiştir. Bu durum Ortadoğu'daki önemli gelişmelerden biridir.

Bir diğer önemli gelişme ise Roma İmparatorluğu'nun merkezinin batıdan doğuya geçmesidir. Roma İmparatoru Teodosius'un ölümüyle Roma İmparatorluğu, Konstantinopolis'ten yönetilen Doğu Roma ve Roma olarak bilinen bölgeden yönetilen Batı Roma olarak ikiye ayrılmıştır. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

İslamiyet öncesinde üçüncü büyük gelişme olarak adlandırabileceğimiz diğer bir olayda Büyük İskender ve Halefleri aracılığıyla başlatılmış olan Ortadoğu'nun Helenleştirilmesi arzudur. Böylece Helen kültürü Roma İmparatorluğu ve kiliselerinin kabul etmesiyle daha geniş alanlarda etkisini göstermiştir.

Hristiyanlığın başlamasıyla Roma İmparatorluğu kendisini sanayi, üretim ve ticaret alanlarında geliştirmeye adanmıştır.

İslamiyet'in ortaya çıkışıyla birlikte Pers ve Bizans İmparatorlukları da etkilenmiştir ancak yıllarca sürecektir olan saldırılara rağmen 1453'e kadar Konstantinopolis ayakta kalmayı başarmıştır. 1453 İstanbul'un fethine kadar Bizans İmparatorluğunda Hristiyan dünyası hakimiyet sürmüştür. İran'ın fethedilerek Müslüman hakimiyetine geçmesiyle birlikte Arap-İslam İmparatorluklarına dahil edilmiş

ve İran'ın sahip olduğu dil ve yazı unutulmuştur. İslam'ın ortaya çıkışına kadar geçen sürede İran bölgesinde başta Pers-Roma çatışmaları ve daha sonrasında Pers-Bizans çatışmaları sahnelenmiştir.

Tarihçilere göre bu savaşların ortaya çıkmasındaki temel sebep topraktır. Çünkü Roma; Ermenistan ve Mezopotamya bölgelerinin kendilerine ait olduğunu düşünmüş, bu nedenle bu bölgelerin Hristiyan olduğunu ve Hristiyan İmparatoruna bağlı olması gerektiğini savunmuştur. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Tabi tek sebep bu değildir. Diğer bir sebep ise ticaret yollarına hâkim olma isteğidir çünkü bölge ipek ve baharat ticaretinin yapılabilmesi için büyük bir öneme sahiptir.

Çin'den ipek, Hindistan ve Güneydoğu Asya'dan baharat ticaretinin yapılması Roma ve Bizans'ın bu ülkelerle ilişki içerisinde olmasını sağlamıştır. Romalılar ve sonra da Bizanslılar bu ithalat için altın ödemişlerdir. Persler, bu ticarete köprü görevi gördüğü için büyük kazançlar elde etmiştir. Çünkü Akdeniz'den Doğu'ya giden en kısa yol Pers toprakları üzerindedir. Bizans için Pers kuvvetlerinin olmayacağı yeni yolların kullanımı hem ekonomik hem de stratejik açıdan yararlı olacağı düşüncesindedir. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Pers İmparatorluğu bu avantajı sayesinde ticaret yollarını kar sağlamak için kullanmıştır ve gerektiği durumlarda da kapatmak istemiştir. Hristiyanlık çağının ilk altı yüzyıllık döneminde Araplar ve Türkler çöllerde ve bozkırlarda yaşamışlardır. Romalılar ve Persler topraklarını genişletmeyi düşündüklerinde dahi Araplar'ın ve Türkler' in yaşadığı bölgelere yönelmemiş ve bu topluluklarla yakınlık kurmamaya dikkat etmişlerdir. Perslerde Bizanslarda Arap ve Türk topluluklara maddi yardımlarda bulunup, askeri unvanlar vererek bu toplulukları kendi yanlarında tutmaya çalışmışlardır. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

“Romalılar M.Ö. 65'te Romalı Pompey'in (bugün Ürdün Haşimi krallığında bulunan) Petra'daki Nabat başkentine yaptığı ziyaretle çöl politikalarını başlatmışlardır. Nebatilerin yazılı dilleri ve kültürleri Arami olduğu halde kendilerinin Arap olduğu anlaşılmaktadır.” (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Petra, stratejik konumu sayesinde çöl bölgesi ile Roma İmparatorluğu'nun çeşitli eyaletleri arasında önemli bir kavşak noktası olmuştur. Bu konum, Petra'yı Hindistan ve

Güney Arabistan'a uzanan ticaret yollarının kritik bir komşusu haline getirmiştir. M.Ö. 25 yılında İmparator Augustus'un Yemen'i fethetme girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu başarısızlık sonrasında Augustus, bölgedeki çöl sınır devletleri ve kervan şehirleriyle iyi ilişkiler geliştirmeyi tercih etmiştir. Bu diplomatik yaklaşım, Arap sınır beyliklerinin sayısında artışa yol açmıştır.

106 yılında Roma İmparatoru Trajan, Petra'yı fethederek bölgenin kontrolünü ele geçirmiştir. Trajan, Akdeniz ile Kızıldeniz arasında bir su yolu inşa ettirerek ticaretin ve ulaşımın kolaylaşmasını sağlamıştır. Bu fetih, Roma İmparatorluğu'nun ticaret yolları üzerindeki hakimiyetini pekiştirmiş ve bölgenin ekonomik önemini artırmıştır. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

114 yılında Roma İmparatoru Trajan, Ermenistan'ı işgal ederek fetihlerine başlamış ve kısa sürede Basra Körfezi kıyılarına kadar ulaşmıştır. Roma, Petra'ya uyguladığı politikaların benzerini Pamira'ya da uygulayarak bu önemli ticaret merkezini imparatorluğuna dahil etmiştir. Ancak, İran'da Sasaniler'in ortaya çıkmasıyla bölgedeki dengeler değişmiştir. 384 yılında Roma ve İran arasında sağlanan barış, 502 yılına kadar sürmüş ve bu süre zarfında her iki imparatorluk da Arap ticaret yollarına ilgi göstermeye başlamıştır. Bu dönemde Araplar giderek güçlenirken, İslamiyet'in ortaya çıkışı bu sürecin bir restorasyonu olarak değerlendirilebilir. Kur'an'da, İbrahim Peygamber'in bir restorasyon hareketi içinde olduğu belirtilir.

6.yüzyılda Hz. Muhammed'in doğumuyla birlikte bölgedeki güç dengeleri yeniden değişmiştir. Bu dönemde Persler ve Bizanslılar tekrar çatışmaya başlamış ve Arap bölgeleri, bu iki büyük gücün yeniden ilgisini çekmiştir. Bizanslılar, Persler 'in ulaşamayacağı yeni ticaret yolları arayışına yönelmiştir. Söylentilere göre, Türk hanları bu dönemde Konstantinopolis'e elçiler göndermeye başlamıştır. Hz. Muhammed'in yaşamının ilk yıllarında Yemen, Persler 'in denetimi altında olmuştur.

İpek üretimi, yüzyıllar boyunca Çin'in sıkı bir şekilde koruduğu bir sır olarak kalmış ve ipek böceğinin ihracı ölümle cezalandırılmıştır. Ancak, 552 yılında ipek böceği tohumlarının Çin'den Bizans'a kaçırılmasıyla bu durum değişmiştir. Küçük Asya'da ipek böceği yetiştirilmeye başlanmış ve böylece Çin'in ipek konusundaki dünya tekeli sona ermiştir. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Persler, taht kavgaları ve Zerdüş dini içindeki tartışmalarla güç kaybetmişlerdir. Aynı dönemde, Bizans İmparatorluğu ise Hristiyanlık içinde yaşanan büyük kilise tartışmalarıyla sarsılmıştır. Bu iç karışıklıklar, Persler ve Bizanslılar arasındaki mücadelelerin Arap bölgelerinde artmasına yol açmıştır. Araplar, çevre bölgelerle yoğun etkileşim içine girmişler; bu etkileşimler sonucunda yazıyı öğrenmişler, kendi alfabelerini oluşturmuşlar ve dillerini yazılı hale getirmişlerdir. Paganizm yerine yeni din arayışına giren Araplar arasında, Bizans ve İran sınırında yaşayanlar Hristiyanlığı benimsemeye başlamışlardır. Buna karşın, Pers dinlerini benimseyenlerin sayısı oldukça azalmış, puta tapmayı bırakan Hanefiler, İslam'ı ilk kabul eden grup olmuşlardır.

İslam'ın ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında bilgiler, büyük ölçüde İslam hadisleri, metinleri ve tarihi anılardan sağlanmaktadır. Müslüman inancına göre, Abdullah'ın oğlu Hz. Muhammed, 40 yaşına doğru peygamber olmuştur. 571 yılında Mekke'de, Kureys Arap aşiretinde dünyaya gelen Hz. Muhammed'in elçiliğinin ilk yıllarında ailesi ve yakın çevresi ona inanmıştır. Ancak, öğretisi ve peygamberliği, birçok kişi için maddi ve dini otoritelerini tehdit eden bir unsur olarak görüldüğünden, ciddi bir muhalefetle de karşılaşmıştır. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Hiz. Muhammed ve ona inananlar, düşmanca karşılandıkları Mekke'den Yesrib'e hicret etmişlerdir. Yesrib, kısa sürede İslam dininin merkezi haline gelerek El-Medine olarak anılmaya başlanmıştır. Bu yeni topluluğa "ümme" adı verilmiştir. Medine'de Hiz. Muhammed, siyasi ve askeri yetkiler kazanmış, burada bir lider konumuna gelmiştir. Medine'deki Müslümanlar, Mekke'deki puta tapan yöneticilerle sekiz yıl süren bir savaşın ardından Mekke'yi fethetmişlerdir. Hiz. Muhammed'in peygamberlik süreci, 8 Haziran 632'de vefatıyla sona ermiştir.

Hiz. Peygamber'in vefatından sonra, Müslüman cemaate liderlik edecek birine ihtiyaç duyulmuştur. Müslümanlar, İslam'ı ilk kabul edenlerden biri olan Hiz. Ebubekir'i seçmişler ve ona hem halef hem vekil anlamına gelen "halife" unvanını vermişlerdir. Böylece İslam dünyasının en üstün egemen makamı olan halifelik kurumu kurulmuştur. İslam inancının Arap İmparatorlukları içinde hızla yayılmasında, fethedilen ülkelerde yaşayan halkların da önemli bir payı olmuştur. Bu halklar, İslamiyet'i hızla benimsemiş ve İslam bayrağı altında toplanmışlardır. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Doğu'da imparatorlukları yıkılan ve din hiyerarşisi zayıflayan Persler, İslamiyet'te yeni bir anlam bulmuşlardır. Bu yeni inançlarını Orta Asya'nın karmaşık

yapıya sahip İran ve Türk halklarına taşımışlardır. İslam İmparatorluğu altında yaşayan Arapların vergi yükü, Bizans İmparatorluğu dönemindekinden çok daha hafif olmuştur. Bu durum, Müslümanlar ve diğer kesimler için ekonomik bir rahatlama sağlamıştır. Ayrıca, Arap devleti, Konstantinopolis yönetimindeki Ortodoks olmayan Hristiyanlara ve kiliselere uygulanan zorluklara son vererek, onlara hoşgörü ile yaklaşmıştır.

İslamiyet'in fetihler aracılığıyla yayıldığı sıkça ileri sürülse de, bu fetihlerin temel amacı İslamiyet'i zorla kabul ettirmek olmamıştır. Arap fetihleriyle birlikte, kamu, özel ve kilise mülkiyetinde donmuş haldeki büyük zenginlikler tekrar piyasaya sürülmeye başlanmıştır. Ancak, bir fetih ve yeni bir devlet düzeninin, önceki grupların yerlerinden edilmesini kaçınılmaz hale getirdiği de gözlemlenmiştir. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Bizanslı iş adamları, fetihler sonucu Bizans başkentlerine çekilebilme imkanına sahipken, Pers iş adamlarının kaçacak yer bulamamışlardır. Başlangıçta Pers yönetici sınıfı yerini korumuş olsa da zamanla Arap iktidarı pekişmiştir. Eski Bizans topraklarında ise değişim daha az belirgin olmuştur. İslamiyet'in ilk yıllarında rekabet, Araplar arasında yoğunlaşmıştır. Roma ile İran arasındaki Ortadoğu ticaret yollarının paylaşılamaması durumu, Arap İmparatorluğu'nun kurulmasıyla son bulmuştur. Yeni birliğin oluşmasıyla sanayi ve ticarete önemli bir büyüme yaşanmıştır.

İlk dört halife, Sünni hukukuna uygun olarak seçimle başa gelmiş olup, ilk halife hariç son üçü katledilmiştir. İsyancı Müslümanlar, Hz. Osman'ı öldürüp yerine Hz. Ali'yi başa getirmişlerdir. Arap fetihlerinin ardından, eski Bizans topraklarında değişim daha sınırlı kalırken, Pers bölgelerinde Arap yönetimi zamanla daha belirgin hale gelmiştir. Bu süreç, Ortadoğu'daki ticaret yollarının kontrolünün Arap İmparatorluğu altında birleşmesini sağlamış ve bölgedeki ekonomik faaliyetlerde büyümeyi teşvik etmiştir. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Radikal İslamcı bir grup, Hz. Ali'yi katletmiş ve bu olay sonucunda Ali'nin yandaşları Şiiler olarak anılmaya başlanmıştır. Bu süreçte, Muaviye Suriye'de halife ilan edilmiş ve Emevilerin halifelik dönemi başlamıştır. Muaviye, ölmeden önce oğlu Yezid'i veliaht olarak göstermiştir. Ancak, Emevilerin halifeliği 100 yıl bile sürmemiştir ve Şiiler, Emevilerin zorba ve gaspçı olduklarını ileri sürmüşlerdir. Emevi halifeliği yerini Arap Krallığına bırakmıştır ve Emevilere göre yalnızca saf Arapların iktidarın en üst makamına çıkması gerektiğini savunmuştur. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Haricilik, Hz. Ali'nin yandaşlarından küçük bir grubun ilk iç savaşta ondan ayrılarak ona karşı çıkmasıyla başlamıştır. Hariciler, Emevilere muhalif olup, her Müslümanın halife olabileceğini iddia etmişlerdir. Buna karşılık, Şiiler halifeliğin peygamber soyundan gelmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu gruplar arasında sürekli isyanlar çıkmış ve bunun sonucunda ikinci iç savaş patlak vermiştir. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin, Irak'ta bir isyanın öncüsü olmuştur. Kerbela'da, Muharrem ayının 10. gününde Hüseyin'in ailesi ve destekçileri katledilmiş, yalnızca Hüseyin'in oğlu hayatta kalmış ve olayları aktarmıştır.

685 yılında, Emevi halifesi Abdülmelik başa gelmiştir. Abdülmelik, Yunanca ve Farsça yerine Arapçayı resmi dil yapmış ve halifelik altını bastırmıştır. Bizans İmparatorluğu, Abdülmelik'in altın dinarını bir meydan okuma olarak görmüş ve bu durum iki devlet arasında savaşa yol açmıştır. Böylece, Bizans İmparatorluğu ve Hristiyanlığa meydan okuyan yeni bir evrensel devlet ve din ortaya çıkmıştır. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

İslamiyet'in ilk mabedi, Kudüs'teki Tapınak Tepesi'ne inşa edilmiştir. Son Emevi hükümdarı II. Mervan, yetenekli bir lider olmasına rağmen hanedanı kurtarmak için geç kalmıştır. Bu dönemde, Doğu'da İslam tarihine yeni bir hanedan ve güç olarak Abbasiler ortaya çıkmaya başlamıştır. 19. yüzyılda Batılı ve 20. yüzyılda İranlı bazı bilim adamları, Şiiliğin kökeninin aslında Arap olduğunu ve "İran Milli Bilinci" ifadesinin yanlış bir düşünce olduğunu ortaya koymuşlardır. Güney Irak'ta Şiilik çok güçlü bir konumda olmuştur.

Ebu Müslim isyanı, Araplara karşı değil, Emevi yönetimi ve Suriye hakimiyetine karşı bir başkaldırı niteliğinde olmuştur. Kazanılan zaferlerin ardından yeni bir Arap hanedanı başa gelmiş, Arapça tek kültür ve devlet dini olarak kabul edilmiştir. Abbasilerin ilk halifeleri, birçok açıdan kendilerinden önceki yönetimlerin politikalarını geliştirerek devam ettirmişlerdir. Abbasilerin gücünün zirveye ulaştığı dönem, Harun Reşid'in hükümdarlık yıllarıdır (786-809). Harun Reşid'in ölümünden sonra oğulları el-Memun ile el-Emin arasındaki çatışmalar, iç savaşa dönüşmüş ve el-Emin'in gücü Irak ve başkentte, el-Memun'un gücü ise İran'da yoğunlaşmıştır. Bu iç savaş, İranlılar ile Araplar arasında milli bir savaşa dönüşmüş ve zaferi İranlılar kazanmıştır.

10.yüzyılın başlarında halifenin otoritesi sona ermiş, Büveyhoğulları'nın Bağdat'a gelişiyle Ortadoğu tarihinde "İran Intermezzosu" (Pers Rönesansı) olarak

bilinen önemli bir dönem başlamıştır. 9. yüzyılda Arap gücünün zayıflaması ve 11. yüzyılda Türk göçünün kalıcı bir şekilde yerleşmesi arasındaki dönemde İran'da milli bir canlanma başlamıştır. Bu canlanma dönemi, Büveyhiler dönemi olarak adlandırılır ve bu dönem, Şiiliğin de yeniden canlanmasına neden olmuştur. Hz. Ali ve Fatıma'nın soyundan gelenler, Şiiler tarafından "İmamlar" olarak bilinir ve bu soy, iktidara gelmiştir.

Şii-Büveyhî hakimiyeti döneminde, Selçuklu Devleti'nin yükselişi gerçekleşmiştir. 1055 yılında Selçuklu Bey'in Bağdat'ı ele geçirmesiyle Şii hakimiyetine son verilmiştir. Selçuklular döneminde Sünni İslam resmi din olarak benimsenmiş ve dört Sünni mezhebin meşruiyeti kabul edilmiştir. Bu durum, Sünni İslam'ın Ortadoğu'daki hakimiyetini güçlendirmiştir. Ancak, özellikle Selçuklu öncesi dönemde Hanefilik ve Şafilik arasındaki gerilimler şiddetli yaşanmıştır. Günümüzde de Şii-Sünni çatışmaları, bölgenin önemli sorunlarından biri olmaya devam etmektedir.

Yahudilik inancından sonra ortaya çıkan Hristiyanlık, Yahudi topluluklar tarafından reddedilmiş ve Hristiyan toplulukları tarafından Yahudi halkı İsa'yı çarmıha germekle suçlanmıştır. Bu suçlamalar bölgede Yahudi halkının dışlanması ve zulme uğramasına yol açmıştır. Bölgede birçok kez Avrupa başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerine Yahudiler göç etmeye zorlanmış aksi taktirde bölgede yalnızca köle olarak ayakta kalmaya çalışmışlardır. Avrupa da hâkim olan Hristiyanlık dini anti-semitizmi benimsemiş ve Yahudi halkların Avrupa'daki yaşam alanlarını da kısıtlamıştır. Tarih boyunca bölgede devamlı dışlanan ve kendine bir devlet kuramayan Yahudiler bunun hayali ile, asimile olmamak, gelenek ve kültürlerini devam ettirebilmek adına bağlantıda kalmaya çalışmış ve bunu başarmışlardır. Bu başarılarındaki en büyük etkenin Yahudiliğin kutsal kitabı olarak bilinen Tevrat'ta Kudüs bölgesinin Yahudi Halkı'na vaadedildiği ve Yahudi halkının üstün ırk olduğu düşüncesidir. Hem Ortadoğu bölgesinde hem de Avrupa'da yayılmalarına engellemek adına Yahudi halkların mülk edinimi engellenmiş ve bunun sonucunda ticaret ile uğraşmaya başlayan Yahudi halkı gittikçe zenginleşmiştir. Zenginleşen ve dünyayı finanse eden bir topluluk haline gelen Yahudiler, I. Dünya Savaşı öncesinde örgütlenmeye başlamış ve Kongreler düzenlemişler bunun sonucunda da semitizm ortaya çıkmıştır. Bu akımın kurucusu olarak Teodor Hertz görölür. Semitist düşünce etrafında toplanan bu grup, Yahudilerin bir devleti olması gerektiğini ve bu devletinde kendilerine vaadedilmiş bölge olan Kudüs'te olması gerektiğini öne sürmüşlerdir. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

İngiltere'nin siyasi çıkarları sebebiyle bu düşünce destek görmüş, Nazi Almanyası'nda yaşanan Yahudi katliamı sonucunda da çoğu devlet tarafından kabul görmüştür. Bu düşüncenin kabulündeki bir başka önemli etkende Avrupa devletlerinin Yahudiler'in yaşadıkları acı ve zulmü bir vicdan yükü olarak görmeleri ve onların bir devlet kurmalarına destek olarak bu diyeti ödeyecekleri düşüncesidir. Yaygın söyleme göre; Ortadoğu Bölgesi'nin Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinde olduğu dönemde Teodor Heltz padişahın huzuruna çıkmış ve Kudüs bölgesinde bir Yahudi devleti kurmalarına müsaade etmeleri karşılığında zor durumda olan Osmanlı halkını finanse edebilecekleri teklifinde de bulunmuş ancak İmparatorluk tarafından bu teklif reddedilmiştir.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra parçalanan Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu hakimiyeti sarsılmış, Filistin olarak bilinen bölge İngiliz mandası altına girmiştir. Ve bu da İsrail- Filistin çatışmasına zemin hazırlayan bir başka kırılma noktası haline gelmiştir. İngiltere hakimiyeti altına giren Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasına karar verilmiş ancak bölge halkı olan Müslüman Araplar tarafından bu durum hoş karşılanmamış ve kesin bir dille reddedilmiştir. Ancak manda döneminde Yahudiler Filistin bölgesine ellerinden geldiği kadar çok Yahudi'yi bölgeye göç ettirmişler, buna karşılık Araplar da mümkün mertebe bu göçleri engellemeye çalışmışlardır. Bölge'de Arap nüfusu fazla olduğu için Araplar, bağımsız bir Arap devletinin kurulmasını istemiş ve mandayı kabul etmemişlerdir. Araplar İngiltere ile iş birliğine yanaşmamış ve bu da Arap- Yahudi çatışmaları ile sonuçlanmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber Araplar ve Yahudiler İngiltere'ye bağlılıklarını bildirmişlerdir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından İngiltere maddi ve askeri yönden sıkıntıya girmiş ve bunun sonucunda sömürgelerinden çekilmek istemiştir. Filistin bölgesindeki Yahudi ve Araplar arasında nasıl bir yönetim kurulacağı konusunu da Birleşmiş Milletler'e devretmiştir.

BM Genel Kurulu bölgede yönetimin çoğunluğu Yahudiler 'de olacak şekilde Yahudiler ve Araplar arasında bölünen iki devletin kurulması gerektiğine karar vermiş, her iki toplum içinde kutsal bölge olan Kudüs'te de uluslararası bir yönetimin kurulacağını söylemiştir. BM'nin oya sunduğu bu fikir BM'nin üye devletleri arasında oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

1.3. Ortadoğu'nun Stratejik Konumu

Ortadoğu'nun stratejik konumu, tarih boyunca birçok medeniyetin ve günümüzde de devletlerin en büyük çatışma konularından biri olmuştur. Bu bölge, dünyanın en zengin petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olduğu için özellikle stratejik öneme sahiptir. Petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynakları, küresel ekonominin belirlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır ve bu nedenle bölgenin hakimiyeti büyük önem taşımaktadır. Bu enerji kaynaklarının varlığı, uluslararası ilişkilerde güç dengelerini ve bölgesel politikaları şekillendirme üzerinde büyük etkiye sahiptir. Dolayısıyla, Ortadoğu'nun stratejik önemi, sadece coğrafi konumuyla değil, aynı zamanda sahip olduğu enerji kaynaklarıyla da ilişkilidir ve bölgenin siyasi ve ekonomik dinamikleri üzerinde derin bir etkiye sahiptir.

Ortadoğu, Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasında geçişin sağlandığı stratejik bir köprü konumundadır. Bu coğrafi avantajı, tarih boyunca bölgenin birçok ticaret savaşının yaşandığı bir merkez olmasına neden olmuştur. Ortadoğu'nun bu konumu, ticaretin sürdürülebilmesi için hayati öneme sahip kilit bir noktada olmasını sağlamıştır. Bu bölge, farklı kültürlerin, ticaret yollarının ve ekonomik faaliyetlerin kesişim noktasıdır, bu da tarihsel olarak çeşitli medeniyetlerin etkileşimine ve bölgesel ticaretin gelişimine katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla, Ortadoğu'nun stratejik konumu, bölgenin ekonomik ve siyasi önemini belirleyen önemli bir faktördür.

Üç Semavi dinin Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın ortaya çıktığı bu bölge tarih boyunca din savaşlarına ev sahipliği yapmıştır. Bu tarihsel ve dini bağlam, bölgenin günümüzde hala dinî çatışmalara meydan vermesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla, bölgenin dinlerin ortaya çıktığı ve tarih boyunca önemli dini olayların yaşandığı bir merkez olması, bölgenin stratejik ve siyasi önemini belirleyen faktörlerden biridir. Özellikle Yahudiler ve Müslümanlar arasındaki tarihsel ve dini ilişkiler, bölgede hala önemli meselelerden biri olarak öne çıkmaktadır ve bölgenin istikrarı üzerinde etkili olmaya devam etmektedir.

Ortadoğu, tarih boyunca stratejik önemi son derece yüksek bir bölge olmuştur. Üç kıtanın- Asya, Afrika ve Avrupa - kesişim noktasında yer alması nedeniyle jeopolitik açıdan merkezi bir konuma sahiptir. Bu coğrafi konum, bölgeyi kara ve deniz jeopolitiği açısından büyük güçler için vazgeçilmez bir mücadele alanı haline getirmiştir. (Çelikpala, tarih yok)

Kara jeopolitiği açısından incelendiğinde, Ortadoğu'nun Avrasya kuşağının merkezinde yer alması, stratejik bir avantaj sağlar. Bu bölgenin jeopolitik önemi, Avrasya'ya hâkim olan gücün dünya üzerindeki egemenliğini sağlayabileceği tezine dayanır. Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve Afganistan gibi ülkelerin oluşturduğu bu kuşak, stratejik olarak büyük önem taşır. Bu teze göre, bu kuşağın kontrolünü elinde bulunduran güç, Avrasya'ya ve dolayısıyla küresel düzeyde hakimiyete sahip olabilir. Dolayısıyla, Ortadoğu'nun kara bağlantıları, Avrasya'nın jeopolitik dinamiklerini belirleyici bir rol oynamaktadır ve bölgenin stratejik konumunu daha da güçlendirmektedir. (Çelikpala, tarih yok)

Deniz jeopolitiği açısından Ortadoğu'nun önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Özellikle İngiltere ve ABD gibi deniz gücü ağırlıklı stratejiler izleyen ülkeler için, Ortadoğu, rakip güçlerin hakimiyetine bırakılmaması gereken kritik bir savunma hattı oluşturur. Bölge, Avrasya'nın iç bölgelerine ve kıyı denizlerine yönelik stratejik egemenlik sağlamak için gerekli bir üs konumundadır. Dünya üzerindeki dokuz stratejik deniz geçiş yolundan beşinin Ortadoğu'da bulunması da bu önemi artırmaktadır. Bu geçiş yolları, küresel ticaretin ve enerji akışının kesintisiz sürdürülebilmesi açısından hayati öneme sahiptir. İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Süveyş Kanalı, Aden Körfezi ve Hürmüz Boğazı gibi stratejik noktalar, deniz jeopolitiğinin merkezinde bulunan Ortadoğu'nun stratejik değerini vurgulamaktadır. (Çelikpala, tarih yok)

Hava jeopolitiği açısından da Ortadoğu'nun merkezi konumu oldukça dikkat çekicidir. Bölge, hava ulaşımı ve askeri hava operasyonları için stratejik bir merkez konumundadır. Ayrıca, günümüzde kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık %65'ine ve doğal gaz rezervlerinin üçte birine ev sahipliği yapması, Ortadoğu'nun enerji kaynakları açısından da son derece önemli bir bölge olduğunu göstermektedir. Bu enerji kaynakları, küresel enerji güvenliği ve ekonomisine doğrudan etki etmekte ve bölgenin stratejik önemini daha da artırmaktadır. Dolayısıyla hem hava ulaşımı hem de enerji kaynakları bakımından Ortadoğu'nun stratejik değeri oldukça yüksektir ve bölge, uluslararası ilişkilerin ve jeopolitik dinamiklerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. (Çelikpala, tarih yok)

Ortadoğu'nun stratejik önemini artıran bir diğer faktör, bölgenin tarihî ve kültürel derinliğinden kaynaklanan jeokültürel özellikleridir. İnsanlık tarihinde önemli bir yere sahip olan en eski dini ve kültürel oluşumlar bu bölgede ortaya çıkmıştır. Ortadoğu, tarihin ilk dönemlerinden itibaren medeniyetlerin ve semavi dinlerin beşiği olmuş, diğer

bölgelerde gelişen çeşitli medeniyetlerin, kültürlerin ve dinlerin yayılmasında kritik bir kavşak görevi üstlenmiştir. Bahsettiğimiz bu zengin tarihî ve kültürel miras, bölgenin stratejik önemini daha da artırarak uluslararası ilişkilerin ve jeopolitik dinamiklerin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

1.4. Ortadoğu'da Enerji Mücadeleleri

Ortadoğu bölgesi, sahip olduğu zengin enerji kaynakları nedeniyle tarih boyunca ve günümüzde devletlerarası mücadelelere sahne olmuştur. Bölgenin stratejik jeopolitik konumu, su kaynaklarına erişim ve ticaret yollarında hakimiyet kurma amacıyla birçok savaşın ve çatışmanın yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum, Ortadoğu'yu uluslararası siyasetin ve ekonominin merkezinde tutan önemli bir faktördür. Enerji kaynakları ve stratejik konumu, bölgenin jeopolitik önemini artırmış ve küresel güçlerin ilgisini çekmiştir.

Sanayi Devrimi ile artan teknolojik gelişmeler ve sanayi atılımları, enerji talebinin artmasına yol açmıştır. Sanayileşmeyle beraber temel enerji kaynağı olarak kullanılan kömürün yerini giderek petrol almıştır. Bu dönüşüm, özellikle sanayinin ve ulaşım sektörünün ihtiyaçlarını karşılamak için petrolün daha uygun ve verimli bir enerji kaynağı olarak benimsenmesiyle hızlanmıştır. Böylece, petrol, sanayi devriminin ilerleyen aşamalarında merkezi bir enerji kaynağı haline gelmiştir.

Ortadoğu'da zengin petrol rezervlerinin bulunması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından, bölgedeki devletler petrol ve diğer hammaddeler açısından yeniden şekillendirilmiştir. Enerji tüketiminin hızla artması, enerji savaşlarına yol açmıştır. Bu durum, bölgenin stratejik önemini artırmış ve uluslararası güçlerin Ortadoğu üzerindeki politikalarını etkilemiştir. Böylece, enerji kaynakları üzerindeki kontrol mücadelesi, bölgenin jeopolitik dinamiklerini belirleyen temel unsurlardan biri haline gelmiştir.

Petrol kaynaklarına erişim güvenliğinin sağlanması ve bu kaynaklar üzerinde hakimiyet kurma mücadelesine birçok örnek verilebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının paylaşılması, 1953'te İran'da Musaddık Hükümeti'nin düşürülmesi, 1956'daki Süveyş Krizi, 1973'teki Yom Kippur Savaşı ve bunu takip eden 1973-1974 Petrol Krizi, 1979 İran Devrimi, Birinci Körfez Savaşı ve 2003 Irak İşgali, bu mücadelenin önemli yapı taşlarıdır. Bu olaylar, petrol kaynaklarının kontrolü ve bu

kaynaklara erişimin güvenliğinin sağlanması adına verilen jeopolitik mücadelenin tarihsel örnekleridir. Her biri, Ortadoğu'nun enerji kaynaklarının küresel siyaset üzerindeki etkisini ve bu kaynaklar üzerindeki hakimiyetin ne kadar stratejik bir önem taşıdığını göstermektedir.

Petrolü bu kadar önemli kılan faktörlerden bazıları arasında, sürekli artan talep ve üretimin bu talepleri karşılamakta yetersiz kalması, petrol tedarik yollarının güvenli olmaması, jeopolitik krizlerin varlığı ve her geçen gün ortaya çıkan çatışmalar ve iş birlikleri bulunmaktadır. Bu unsurlar, petrolün stratejik bir kaynak olarak önemini artırmakta ve küresel enerji piyasalarında dalgalanmalara yol açmaktadır. Bu nedenle, petrol arzı ve güvenliği, uluslararası ilişkilerde merkezi bir rol oynamaktadır.

Ortadoğu'nun yoğun çatışma ve mücadele alanı olmasının başlıca sebepleri, bölgenin zengin enerji kaynaklarına sahip olması ve bu enerjilerin nakliyatının bölge üzerinden gerçekleştirilmesidir. Bu durum, Ortadoğu'yu küresel enerji güvenliği açısından kritik bir bölge haline getirmekte ve uluslararası güçlerin bölge üzerindeki etkisini artırmaktadır. Enerji kaynaklarının kontrolü ve güvenliğinin sağlanması amacıyla yaşanan çekişmeler, bölgedeki istikrarsızlık ve çatışmaları körüklemektedir.

1973-1974 Petrol Krizi'nden beri dünya çapında petrol fiyatlarında düzenli bir artış gözlenmekte ve bu durum dünya ekonomisindeki güç dengelerinin değişmesine neden olmaktadır. Soğuk Savaş döneminden itibaren Ortadoğu, hegemonik güç mücadelesinin en yoğun yaşandığı bölge olmuştur. Keohane'in belirttiği gibi, hegemonik güç dünya genelindeki hammadde kaynakları, sermaye, uluslararası pazarlar ve değerli malların üretimi gibi konularda önemli bir ağırlığa ve kontrole sahip olmalıdır. Bu bağlamda, enerji güvenliği, hegemonik güç olma yolunda vazgeçilmez bir faktördür ve Ortadoğu, dünya enerji güvenliği açısından en kritik bölgedir.

Dünyanın en kaliteli petrollerinin Basra Körfezi ve yakın çevresinde bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle, Basra Körfezi ve çevresi, “Dünya petrol sömürüsü sahası” olarak nitelendirilmiş ve süper güçlerin menfaatlerinin çarpışma noktası olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında, temel enerji kaynağının kömürden petrole dönüşmesi, ABD'nin bölgeye ilgisini artırmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından küresel bir aktör olarak yükselen ABD, kısa sürede Ortadoğu'da bölge dışı ana aktör konumuna ulaşmıştır. ABD'nin Ortadoğu'daki amaçları arasında, bölgeden serbest şekilde petrol sevkiyatının yapılması, müttefik ülkelere silah ihracatının gerçekleştirilmesi, İsrail'in güvenliğinin

sağlanması, Çin, AB ve Rusya gibi rakip bölgesel ve küresel güçlerin bölgedeki etkinliklerinin denetlenmesi ve terörizmin önlenmesi yer almaktadır. Bu hedefler, ABD'nin bölgedeki politika ve çıkarlarını belirleyen önemli faktörlerdir. (Harunoğulları, 2017)

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin enerji güvenliği stratejisinde değişikliğe gitmesi, Ortadoğu bölgesinde sarsıntıya neden olmuştur. Bu dönemde ABD, Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri gibi önemli petrol ihracatçısı ülkelerde güvenliği askeri tedbirlerle sağlamaya yönelmiştir. Ayrıca, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, Irak'ın El-Kaide gibi terör örgütlerini desteklediğini ve kitle imha silahları bulundurduğunu iddia ederek Irak'a askeri müdahalede bulunmuştur. Ortadoğu'daki güç mücadeleleri için stratejik bir konumda olan Irak'ın bölünmesi ve ülke bütünlüğünün zarar görmesi, bölgede istikrarsızlığa ve petrol fiyatlarının dalgalanmasına yol açmıştır.

ABD'nin Irak işgalinin temelinde “Büyük Ortadoğu” projesi çerçevesinde, bölgenin Batıyı tehdit edecek potansiyel tehlikelerden arındırılması, enerji kaynaklarının ve enerji nakil hatlarının kontrol altına alınması ve İsrail'in güvenliğinin sağlanması bulunmaktadır. (Harunoğulları, 2017)

Irak'taki Amerikan askerlerinin varlığı, ABD'nin rakipleri olan Çin ve Rusya'ya karşı stratejik bir avantaj sağlamaktadır. Rusya, dünya petrol rezervleri açısından 8. sırada yer almaktadır ve 2019 itibarıyla Suudi Arabistan'dan sonra en büyük üçüncü ham petrol üreticisidir. Ancak, Rusya'nın sahip olduğu rezervlerin çıkarılması, Ortadoğu'ya kıyasla daha maliyetlidir ve bu nedenle Rusya, Ortadoğu'da yatırım ortaklıkları kurma politikası izlemektedir. Bu durum, Rusya'nın enerji politikasının şekillenmesinde önemli bir faktördür ve bölgedeki yatırım ortaklıkları aracılığıyla Rusya'nın enerji güvenliğini artırmayı amaçlamaktadır.

Rusya'nın Ortadoğu petrollerine olan ilgisinin diğer nedenleri arasında petrol fiyatları ve enerji güvenliği konusundaki Ortadoğu'nun önemli konumu bulunmaktadır. Rusya'nın kendi enerji ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde enerji kaynaklarına sahip olmasına rağmen, Ortadoğu'daki enerji mücadelelerinde etkin bir aktör olma isteği önemlidir. Çünkü Ortadoğu'daki petrol arzı, fiyatların değişmesine ve bu da Rus ekonomisine doğrudan yansımaktadır; fiyatlar düştüğünde Rus ekonomisi zarar görürken, fiyatlar arttığında canlanma yaşanmaktadır. Tüm bunların yanı sıra, Rusya, ABD'nin bölgede tam hakimiyet kurarak tek kutuplu bir dünya sisteminin oluşmasını engelleme

abasındadır. Bu, Rusya'nın bölgedeki siyasi ve ekonomik etkisini artırma ve uluslararası sahnede dengeyi koruma stratejisinin bir parçasıdır.

ABD'nin stratejisi, enerji ikmal yollarının çeşitlendirilmesi yoluyla Hazar Denizi'ndeki petrol ve doğalgazın alternatif bir güzergahta dünya pazarına sunulmasını sağlayarak Rusya'nın bu alandaki stratejik üstünlüğünü dengelemeye odaklanmaktadır. Örneğin, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı gibi projelerle, ABD enerji arz güvenliğini artırırken Rusya'nın enerji ihraç etme kapasitesini sınırlamayı amaçlamaktadır. Bu strateji, ABD'nin bölgedeki etkisini artırma ve Rusya'nın enerji alanındaki hegemonyasını zayıflatma çabasının bir parçasıdır. (İzol, 2020)

Rusya, Orta Asya'daki doğalgaz kaynakları üzerindeki etkinliğini artırarak , bu kaynakların ihraç edilmesindeki öncelikli konumuyla enerji alanında stratejik bir üstünlük elde etmiştir. Ayrıca, Rusya Ortadoğu'da, İran, Suriye gibi ülkelerle ekonomik ve siyasi iş birliği içerisindedir. İsrail ile de ilişkiler geliştirmiştir ve bu noktada, İsrail'e göç etmiş Sovyetler Birliği'nden Yahudilerin büyük bir rolü bulunmaktadır. Ancak, Rusya'nın Ortadoğu'da çatışma içerisinde olan devletlerle ilişki içinde olması, bölgedeki dinamikler ve uluslararası ilişkiler açısından bazı zorluklar doğurabilmektedir. (İzol, 2020)

Petrol bağımlısı bir ülke olarak bilinen Çin'in, İran ile ticari ilişkiler kurması, ABD ile çatışmaya yol açmaktadır. İki büyük g arasındaki mücadele yöntemleri farklılık göstermektedir. Örneğin, ABD bölgede askeri güç kullanarak mücadele etmeyi tercih ederken, Çin Halk Cumhuriyeti bölgedeki etkisini ticari ve ekonomik anlaşmalarla artırma yolunu tercih etmektedir. Bu durum, bölgedeki siyasi ve ekonomik dengeyi etkileyen önemli bir dinamiktir.

Çin'in 20. yüzyılın sonlarından itibaren yaşadığı ekonomik büyüme, enerji ihtiyaının artmasına neden olmuştur. Bu durum, bölgede ABD ile karşı karşıya gelme riskiyle karşı karşıya kalan Çin'in, Rusya ile daha sakin politikalar izlemesine yol açmıştır. Bu, Çin'in bölgedeki stratejik hamlelerini dengeli bir şekilde yapma çabasının bir yansımasıdır.

Petrol ve doğalgaz ithalatçısı olan Çin'in küresel veya bölgesel bir hegemon g olabilmesinin önündeki en büyük engellerden biri, enerji ithalatındaki yüksek düzeydeki

dışa bağımlılıktır. Bu durum, Çin'in enerji güvenliğini sağlama çabalarını ve uluslararası ilişkilerdeki dengeyi koruma stratejilerini etkileyen önemli bir faktördür.

Ortadoğu'daki enerji kaynakları, özellikle petrol açısından, küresel enerji güvenliğinin sağlanması açısından hayati öneme sahiptir ve küresel hegemonya, petrol kaynakları üzerinde etkin bir kontrol sağlanmadığı sürece mümkün değildir. Bu nedenle, bölgedeki enerji kaynakları, uluslararası ilişkilerdeki dengeyi ve güç dengelerini belirleyen önemli unsurlardan biridir. (İzol, 2020)

Ortadoğu bölgesindeki enerji mücadeleleri ve uluslararası aktörlerin hakimiyet kurma amaçları, bölgedeki enerji kaynaklarının tükenme noktasına gelmediği sürece devam edecektir. Bu durum, küresel anlamda artan enerji ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda, çatışmaların henüz bir sonu olmadığını göstermektedir. Bölgedeki enerji kaynaklarına olan talebin devam etmesi, uluslararası aktörlerin bölgedeki varlığını sürdürme ve etki alanlarını genişletme çabalarını desteklemektedir. Dolayısıyla, bölgedeki enerji kaynaklarının stratejik önemi ve küresel enerji ihtiyacının artışı, çatışmaların ve bölgedeki güç mücadelesinin devam etmesine neden olmaktadır.

1.5. Ortadoğu Kültürü

Ortadoğu'nun özelliklerinden biri çeşitlilik, diğeri de süreksizliktir. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Eski Ortadoğu, tarih sahnesinde uzun süre varlığını sürdürmüştür, ancak zamanla unutulmuş ve kaybolmuştur. Bu bölgenin kadim dilleri, günlük yaşamın bir parçası olmaktan çıkmış ve artık konuşulmaz hale gelmiştir. Yazılı eserler, neredeyse kimsenin okuyamadığı metinler haline gelmiştir. Tanrıları ve ibadet şekilleri, sadece az sayıda uzman ve akademisyenin derinlemesine bilgi sahibi olduğu, çok uzak bir antik çağın mirası olarak kalmıştır. (Arı, 2017)

Eski Ortadoğu'nun kültür ve geleneklerinin yok olmasının ardında yatan en önemli etken, bölgenin tarih boyunca yaşadığı büyük dönüşümlerdir. Bu dönüşümler, sırasıyla Helenleştirme, Romalılaştırma, Hristiyanlaştırma ve İslamlaştırma süreçleriyle gerçekleşmiştir. Her bir süreç, bölgenin kültürel dokusunu önemli ölçüde değiştirmiş ve eski geleneklerin yavaş yavaş silinmesine neden olmuştur.

Helenistik Dönem'de Büyük İskender'in fetihleriyle başlayan Helenleştirme süreci, Yunan kültürünün ve dilinin bölgeye yayılmasını sağlamıştır. Bu dönemde, yerel kültürler Yunan etkisi altında kalmış ve eski Ortadoğu dillerinin ve geleneklerinin yerini Yunan dili ve kültürü almaya başlamıştır.

Ardından gelen Romalılaştırma süreci, Roma İmparatorluğu'nun bölgeyi kontrolü altına almasıyla devam etmiştir. Roma yönetimi, hukuk sistemi, mimarisi ve sosyal yapısıyla bölgenin kültürel yapısını dönüştürmüştür. Eski gelenekler, Roma kültürünün baskınlığı altında erimiş ve zamanla unutulmaya yüz tutmuştur.

Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte, Hristiyanlaştırma süreci başlamıştır. Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini haline gelince, bölgedeki inançlar ve ritüeller yasaklanmış ve yok olmaya başlamıştır. Hristiyan kilisesi, eski Ortadoğu'nun tanrıları ve ibadetlerine karşı sert bir tutum takınmış ve bu eski inanç sistemleri büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. İslam'ın bölgeye gelişiyle birlikte İslamlaştırma süreci yaşanmıştır. İslam'ın yayılması ve bölgede hâkim din haline gelmesi, eski Ortadoğu'nun kültürel mirasının son izlerini de silmeye başlamıştır. İslam kültürü, dil ve sosyal yapısı, eski geleneklerin yerini almış ve bu miras büyük ölçüde unutulmuştur.

Bu büyük dönüşümler, Eski Ortadoğu'nun kadim kültürel yapısının yok olmasına neden olan en önemli etkenlerdir. Her bir aşama, bölgenin kültürel mirasını biraz daha aşındırmış ve sonunda, sadece az sayıda uzman ve bilim adamının bilgi sahibi olduğu bir antik çağın hatırası olarak kalmıştır. (Lewis, ORTADOĞU, 2023)

Bu bölge, tarihsel süreçte Doğu ile Batı arasında bir köprü işlevi görmüş, dinlerin, medeniyetlerin ve kültürlerin karşılıklı etkileşiminde merkezi bir konumda bulunmuştur. Bu stratejik ve kültürel önemi, Ortadoğu'nun zengin ve çok katmanlı bir kültürel yapıya sahip olmasında belirleyici olmuştur.

Ortadoğu'nun kültürel yapısı, büyük ölçüde İslam medeniyetinin etkisi altında gelişmiştir. İslam'ın 7. yüzyılda Arap Yarımadası'nda doğuşu ve kısa sürede geniş bir coğrafyaya yayılması, bölgenin sosyal, kültürel ve politik yapısını derinden etkilemiştir. İslam medeniyeti, sadece dini bir hareket olmanın ötesinde, bilim, sanat, felsefe ve ticaret alanlarında da büyük bir gelişme ve ilerleme kaydetmiştir. Bu medeniyetin etkisi, Arapça'nın bilim ve kültür dili olarak kabul edilmesiyle daha da belirgin hale gelmiştir.

Arapça, Kur'an'ın dili olarak, Ortadoğu'da ortak bir dil ve kültürel bağ kurmuş, bu da entelektüel ve kültürel birliği pekiştirmiştir.

İslam medeniyeti, Ortadoğu'ya hem jeopolitik hem de jeokültürel bir bütünlük kazandırmıştır. İslam'ın yayılmasıyla birlikte, bölgedeki şehirler önemli kültürel ve bilimsel merkezler haline gelmiştir. Bağdat, Şam, Kahire ve Kurtuba gibi şehirler, dönemin en önde gelen entelektüel merkezleri olmuş ve burada yapılan çalışmalar, bölgenin kültürel mirasını zenginleştirmiştir. İslam'ın getirdiği yenilikler, Ortadoğu'nun kültürel yapısına derinlemesine işlemiş ve bölgenin kimliğini şekillendirmiştir.

İslam medeniyetinin bölgedeki egemenliği, hukuktan mimariye, dilden günlük yaşama kadar pek çok alanda kendini göstermiştir. İslam hukuku ve sosyal yapısı, toplumun örgütlenmesinde temel bir rol oynamış, camiler ve medreseler, sadece ibadet yerleri değil, aynı zamanda eğitim ve sosyal yaşamın merkezleri haline gelmiştir. İslam sanat ve mimarisi, bölgenin estetik anlayışını şekillendirmiş ve bu miras, bugün hala Ortadoğu'nun kentlerinde görülebilmektedir.

Ortadoğu'nun tarihi ve kültürel açıdan İslam dini etrafında bir bütünlük oluşturduğu gözlemlenmektedir. Ortadoğu'nun kültürü, sanayi devrimine kadar olan dönemde dünya tarihini etkileyen büyük gelişmelerin ve değişimlerin yaşandığı bir merkez olarak öne çıkmıştır.

Ortadoğu kültürü, tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin etkileşimiyle şekillenmiş ve bu etkileşim, bölgenin jeopolitik önemini artırmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu'nun jeostratejik açıdan bütünleşmesi, bölgenin enerji kaynakları ve enerji nakil hatları bakımından stratejik önemini daha da pekiştirmiştir. Bu durum, Ortadoğu'nun küresel enerji politikaları ve uluslararası ilişkilerdeki kritik rolünü ortaya çıkarmaktadır.

Ortadoğu kültürü, tarihî, jeopolitik ve jeokültürel faktörlerin etkileşimiyle oluşmuş, karmaşık ve zengin bir kültürel dokuya sahiptir. Bu kültürel yapı, bölgenin tarihî mirasını, dini ve kültürel değerlerini, sosyal yapısını ve yaşam tarzlarını kapsamaktadır. Ortadoğu'nun kültürel dokusu, medeniyetlerin kesişme noktasında yer alması ve çeşitli kültürel unsurların bir araya gelmesiyle şekillenmiştir. Bölgenin kültürel mirası, sadece yerel halklar için değil, dünya kültürel mirası için de büyük bir öneme sahiptir.

Bu zengin kültürel yapı, bölgenin dinamik ve değişken jeopolitik ortamında sürekli olarak yeniden şekillenmekte ve uluslararası arenada önemli bir rol oynamaktadır. Ortadoğu'nun kültürel zenginliği, bölgenin tarihî ve stratejik öneminin anlaşılmasında kilit bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. BÖLÜM

BÖLGE AKTÖRLERİN ORTADOĞU POLİTİKASI VE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN BÖLGESEL POLİTİKALARA ETKİSİ

2.1. Bölgesel Aktörler

2.1.1. Lübnan

Osmanlı İmparatorluğu, Suriye ve Lübnan bölgelerini idari olarak Şam, Halep, Trablus ve Sayda olmak üzere dört eyalete ayırmıştır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması, bu eyaletlerde bağımsızlık düşüncelerini tetiklemiştir. Bu süreçte, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, Osmanlı otoritesine karşı güç kazanmaya başlamış ve 1831 yılında oğlu İbrahim Paşa'yı Suriye ve Lübnan'ı kontrol altına almak üzere göndermiştir.

II. Mahmut'un gönderdiği Osmanlı ordusu, İbrahim Paşa karşısında yenilgiye uğramış ve bu durum, İngiltere'nin öncülüğünde batılı güçlerin müdahalesine yol açmıştır. Batılı güçlerin baskısı sonucu, İbrahim Paşa bu topraklardan çekilmek zorunda kalmış, ancak bu anlaşma Mısır Valiliği'nin Mehmet Ali Paşa'nın soyuna bırakılması şartını içermiştir.

Bu dönemde Lübnan'da Dürzilerin egemenliği belirgin olmuştur. 18. yüzyıla doğru Lübnan'daki Marunilerin ekonomik ve siyasi güçleri artış göstermeye başlamıştır. 1788 yılında, II. Beşir unvanıyla Hristiyan Beşir Şihab'ın Lübnan Emirliği'ne atanması, Hristiyanların bölgedeki konumlarını daha da güçlendirmiştir. Beşir Şihab'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı İbrahim Paşa'yı desteklemesi, 1840 yılında iktidardan uzaklaştırılmasına neden olmuştur.

Onun yerine gelen II. Beşir, kısa bir süre için iktidarı sağlamış gibi görünse de, Dürziler ve Maruniler arasındaki geleneksel rekabet yeniden alevlenmiştir. Bu iç çatışmalar, Lübnan'daki toplumsal ve siyasi dinamiklerin karmaşıklığını bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun idari yapıdaki yeniliklerine rağmen, Dürzi ve Maruni toplulukları arasında kalıcı bir barış sağlanamamıştır. Bu durum, büyük güçlerin

müdahalesine yol açmış ve Osmanlı, İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Prusya ve İtalya'nın katılımıyla İstanbul Antlaşması (Beyoğlu Antlaşması) imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre, Lübnan Osmanlı tarafından atanan, Osmanlı vatandaşı olan Hristiyan-Katolik bir Mutasarrıf tarafından yönetilecek ve bu atamada imzacı devletlerin görüşleri de dikkate alınacaktır.

1920'de Müttefikler Yüksek Konseyi'nin 24 Nisan'da İtalya'nın San Remo kentinde vardığı mutabakatla Suriye ve Lübnan'ın Fransız manda yönetimi altına alınması kararlaştırılmıştır. Aynı yıl, Fransa'nın Suriye'deki Faysal yönetimini devre dışı bırakarak denetimi sağlamasıyla birlikte, Suriye ve Lübnan'daki Fransız kontrolü başlamıştır.

Fransa, bu bölgelerde kalıcı bir egemenlik kurmayı amaçladığı için Suriye ve Lübnan'daki ulusal birliği sağlamak yerine, etnik, dini ve mezhepsel farklılıkları derinleştirmeye yönelik bir politika izlemiştir. Bu strateji, bölgede mevcut olan toplumsal bölünmeleri daha da keskinleştirmiş ve ulusal birliğin sağlanmasını engellemiştir. Maruniler Fransızlardan aldıkları destekle ülkenin ekonomik ve siyasal yaşamına hakim olmaya çalışırken, Müslümanlar Suriye ile birleşmeye çalışmış ve kendilerini Arap Ortadoğu'sunun bir parçası olarak görmüşlerdir.

Fransa 1936'da Suriye ile olduğu gibi Lübnanlı yetkililerle de bağımsızlığa ilişkin bir antlaşma imzalamıştır. Antlaşmaya göre Fransa tüm manda haklarını Lübnanlı yetkililere devredecektir. Lübnan meclisi 1937'de toplanarak Edde'yi cumhurbaşkanlığına seçmiştir. Edde başbakanlığa bir Müslüman olan Hayreddin Ahdab'ı atayarak cumhurbaşkanının Maruni, başbakanın ise Sünni Müslüman olması doğrultusundaki geleneği de başlatmıştır. Bu gelenek bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir. (Arı, 2017)

1941'de Lübnan'a bağımsızlık sözü veren Fransız yöneticileri sözlerinden cayarak sömürge yönetimine devam etmek istemiş ancak bağımsızlık beklentisi içinde olan halk tepki vermiş ve İngiltere karşı durunca De Geulle'ün Hür Fransız Rejimi geri adım atmak zorunda kalmış, 1943'te her iki ülkeden de anayasayı yürürlüğe koyarak seçimlerin yapılmasına izin vermiştir.

Fransız askerleri 1946 yılı Nisan ayında Suriye'den ve aynı yılın sonunda Lübnan'dan tamamen çekilmiştir. Her ne kadar Lübnan'ın 1926 Anayasası Fransız

askerlerinin çekilmesinden önce yürürlüğe girmiş olsa da, gerçek anlamda bağımsızlık bu çekilme sonrasında sağlanabilmiştir.

1926 Anayasası'na göre Lübnan cumhurbaşkanı altı yıllık bir süre için seçilecek ve bu görev süresi üst üste iki defa yenilenemeyecekti. Ancak, 1937'den 1943'e kadar cumhurbaşkanlığı yapan Emile Edde'den sonra cumhurbaşkanlığına gelen Bishara el-Huri (1943-1952) ve Camille Chamoun (1952-1958), tekrar seçilebilmek için anayasada değişiklik yapma girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu girişimler, ülkede ciddi siyasi krizlere yol açmıştır. (Arı, 2017)

Müslüman toplulukların ülke yönetiminde daha fazla söz sahibi olma isteği, Chamoun'un anayasa değişikliği girişimlerine karşı ayaklanmalara sebep olmuştur. 1956 Süveyş Krizi sonrasında, Doğu Bloku ile ilişkilerini artıran ve etkisini giderek güçlendiren Mısır lideri Cemal Abdül Nasır'ın desteğiyle, bu olaylar Beyrut'un dışına taşarak Sayda ve Trablus gibi büyük kentlere de yayılmıştır. Bu gelişmeler, Lübnan'daki siyasi ve toplumsal gerilimleri derinleştirmiştir. (Arı, 2017)

1958 yılında Temmuz ayında yapılan seçimlerde General Fuad Şihab, büyük bir parlamento çoğunluğuyla Camille Chamoun'un yerine cumhurbaşkanı seçilmiştir. Şihab'ın yönetiminde Müslümanların söz hakkını artırma politikası, Hristiyanlar arasında huzursuzluğa yol açmıştır. Bu durumdan yararlanmak isteyen Chamoun, günümüzde de Lübnan siyasi hayatında varlığını sürdüren Ulusal Liberal Parti'yi kurarak bir blok oluşturmaya çalışmıştır. Ancak, Falanjist Parti kadar homojen bir yapıya sahip olamadığı için Hristiyanlar arasında ikinci planda kalmıştır.

Filistinliler, Lübnan'ın iç karışıklıklarından faydalanarak İsrail'e saldırma kararı almış ve bu durum Lübnan'daki Hristiyan kesimin İsrail'e destek vermesine neden olmuştur. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) Lübnan içinde bağımsız bir yönetim gibi davranması, ülkedeki Müslüman ve Hristiyan vatandaşlar arasında gerilimi artırmıştır. 1970 yılına gelindiğinde FKÖ'nün Ürdün'den çıkarılmasıyla, örgüt Lübnan'a yerleşmiş ve böylece Lübnan'daki Filistinli varlığı ile İsrail arasındaki çatışmalar tırmanmış, İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırıları sıklaşmıştır.

Lübnan, bu süreçte Filistin'i destekleyen Müslümanlar ve İsrail'i destekleyen Hristiyanlar olarak ikiye ayrılmıştır. 1973 yılında İsrail'in Sayda ve Sur'daki Filistin kamplarını bombalaması, Lübnan ordusu ile Filistinliler arasında çatışmalara yol açmış

ve hükümetin zayıf müdahalesiyle ülke iç savaşın eşiğine gelmiştir. Bu kaos ortamında, denetim Müslümanların eline geçmeye başlamıştır. Ancak, 1976 Nisan ayında Suriye kuvvetlerinin Lübnan'a girmesi, Hristiyanların kaybetmesini engellemiştir.

Mayıs ayından itibaren Suriye askerleri ve Falanjistler, FKÖ ve Canbolat önderliğindeki Ulusal Hareket'e karşı yan yana savaşarak ilginç bir ittifak oluşturmuşlardır. Bu iş birliğine rağmen, Müslüman kuvvetler yenilmeye başlamış ve çeşitli ateşkes anlaşmalarına rağmen çatışmalar devam etmiştir. 14 Mart 1978'de İsrail, Filistinli bir grup komandonun Tel Aviv'de bir İsrail otobüsüne saldırı düzenleyerek 32 kişinin hayatını kaybetmesini gerekçe göstererek Lübnan'ı işgal etmiştir. Birleşmiş Milletler, İsrail'in işgalden çekilmesi için kararlar almış ve bu kararlar sonucunda İsrail Nisan ayında kuvvetlerini çekmeye başlamıştır. Ancak, İsrail'in işgalleri, Lübnan'daki FKÖ varlığını engelleyememiştir.

1982 yılında, İsrail Başbakanı Menahem Begin ve Savunma Bakanı Ariel Şaron, İsrail'in Londra Büyükelçisinin FKÖ üyeleri tarafından öldürülmesini gerekçe göstererek, FKÖ'nün varlığını sona erdirmek, Suriye'nin askerlerini çekmek ve Falanjistlere destek vermek amacıyla 6 Haziran 1982'de "Celile Barışı" Operasyonu adı altında geniş çaplı bir operasyon başlatmışlardır. Birleşmiş Milletler'in çatışmanın sona erdirilmesi ve sivil halkın ihtiyaçlarının karşılanması için aldığı kararlar sonucunda çatışmalar sona ermiştir. 30 Ağustos 1982'de Yaser Arafat'ın Beyrut'tan ayrılmasıyla, FKÖ'nün Lübnan'daki varlığı fiilen sona ermiştir.

Lübnan İç Savaşı ile ülkenin dini ve siyasi grupları arasındaki sürtüşmeleri derinleşmiştir, bu da Lübnan'daki dengeyi bozarak bölgedeki güç dengelerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu karışık dönemde, 1982 yılında Hizbullah kurulmuştur. Örgüt, ilk olarak İsrail'in Lübnan'ı Filistinli silahlı gruplar tarafından üs olarak kullanmasını gerekçe göstererek organize olmuştur ve 1985'te resmi olarak kuruluşunu ilan etmiştir. İlk başlarda silahlı bir örgüt olarak faaliyet göstermiş ve Lübnan'ın mevcut siyasal yapısından uzak durmuştur.

Lübnan İç Savaşı sonrasında, ülkenin bölge politikası büyük ölçüde Hizbullah'ın rolü ve etkisiyle şekillenmiştir. Hizbullah, İsrail'e karşı savunma mücadelesinde aktif bir rol üstlenmiş ve bu mücadele, Lübnan'daki Sünni, Şii ve Hristiyan halklardan büyük destek görmüştür. Bu destek, Hizbullah'a Lübnan'da önemli bir meşruiyet kazandırmıştır. Hizbullah'ın ideolojisi, büyük ölçüde İsrail karşıtlığı üzerinden açıklanmaktadır.

Suriye ve İran, Lübnan'daki siyasi dengeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Suriye, Lübnan üzerindeki baskısını artırarak Hristiyan liderleri sürgün, suikast gibi yollarla siyaseten uzaklaştırmıştır. İran ise Hizbullah'a güçlü bir destek sağlamış ve örgüt, İran'ın devrim yayma politikasını benimsemiştir. Lübnan, bölgedeki güç dengelerinin değişmesi ve dış aktörlerin etkisiyle, Ortadoğu'daki siyasi dengelerde önemli bir rol oynamıştır. Hizbullah, İsrail'e karşı yürüttüğü savunma mücadelesinde önemli rol oynayarak ve Lübnan'daki geniş halk desteğini arkasına alarak, ülke içindeki meşruiyetini sağlama almıştır.

2.1.2. Suriye

Suriye, İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi büyük dinlerin doğduğu ve yayıldığı bir coğrafyada yer alması nedeniyle dini ve kültürel açıdan önemli bir merkez olmuştur. İslam'ın erken dönemlerinden itibaren önemli bir bölge olan Suriye, Emevi Halifeliğinin başkenti Şam'a ev sahipliği yapmıştır. Şam, Yahudi tarihi ve kültürü açısından zengin bir mirasa sahiptir.

2011 yılında Arap Baharı protestolarının etkisiyle Suriye'de başlayan halk ayaklanması, hızla geniş çaplı bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu süreçte, rejim güçleri ile çeşitli muhalif gruplar arasında yoğun çatışmalar yaşanmış ve ülke büyük bir yıkıma uğramıştır. İç savaşın bir sonucu olarak, IŞİD terör örgütü, 2014 yılında Suriye'nin geniş bölgelerini kontrol altına almayı başarmıştır. Ancak, 2019 yılında Kürt güçleri ve ABD'nin desteğiyle IŞİD'in elindeki son topraklar da kurtarılmıştır. İç savaş hem insani hem de ekonomik açıdan büyük kayıplara neden olmuş, milyonlarca Suriyeli ülke içinde ve dışında mülteci konumuna düşmüştür.

Suriye, sadece iç savaşla değil, aynı zamanda bölgesel çatışmalarla da gündemde kalmıştır. Özellikle İsrail ile Suriye rejimi arasında zaman zaman yaşanan çatışmalar, bölgedeki istikrarsızlığın artmasına neden olmuştur. Örneğin, Ocak 2024'te İsrail savaş uçakları, Suriye'den gelen bir hava hedefini engellemiş ve ardından Suriye, İsrail'e iki füze fırlatmıştır. Bu tür olaylar, bölgedeki gerginliği tırmandırmakta ve çatışma riskini artırmaktadır.

Suriye son yıllarda yaşanan iç savaş ve bölgesel çatışmalar nedeniyle büyük yıkımlara ve geniş çaplı göç dalgalarına maruz kalmıştır. Ülke, halen istikrarsızlık ve

atışmalarla boğuşmakta olup, uluslararası toplumun dikkatini ve müdahalesini gerektiren bir kriz bölgesi olarak varlığını sürdürmektedir.

2.1.3. İran

İran'ın Ortadoğu'daki tarihi ve uluslararası ilişkileri incelendiğinde, önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. 1978-1979 yıllarında gerçekleşen İran İşlam Devrimi, İran'ın bölgedeki konumunu ve bölgesel politikalarını derinden etkilemiştir. Bu devrim, İran'ın monarşik yapısını yıkıp İşlamcı bir rejim kurarak, ülkenin iç ve dış politikasında köklü değişikliklere yol açmıştır.

Devrim sonrası İran, ABD ile ilişkilerini kesmiş ve Batı'ya karşı daha bağımsız ve Batı karşıtı bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu dönemde, İran'ın dış politikası, devrimin ilkeleri doğrultusunda şekillenirken, ABD ve Batılı müttefiklerle olan ilişkiler büyük ölçüde gerilimli hale gelmiştir. Devrimin ardından gelen yıllarda, İran'ın bölgesel politikaları, devrim ihracı ve İşlam dünyasında liderlik iddiası üzerine odaklanmıştır.

1980-1988 yılları arasında yaşanan İran-Irak Savaşı, İran ve Irak arasındaki jeopolitik rekabeti yansıtmaktadır. Bu savaş, İran'ın bölgesel güç olma hedefine ulaşmasını engellemiş, aynı zamanda ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını da derinden etkilemiştir. Savaş, İran'ın askeri ve ekonomik kaynaklarını tüketmiş ve ülkenin yeniden inşasını zorlaştırmıştır. Bununla birlikte, savaş sırasında İran, devrim sonrası oluşan rejimi pekiştirme fırsatı bulmuş ve ulusal birliği güçlendirmiştir.

İran, savaşı takip eden yıllarda, küresel g dengelerinde önemli bir değişim arayışına girmiştir. Bu bağlamda, İran, Rusya ve Çin ile yakınlaşarak, şanghay İş birliği rgt'nde gözlemci ye olmuştur. Bu stratejik hamle, İran'ın uluslararası izolasyondan kurtulma ve Batı dışı glerle iş birliğini artırma çabalarının bir parçasıdır. İran, bu ülkelerle ekonomik, askeri ve diplomatik ilişkilerini geliştirerek, Batı'ya karşı dengeleyici bir g oluşturmayı hedeflemiştir.

İran'ın ABD ve İsrail ile olan ilişkileri ise, devrimden bu yana derin anlaşmazlıklar ve çatışmalarla karakterize edilmiştir. Özellikle İsrail'in nükleer faaliyetleri konusundaki endişeleri, İran'ın uluslararası ilişkilerindeki en önemli gerilim noktalarından biridir. Buna karşın, İran'ın Batı'ya karşı izlediği bağımsız ve meydan okuyan dış politikası, İşlam toplumları ve Sünni Arap halkları arasında belirli bir itibar

kazandırmıştır. İran, bu durumu, bölgesel nüfuzunu artırmak ve Şii etkisini yaymak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

Ortadoğu'da nüfuzunu artırmak amacıyla, İran, Irak, Suriye, Yemen ve Bahreyn gibi ülkelerde aktif bir rol oynamaktadır. İran, bu ülkelerdeki Şii grupları destekleyerek, bölgedeki Şii nüfuzunu pekiştirmeyi hedeflemektedir. Özellikle Irak'ta, Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından oluşan güç boşluğunu doldurarak, İran, bölgedeki etkinliğini artırmıştır. Suriye'de ise, Beşar Esad rejimini destekleyerek, kendi jeopolitik çıkarlarını koruma amacını gütmektedir. Yemen ve Bahreyn'de de benzer şekilde, yerel Şii grupları destekleyerek, İran, bölgesel politikalarını hayata geçirmektedir. (Doster, 2012)

İran'ın Ortadoğu politikası, bölgesel güç olma, uluslararası izolasyondan kurtulma ve Şii etkisini artırma hedeflerine dayanmaktadır. Ancak, İran'ın nükleer faaliyetleri ve bölgesel müdahaleleri, Batı ve Körfez ülkeleri tarafından büyük bir endişeyle karşılanmaktadır. Nükleer programı, İran'ın uluslararası ilişkilerinde sürekli bir gerilim kaynağı olmuş ve çeşitli yaptırımlara maruz kalmasına neden olmuştur. Bu durum, İran'ın bölgesel ve küresel politikalarını şekillendiren önemli bir unsur olarak devam etmektedir. İran, bu zorluklara rağmen, bölgedeki stratejik hedeflerini sürdürmekte ve jeopolitik dengelerde önemli bir aktör olmaya devam etmektedir. (Doster, 2012)

2.1.4. Irak

Irak'ın Ortadoğu'daki tarihi ve uluslararası ilişkileri incelendiğinde, belirgin ve önemli birkaç nokta öne çıkmaktadır. 1980-1988 yılları arasında yaşanan Irak-İran Savaşı, İran ve Irak arasındaki jeopolitik rekabeti gözler önüne sermektedir. Bu uzun ve yıpratıcı savaş, her iki ülkenin de bölgesel güç olma hedeflerine ulaşmasını engellemiş, ekonomik ve sosyal açıdan büyük yıkımlara yol açmıştır. Savaş, İran ve Irak'ın askeri ve ekonomik kaynaklarını tüketmiş, her iki ülkenin de uluslararası alanda izole olmasına neden olmuştur.

Irak'ın siyasi tarihi, Arap milliyetçiliği ve Siyasi İslam gibi uluslararası ideolojilerin etkisi altında kalmıştır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren, özellikle Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte, Arap milliyetçiliği Irak'ın iç ve dış politikasını şekillendiren temel ideolojik akımlardan biri olmuştur. Bu ideoloji, Arap dünyasında

birlik ve bağımsızlık hedeflerini savunmuş, Irak'ın Arap ülkeleri arasındaki liderlik rolünü sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Ancak, Siyasi İslam'ın yükselişi ve özellikle İran İslam Devrimi sonrası bölgedeki etkisi, Irak'ın ideolojik ve siyasi dayanaklarında önemli değişikliklere yol açmıştır.

Irak, Körfez Savaşları ve Arap Baharı gibi bölgesel krizlerden doğrudan etkilenmiştir. 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali, uluslararası alanda büyük bir tepkiyle karşılanmış ve 1991 yılında Körfez Savaşı'nın patlak vermesine neden olmuştur. Bu savaş, Irak'ın uluslararası toplum tarafından dışlanmasına ve kapsamlı ekonomik yaptırımlara maruz kalmasına yol açmıştır. Irak'ın Kuveyt'i işgali, bölgedeki güç dengelerini sarsmış ve ABD liderliğindeki koalisyon güçlerinin müdahalesiyle sonuçlanmıştır.

Irak iç siyasette ise, Sünni-Şii çatışması ve Kürt sorunu gibi sürekli kendini tekrarlayan sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Sünni ve Şii gruplar arasındaki mezhepsel gerilimler, Saddam Hüseyin rejimi döneminde ve sonrasında ülkenin iç istikrarını tehdit eden temel faktörlerden biri olmuştur. Ayrıca, Kürt sorunu, özellikle kuzeydeki Kürtlerin bağımsızlık talepleri ve özerklik arayışları, Irak'ın toprak bütünlüğünü tehdit eden diğer önemli bir meseledir. Bağdat ve Erbil yönetimleri arasındaki anlaşmazlıklar, özellikle petrol gelirleri ve sınır bölgelerindeki kontrol problemi, Irak içindeki siyasi ve ekonomik gerilimleri artırmaktadır.

Türkiye ile Irak arasındaki ilişkiler de bu bağlamda önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'nin güvenlik, su ve enerji alanlarındaki iş birliği, Irak'taki iç sorunlar ve bölgesel krizlerden olumsuz etkilenmektedir. Özellikle PKK terör örgütünün Irak'ın kuzeyindeki varlığı, Türkiye için güvenlik tehditleri oluşturmakta ve iki ülke arasındaki ilişkileri karmaşıktırmaktadır. Bunun yanı sıra, su kaynaklarının yönetimi ve enerji iş birliği gibi konular, Türkiye-Irak ilişkilerinin temel gündem maddeleri arasında yer almaktadır.

Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve istikrarının sağlanması, Türkiye için stratejik bir öneme sahiptir. Irak'taki istikrarsızlık, bölgedeki genel güvenlik durumunu ve Türkiye'nin güney sınırlarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünü desteklemekte ve ülkenin iç istikrarının sağlanması için çeşitli diplomatik ve ekonomik çabalar göstermektedir. Türkiye ve Irak arasındaki ortak tarihî ilişkiler, yaşanmışlıklar ve deneyimler, iki ülke arasında stratejik ortaklık fırsatları

doğurabilir. Bu ortaklık, bölgesel istikrarın güçlendirilmesi ve ekonomik iş birliğinin artırılması açısından büyük bir potansiyele sahiptir.

Irak'ın Ortadoğu politikası, bölgesel güç olma, Arap milliyetçiliği ve Siyasi İslam ideolojilerinin etkisi altında şekillenmiştir. Ancak, Irak, iç siyasetteki etnik-mezhepsel ayrışma ve bölgesel krizlerden olumsuz etkilenmiştir. Türkiye-Irak ilişkilerinin geliştirilmesi, bölgesel istikrar ve güvenlik açısından büyük önem taşımaktadır. İki ülke arasındaki stratejik iş birliği, sadece ikili ilişkileri güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda Ortadoğu'da daha geniş bir barış ve iş birliği çerçevesinin oluşmasına katkı sağlama potansiyeline sahiptir. (İpek, 2024)

2.1.5. Suudi Arabistan

Suudi Arabistan'ın Ortadoğu politikası ve uluslararası ilişkileri, bölgesel istikrar ve güvenliğin sağlanması üzerine odaklanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, özellikle Basra Körfezi ve genel olarak Ortadoğu bölgesindeki istikrarın sağlanması, Suudi Arabistan'ın öncelikli hedeflerinden biridir. Suudi Arabistan, bu hedefe ulaşmak için Türkiye ve diğer bölge ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmekte ve Müslüman ülkelerle diyalogu sıcak tutmaktadır. Ayrıca, Suudi Arabistan'ın dış politikasında Arap davalarına bağlılık, özellikle de Filistin davasına verilen destek, büyük bir önem taşımaktadır.

2011 yılında patlak veren Arap isyanları ve bölge çapında yaşanan değişim dalgası, Suudi Arabistan'ın dış politikasında önemli değişimlere yol açmıştır. Bu süreçte, Suudi Arabistan, diğer Körfez monarşileriyle birlikte değişime karşı direnç göstermiş ve dış politikasında yeniden yapılanmaya gitmiştir. Arap isyanları, bölgedeki otoriter rejimlerin karşılaştığı en büyük tehditlerden biri olmuş ve Suudi Arabistan, bu tehditlere karşı müttefikleriyle birlikte hareket ederek rejimlerin korunmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu çerçevede, Suudi Arabistan, Bahreyn'deki isyanları bastırmak için askeri müdahalede bulunmuş ve Mısır'daki darbe sonrası yönetimi desteklemiştir. (Diriöz, 2012)

Suudi Arabistan'ın dış politikasındaki bu değişimler, bölgesel ve küresel dengelerin etkisiyle şekillenmiş ve ülkenin fiili yöneticisi Veliyaht Prens Muhammed bin Selman'ın liderliğinde pragmatik, ideolojik olmayan ve çok boyutlu bir dış politika yaklaşımı benimsenmiştir. Prens Muhammed bin Selman'ın liderliğinde, Suudi Arabistan, ekonomik ve sosyal reformlarla birlikte dış politikada da yenilikçi adımlar atmıştır.

"Vizyon 2030" programı çerçevesinde, ülkenin ekonomisini petrol dışı sektörlerle çeşitlendirmeyi ve uluslararası alanda daha aktif bir rol oynamayı hedeflemişlerdir.

Suudi Arabistan'ın Ortadoğu'daki politikaları, aynı zamanda İran ile olan rekabetten de büyük ölçüde etkilenmektedir. İran'ın bölgedeki nüfuzunu artırma çabaları, Suudi Arabistan tarafından büyük bir tehdit olarak algılanmakta ve bu durum, Riyad'ın dış politikasını şekillendiren temel faktörlerden biri olmaktadır. Yemen'de Husilere karşı yürütülen askeri operasyonlar, Suudi Arabistan'ın İran'ın etkisini sınırlandırma çabasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde, Lübnan ve Suriye'deki politikalarda, İran'ın bölgedeki etkisini dengelemeye yönelik stratejilerle uyumludur.

Suudi Arabistan, dış politikasında Arap Birliği ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) gibi bölgesel örgütlerde aktif bir rol oynamakta ve bu platformları, Arap dünyasında liderlik rolünü sağlamlaştırmak için kullanmaktadır. Özellikle Filistin davasına verilen destek, Suudi Arabistan'ın Arap dünyasındaki meşruiyetini ve liderlik iddiasını güçlendiren önemli unsurlardan biridir. Riyad, İsrail ile Arap ülkeleri arasındaki normalleşme sürecinde de dikkatli bir denge politikası izlemekte ve Filistinlilerin haklarını savunma sözünü sürdürmektedir. (ÖZALP, Mart 2013)

Suudi Arabistan'ın Ortadoğu politikası, bölgesel istikrar ve güvenliği desteklemeye odaklanmakta, Arap davalarına bağlılık ve Müslüman ülkelerle iş birliğini ön planda tutmaktadır. Ülkenin dış politikasındaki değişimler, bölgesel ve küresel dinamiklerin etkisiyle şekillenmekte ve liderlik tarafından belirlenen çok boyutlu bir dış politika anlayışı benimsenmektedir. Prens Muhammed bin Selman'ın liderliğinde, Suudi Arabistan, ideolojik olmayan bir yaklaşımla, bölgesel liderlik rolünü pekiştirmeye ve uluslararası arenada etkinliğini artırmaya yönelik stratejiler geliştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Suudi Arabistan'ın dış politikası hem iç reformlar hem de dış politikadaki yenilikçi adımlarla, bölgesel ve küresel dengelerde önemli bir aktör olma hedefine hizmet etmektedir.

2.1.6. İsrail

İsrail'in Ortadoğu politikası, genellikle bölgedeki güvenlik endişeleri ve stratejik çıkarlarının ön plana çıkmasıyla şekillenmektedir. Ülke, kendisini çevreleyen bölgenin istikrarsızlığı ve potansiyel tehditleriyle mücadele etmek zorunda olduğunu

düşünmektedir. Bu nedenle, İsrail'in dış politikası hem içerideki güvenliği sağlamak hem de dışarıda varlığını sürdürmek üzerine odaklanmıştır.

İsrail'in bölgedeki politikaları, Filistin sorununun çözümü konusundaki yaklaşımıyla ön plana çıkmaktadır. Filistin sorununun barışçıl yollarla çözülmesi için çeşitli çabalar sarf ettiğine inanılsa da bu konudaki görüş ayrılıkları ve taraflar arasındaki güven eksikliği süreci engellemiştir. Bu durum, İsrail'in kendini savunma kapasitesini güçlendirme ve bölgesel güç dengesini lehine çevirme ihtiyacını daha da artırmıştır. Ayrıca, İsrail'in ekonomik iş birliği ve normalleşme çabaları da dikkat çekmektedir. Ülke, Arap dünyasıyla ekonomik ilişkileri geliştirerek, bölgedeki düşmanca tutumları azaltmayı ve istikrarı artırmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, İsrail'in teknoloji ve inovasyon alanındaki başarıları, bölgesel iş birliğinin potansiyelini artırmaktadır.

Bunların yanı sıra, İsrail'in bölgesel güç dengesini lehine çevirme çabaları da göz ardı edilemez. Ülke, bölgedeki farklı aktörler arasındaki çatışmalardan ve anlaşmazlıklardan faydalanarak kendi pozisyonunu güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede, İsrail'in bölgesel politikaları, dış ilişkilerdeki stratejik hesapları ve uluslararası arenadaki rolünü şekillendiren karmaşık dinamiklerle birlikte ele alınmalıdır. (Efegil, 2013)

İsrail'in Ortadoğu politikası, güvenlik endişeleri, Filistin sorunu, ekonomik iş birliği ve bölgesel güç dengesi gibi faktörlerin etkileşimiyle şekillenmektedir. Bu faktörlerin birleşimiyle birlikte, bölgede barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik çabalarını sürdürmektedir.

2.1.7. Filistin

Filistin, tarih boyunca stratejik konumu ve kutsal topraklarıyla önemli bir bölge olmuştur. Ancak, 20. yüzyılın başlarından itibaren Siyonist hareketin yükselişiyle birlikte, Filistin, İngiliz manda yönetimi altında siyasi ve toprak bölünmeleriyle karşı karşıya kalmıştır. 1948'de İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte, Filistin sorunu uluslararası bir boyut kazanmış ve Arap-İsrail savaşları sonucunda Filistin toprakları parçalanmıştır. (Turgut, 2015)

Filistin, Arap ülkeleri ve İslam dünyası tarafından desteklenmektedir. Ayrıca, antiemperyalist ve Filistin davasına destek veren ilişkileri Çin ve Üçüncü Dünya ülkeleriyle de geliştirmiştir. Ancak, Filistin'in uluslararası alandaki durumu, ABD, İsrail,

Türkiye ve Avrupa Birliği gibi küresel ve bölgesel güçlerin dış politika gündeminde önemli bir yer tutmaktadır.

Filistin, Ortadoğu'daki istikrarsızlık ve çatışmaların merkezinde yer almaktadır. İsrail'in işgal ve saldırılarına maruz kalan Filistin, Müslümanlar için kutsal mekânların korunması konusunda da hassasiyet göstermektedir. Bununla birlikte, Filistin, Ortadoğu'daki diğer Arap ülkeleriyle iş birliği içinde hareket etmeye çalışmaktadır.

Filistin'in Ortadoğu politikası ve uluslararası ilişkileri, tarihsel arka planı ve bölgesel-küresel güçlerin bu soruna yaklaşımı tarafından şekillenmektedir. Filistin, bölgedeki istikrarsızlığın merkezinde yer alırken, Arap ve İslam dünyasının desteğini alarak uluslararası alanda varlığını sürdürmeye çalışmaktadır.

2.1.8. Tunus

Tunus, 2010-2011 yıllarında Arap Baharı hareketlerinin öncüsü olmuş ve bu halk ayaklanmaları sonucunda otoriter lider Zeynel Abidin bin Ali'nin devrilmesiyle demokratik bir geçiş sürecine girmiştir. Bu süreç, Tunus'u Arap Baharı ülkeleri arasında en başarılı demokratik dönüşümü gerçekleştiren ülke olarak öne çıkarmıştır. Demokratik reformlar ve sivil toplumun güçlenmesi, Tunus'un bu dönüşümdeki başarısının temel unsurları arasında yer almıştır.

Tunus'un demokratik istikrarı, Ortadoğu'nun genelinde istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bir dönemde önemli bir rol oynamıştır. Tunus, bölgedeki diğer ülkelerde görülen çatışmalara ve iç savaşlara bulaşmadan, barışçıl ve demokratik yollarla yönetim değişikliğini başarmıştır. Bu durum, Tunus'u Ortadoğu'da istikrar ve demokrasi yanlısı bir ülke olarak konumlandırmıştır. Tunus'un bu başarısı, bölge için olumlu bir model teşkil etmiş ve demokratikleşme çabalarına ilham kaynağı olmuştur. Tunus, Ortadoğu'da yükselen terör tehdidiyle de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Özellikle komşu Libya'daki iç savaş nedeniyle sınır güvenliği ciddi bir sorun haline gelmiştir. Bu bağlamda, Tunus, terör örgütlerine karşı çeşitli operasyonlar düzenlemiş ve bölgesel istikrarı koruma çabalarını yoğunlaştırmıştır. Tunus hükümeti, terörle mücadelenin sadece ulusal güvenlik için değil, aynı zamanda bölgesel barış ve istikrar için de kritik öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Tunus, Ortadoğu ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini geliştirme yolunda önemli adımlar atmıştır. Özellikle Körfez ülkeleri ile ticari ve yatırım bağlantıları kurmaya odaklanmış, bu çerçevede çeşitli ekonomik iş birliği anlaşmaları

imzalamıştır. Tunus, bölgesel ekonomik iş birliğinin istikrar ve kalkınma için hayati önem taşıdığını savunarak, ekonomik faktörlerin bölgesel barışa katkıda bulunabileceğini ön plana çıkarmıştır. Bu ekonomik ilişkiler, Tunus'un bölgedeki rolünü güçlendirmiş ve ülkenin uluslararası arenadaki konumunu sağlamlaştırmıştır.

Arap Baharı sonrası dönemde Tunus, Ortadoğu'da istikrar ve demokrasi yanlısı bir ülke olarak öne çıkmış ve bu doğrultuda önemli bir model olmuştur. Bu başarı, Tunus'un bölgesel ve uluslararası arenada güvenilir bir ortak olarak kabul görmesini sağlamış ve ülkenin gelecekteki gelişmeleri için umut verici bir zemin oluşturmuştur.

2.1.9. Mısır

Mısır, Ortadoğu ve Afrika'nın kesişim noktasında yer alması sebebiyle stratejik bir konuma sahip olup, tarih boyunca bölgesel ve uluslararası ilişkilerde önemli bir aktör olmuştur. Dünya üzerindeki en eski ve köklü medeniyetlerden birine ev sahipliği yapan Mısır, antik dönemlerden itibaren kültürel ve siyasi bir merkez olmuştur. Firavunlar dönemi, piramitler ve hiyeroglifler gibi sembollerle temsil edilen bu zengin tarih, Mısır'ı hem bölgesel hem de uluslararası arenada önemli kılmıştır. Mısır'ın tarihi mirası, yalnızca kültürel değil, aynı zamanda politik ve ekonomik açıdan da büyük bir öneme sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Mısır, önemli bir eyalet olarak stratejik konumunu korumuştur. 19. yüzyılda Mehmet Ali Paşa'nın reformları ile modernleşme sürecine giren Mısır, 1922 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak, bu dönemde monarşiye geçilmesi ve sonrasındaki siyasi istikrarsızlıklar, ülkenin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Bağımsızlık sonrası dönemdeki siyasi belirsizlikler, Mısır'ın iç ve dış politikalarında önemli değişimlere yol açmıştır.

Mısır özellikle 1952'de gerçekleşen askeri darbe ile belirgin bir dönüşüm yaşamıştır. Kral Faruk'un devrilmesi ve monarşinin sona ermesiyle birlikte Mısır, cumhuriyet rejimine geçiş yapmıştır. Bu devrim, Mısır'ın iç politikalarında radikal değişimlere yol açmış ve ülkeyi Arap dünyasında önemli bir lider konumuna getirmiştir. Cemal Abdülnasır liderliğinde gerçekleştirilen milliyetçi ve sosyalist politikalar, Mısır'ın hem bölgesel ilişkilerinde hem de uluslararası ilişkilerinde etkili olmuştur.

Mısır, İsrail ile olan çatışmalar ve barış süreçleriyle uluslararası arenada dikkat çekmiştir. 1948 Arap-İsrail Savaşı'ndan itibaren bölgedeki önemli çatışmalarda yer alan Mısır, 1973 Yom Kippur Savaşı'nda da kritik bir rol oynamıştır. (Özkan, 2009)

1979 yılında, Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat ile İsrail Başbakanı Menachem Begin arasında imzalanan Camp David Anlaşması, bölgedeki siyasi dengeleri değiştirmiş ve Mısır'ın uluslararası ilişkilerdeki rolünü yeniden belirlemiştir. Bu anlaşma, Mısır'ın Batı dünyası ile ilişkilerini güçlendirmiş ve ülkeyi bölgesel barışın önemli aktörlerinden biri haline getirmiştir. Günümüzde Mısır, Ortadoğu'da stratejik bir konuma sahip olup, bölgedeki siyasi ve ekonomik gelişmelerde etkili bir rol oynamaktadır. Mısır'ın ABD, İsrail, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerle olan ilişkileri, bölgesel istikrar ve güvenlik açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle Süveyş Kanalı'nın kontrolü, küresel ticaretin önemli bir kısmını yönlendiren Mısır'ı stratejik bir geçiş noktası haline getirmiştir. (Arı, 2017)

2.1.10. Ürdün

Ürdün, bölgesel krizlerin merkezinde bulunan bir ülke olarak, Filistin sorunu, Irak ve Suriye'deki iç savaşlar gibi önemli meselelerden doğrudan etkilenmektedir. Bu durum, Ürdün'ü bölgedeki istikrarsızlığın artmasından endişe duyan bir aktör haline getirmiştir. Ülke, bölgesel güvenliğin korunması için aktif bir şekilde çaba göstermekte ve bu doğrultuda diplomatik adımlar atmaktadır.

Filistin sorununa gelince, Ürdün adil ve kalıcı bir çözüm bulunması gerektiğini savunmakta ve Filistinlilerin haklarını desteklemektedir. Ürdün, bu konuda aktif bir rol oynamakta ve uluslararası toplum nezdinde Filistin davasının yanında yer almaktadır.

Ürdün, Suriye ve Irak'taki iç savaşlara doğrudan müdahil olmamayı tercih etmekte ve bölgesel güçlerin çatışmalarına taraf olmamaktadır. Bununla birlikte, Ürdün, Suriye ve Irak'taki istikrarsızlığın bölgesel güvenliği tehdit ettiğinin farkındadır ve bu ülkelerdeki durumu yakından izlemektedir.

Ürdün, ABD ve Batı ülkeleriyle ekonomik ve askeri alanda yakın ilişkiler geliştirmekte ve bölgesel güvenliğin sağlanmasında bu ülkelerin desteğini almaya çalışmaktadır. Bu yakın ilişkiler, Ürdün'ün bölgedeki rolünü güçlendirmekte ve uluslararası alanda etkisini artırmaktadır.

Ürdün'ün Ortadoğu politikası, bölgesel istikrar ve güvenliğin sağlanması, Filistin sorununun barışçıl çözümü, Suriye ve Irak'taki iç savaşlara dahil olmama ve ABD ile Batı ülkeleriyle yakın ilişkiler kurma üzerine kuruludur. Ürdün, bölgesel krizlerden

doğrudan etkilenen bir ülke olarak, Ortadoğu'daki gelişmeleri yakından takip etmekte ve bölgesel güvenliğin sağlanması için aktif bir rol oynamaktadır.

2.1.11. Yemen

Yemen, stratejik konumuyla Ortadoğu'da önemli bir role sahiptir. Bab-ül Mendeb Boğazı ve Aden Körfezi'ne hâkim olması, bölgedeki deniz ticaret yolları üzerinde kritik bir geçiş noktası olmasını sağlamaktadır. Bu durum, Yemen limanlarının önemini artırmakta ve ülkeyi uluslararası ticaretin merkezlerinden biri haline getirmektedir. Ancak, ülke 2011'den beri süren siyasi kriz ve iç savaşın etkisi altındadır. Bu kriz, etnik ve mezhepsel dengeleri bozan dış müdahaleler ve İran'ın bölgedeki etkin politikalarıyla derinleşmiştir. Yemen, Arap Birliği ve İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi olup, Türkiye gibi ülkelerin siyasi çözüm çabalarını desteklemesi ve insani yardımlarda bulunmasıyla uluslararası arenada dikkat çekmektedir. Ancak, BM Güvenlik Konseyi'nin 2216 sayılı kararı ve Körfez İşbirliği Konseyi girişimleriyle Yemen krizinin çözümü amaçlanmakla birlikte, ülkenin ekonomisi zayıf durumdadır. Yemen, dünyanın en fakir ülkelerinden biri konumundadır ve ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ancak, petrol ve denizcilik gibi alanlarda uzun vadeli kalkınma projeleri, Yemen ekonomisinin gelişmesi için büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak, Yemen'in stratejik konumu, iç siyasi krizleri, uluslararası ilişkilerdeki yeri ve zayıf ekonomik yapısı, ülkeyi Ortadoğu'da önemli bir aktör haline getirmekte ve bölgesel ve küresel güçlerin dikkatini çekmektedir.

2.1.12. Kuveyt

Kuveyt, 1961 yılında bağımsızlığını kazanarak Ortadoğu'da belirleyici bir konuma yükselmiştir. Ancak, ülkenin tarihindeki önemli dönüm noktalarından biri, Körfez Savaşları ve Irak'ın 1990'daki işgali gibi bölgesel krizlerdir. Kuveyt, bu krizlerden doğrudan etkilenmiş ve uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir. Ülke, Birleşmiş Milletler, Arap Birliği ve İslam İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası ve bölgesel örgütlerin üyesi olup, bu platformlarda aktif bir rol oynamıştır. Ayrıca, Kuveyt'in ABD ve Batı ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmesi, bölgedeki siyasi ve ekonomik dinamikler üzerinde etkili olmuştur. (Cengiz, 2016)

Irak-İran Savaşı sırasında Irak'a finansal destek sağlayan Kuveyt, bu yardımın sonrasında iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Bu gerginliklerin

zirvesi, 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle yaşanmıştır. Bu işgal, Körfez Krizi'ni başlatmış ve uluslararası bir boyut kazanmıştır. BM kararları ve ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin müdahalesiyle sonuçlanan kriz, Kuveyt'in işgalinin sona erdirilmesine yol açmıştır.

Kuveyt'in bu tür olaylarla ilgili olarak, bölgesel istikrarın sağlanması için çaba göstermesi ve uluslararası arenada etkili bir aktör olması dikkat çekmektedir. Bu bakımdan, ülkenin stratejik konumu ve dış politika yaklaşımı, bölgesel ve uluslararası ilişkilerde aktif bir rol oynamaktadır.

2.1.13. Birleşik Arap Emirlikleri

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Arap Baharı sonrası dönemde bölgesel istikrarı sağlama ve İran'ın artan etkisini dengeleme amacıyla aktif bir dış politika izlemiştir. Bu dönemde, Suudi Arabistan ile yakın iş birliği içinde hareket ederek, Yemen'deki Husiler ve Katar'a karşı müdahalelerde bulunmuş, aynı zamanda Mısır ve Libya'daki iç savaşlarda Suudi Arabistan ile hareket ederek, Müslüman Kardeşler gibi İslamcı hareketlere karşı tavır almıştır. (Rakipoğlu, 2020)

BAE, bölgesel örgütlerde aktif bir rol oynamakta ve Körfez İşbirliği Konseyi, Arap Birliği ve İslam İşbirliği Teşkilatı gibi platformlarda etkin bir şekilde yer almaktadır. Ayrıca, ABD ve Batı ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirerek, bölgesel güvenliğin sağlanmasında bu ülkelerin desteğini almaya çalışmaktadır.

Suudi Arabistan ile iş birliği içinde hareket eden BAE, Ortadoğu'daki güç dengesini kendi lehine çevirmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, bölgedeki ekonomik gücü ve petrol gelirleri sayesinde ekonomik açıdan güçlü bir konuma sahiptir.

BAE, bölgesel yatırımları ve ekonomik gücüyle Ortadoğu'daki etkisini artırmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, ülkenin siyasi stratejileri ve uluslararası ilişkilerdeki konumu, bölgede önemli bir aktör haline gelmesine katkıda bulunmaktadır. Suudi Arabistan ile iş birliği yaparak bölgesel istikrarı sağlamaya çalışan BAE, aynı zamanda İran'ın artan etkisini dengelemek için çaba göstermektedir.

2.1.14. Umman

Umman, bölgesel istikrarın sağlanması ve çatışmaların önlenmesi için arabulucu bir rol üstlenen önemli bir aktördür. Ülke, Körfez ülkeleri ve İran arasındaki ilişkileri

iyileştirmeye yönelik dengeli bir dış politika izlemekte ve bu sayede bölgesel barış ve iş birliğini teşvik etmektedir. Arap Baharı sürecinde, ekonomik sıkıntılara rağmen Umman, istikrarını korumayı başarmıştır, bu da ülkenin iç dinamiklerindeki dengenin ve yönetiminin sağlamlığının bir göstergesidir.

Umman, bölgesel örgütlerde aktif bir rol oynamakta olup, Körfez İş birliği Konseyi, Arap Birliği ve İslam İşbirliği Teşkilatı gibi platformlarda etkin bir şekilde yer almaktadır. Ayrıca, İngiltere, Hindistan ve Körfez ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerini geliştirmiştir.

Türkiye ile Umman arasındaki ticaret hacmi, potansiyelinin altında kalmakla birlikte, 2014 yılına kadar sürekli bir artış göstermiştir. Umman'ın stratejik konumu, Basra Körfezi'ne ve Hint Okyanusu'na kıyısı olması nedeniyle enerji güvenliği açısından da büyük önem taşımaktadır. Özellikle Hürmüz Boğazı'na yakınlığı, enerji nakliyatlarının güvenliği açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Umman, Ortadoğu'da arabulucu ve dengeci politikalarıyla öne çıkmakta ve jeopolitik konumu, bölgesel istikrarı sağlamadaki rolü ve ekonomik ilişkileri nedeniyle uluslararası alanda önemli bir aktördür. Türkiye ile Umman arasındaki ilişkilerin daha da geliştirilmesi, her iki ülke için de fayda sağlayabilir ve bölgesel iş birliğini destekleyebilir.

2.1.15. Türkiye

Türkiye'nin dış politikası, tarih boyunca Batı kimliği ve Batı'ya yönelik bağlantılar üzerine yoğunlaşmış olsa da son yıllarda "yeni kimlikler" ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu yeni kimlikler arasında İslam'ın ve Müslüman kimliğin Türk dış politikasında önemli bir unsura dönüşmesi, özellikle Türkiye'nin Ortadoğu ve İslam ülkeleriyle ilişkilerini artıran bir etki yaratmıştır.

Türkiye'nin Ortadoğu politikasının temel unsurları arasında bölgede barış ve istikrarın sağlanması, ekonomik kalkınmanın teşviki ve komşularla sıfır sorun, sınırsız ticaret politikası öne çıkmaktadır. Bu politika çerçevesinde Türkiye, aktif bir dış politika izleyerek bölge ülkeleriyle sağlam ilişkiler kurmaya yönelmiştir. Ortadoğu'nun Türkiye'nin dış politikasındaki önemi giderek artmakta ve Türkiye bu bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmekte ve bölgesel istikrarın sağlanması için çaba göstermektedir. Ancak Türkiye'nin Ortadoğu politikasını olumsuz etkileyen faktörlerden biri Türkiye-İsrail ilişkileridir. Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini sınırlayan bu ilişki,

Türkiye'nin Ortadoğu politikasındaki zorlukların bir parçası olarak görülmektedir. (Sinkaya, 2011)

Türkiye'nin Ortadoğu politikası, Batı kimliği yanında yeni kimliklerin etkisiyle dönüşmekte ve bölgesel barış, istikrar ve kalkınma hedeflerine odaklanmaktadır. Ancak, Türkiye-İsrail ilişkilerinin olumsuz etkisi dikkate alınarak, Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini artırmak için daha fazla çaba sarf etmesi gerekmektedir.

2.1.16. Katar

Katar, Arap Baharı sürecinde Müslüman Kardeşler hareketini destekleyerek bölgesel politikalarını şekillendirmiştir. Bu durum, ülkenin diğer Körfez ülkelerinden farklı bir dış politika izlemeye başlamasına yol açmıştır. Özellikle Türkiye ile yakın ilişkiler geliştirerek bölgesel politikalarını güçlendirmeye çalışmaktadır. Katar, Körfez Savaşları ve Irak'ın işgali gibi bölgesel krizlerde de önemli bir aktör olmuş, ABD ve İngiltere ile yakın ilişkiler geliştirerek bölgesel güvenliğin sağlanmasında bu ülkelerin desteğini almaya çalışmıştır.

Müslüman Kardeşler hareketi üzerindeki etkisiyle bölgesel politikalarda önemli bir rol oynamakta olan Katar, Arap Baharı sürecinde benzer politikalar izleyen Türkiye ile yakınlaşmıştır. Bu yakınlaşma, Katar'ın Türkiye ile ekonomik ve siyasi alanda iş birliği geliştirerek bölgesel etkisini artırmayı hedeflemesine olanak sağlamıştır. Katar-Türkiye ilişkilerinin uluslararası ilişkiler açısından karşılıklı bağımlılık oluşturduğu da değerlendirilmektedir.

Katar'ın Ortadoğu politikası ve uluslararası ilişkilerdeki konumu, bölgesel krizlerdeki rolü, ABD ve İngiltere ile yakın ilişkileri, Müslüman Kardeşler hareketi üzerindeki etkisi ve Türkiye ile geliştirdiği iş birliği gibi faktörler göz önüne alındığında, ülkenin bölgesel güç dengelerini etkileme potansiyeline sahip bir aktör olarak değerlendirilmesi mümkündür. (Yıldırım, 2021)

3. BÖLÜM

BÖLGESEL SORUNLAR VE KRİZLER

3.1. Çatışmalar

3.1.1. Arap- İsrail Savaşları

Arap-İsrail savaşları, 20. yüzyıl boyunca İsrail Devleti'nin kurulmasından itibaren, bölgedeki siyasi, etnik ve dini gerilimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir dizi çatışmayı kapsamaktadır. Bu savaşlar, yalnızca askeri çatışmaları değil, aynı zamanda bölgedeki sınırların yeniden çizilmesi, toprak talepleri ve mülteci sorunları gibi karmaşık meseleleri de içermektedir. Arap-İsrail savaşları, bu dinamikler çerçevesinde, Ortadoğu'nun siyasi yapısını ve uluslararası ilişkilerini derinden etkilemiştir. Bu süreç, bölgedeki toplumlar arasındaki gerilimleri artırmış ve kalıcı barışın sağlanmasını zorlaştırmıştır.

1948 Arap-İsrail Savaşı, İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinin hemen ardından patlak vermiştir. İsrail'in kurulmasına tepki olarak, Mısır, Ürdün, Suriye, Irak ve Lübnan gibi Arap ülkeleri birleşik bir saldırı başlatmışlardır. Bu savaş, yeni kurulan İsrail Devleti ile komşu Arap ülkeleri arasında şiddetli çatışmalara sahne olmuştur. 1949 yılında ateşkesle sona eren savaş sonucunda, İsrail bağımsızlık savaşını kazanmış, ancak sınırlarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler gözetiminde gerçekleştirilen müzakereler sonucu, sınırlar belirlenmiş ve ateşkes antlaşmaları imzalanmıştır.

1956 Süveyş Krizi ve Sina Savaşı, Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesiyle başlamıştır. Bu gelişme, İsrail, Fransa ve Birleşik Krallık'ın Mısır'a karşı askeri müdahalesine yol açmıştır. İsrail, bu müdahale sırasında Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası'nı ele geçirmiştir. Ancak, uluslararası baskılar ve özellikle ABD'nin diplomatik ara buluculuğu sonucunda, İsrail bu bölgelerden çekilmek zorunda kalmıştır. Bu kriz, Soğuk Savaş dönemi uluslararası ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olmuştur ve bölgedeki güç dengelerini etkilemiştir.

1967 Altı Gün Savaşı, Mısır, Suriye ve Ürdün'ün İsrail'e karşı saldırgan bir politika izleyerek kuvvetlerini sınırlarına yığmaları sonucunda patlak vermiştir.

Bu durumu bir tehdit olarak değerlendiren İsrail, hızlı ve etkili bir askeri harekât başlatarak savaşı başlatmıştır. İsrail, altı gün içinde Gazze Şeridi, Batı Şeria, Doğu Kudüs, Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri'ni ele geçirmiştir. Bu savaş, bölgedeki siyasi ve askeri dengeleri köklü bir şekilde değiştirmiş ve İsrail'in toprak kazanımlarıyla sonuçlanmıştır.

1973 Yom Kippur Savaşı, Mısır ve Suriye'nin İsrail'e beklenmedik bir saldırı başlatmasıyla başlamıştır. Bu saldırı, Yom Kippur Bayramı'nda gerçekleşmiştir ve başlangıçta Arap güçlerinin lehine ilerlemiştir. Ancak, İsrail'in hızlı bir şekilde karşı saldırılar başlatması ve Amerikan yardımıyla durumu tersine çevirmesiyle savaşın seyri değişmiştir. Yom Kippur Savaşı'nın sonucunda, İsrail'in Amerika'nın arabuluculuğunda barış görüşmelerine başlaması için Mısır ve Suriye ile anlaşmalar yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda, Mısır Sina Yarımadası'nı ve Suriye Golan Tepeleri'ni geri alma konusunda adımlar atılmıştır. Bu savaş, Ortadoğu'da uzun süren çatışmaların ardından barışın sağlanmasına yönelik önemli bir dönemeç olmuştur.

1982 Lübnan Savaşı, İsrail'in Lübnan'daki Filistin Kurtuluş Örgütü'nü hedef alarak büyük çaplı bir askeri operasyon başlatmasıyla başlamıştır. İsrail'in amacı, Lübnan topraklarından İsrail'e yönelik saldırıları durdurmak ve FKÖ'yü zayıflatmak olmuştur. Bu operasyonun bir sonucu olarak İsrail, Beyrut'u ele geçirmiş ve Lübnan'da uzun süreli bir askeri varlık oluşturmuştur. Ancak, bu savaş sadece askeri bir müdahale olarak kalmamış, aynı zamanda Lübnan'daki iç savaşın ve bölgedeki etnik gerilimlerin daha da karmaşıklaşmasına neden olmuştur. İsrail'in Lübnan'a müdahalesi, bölgedeki dengeleri ve ilişkileri derinden etkilemiş ve Lübnan toplumunu daha fazla bölünmüş ve istikrarsız hale getirmiştir. Bu süreç, Lübnan'daki siyasi ve toplumsal yapı üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmış ve bölgedeki çatışma dinamiklerini daha da karmaşık hale getirmiştir.

Bu savaşlar, bölgedeki karmaşık siyasi ve tarihsel dinamiklerin bir yansımasıdır. Bölgede hala Arap-İsrail çatışması, barış süreci ve çözüm arayışları devam etmektedir.

3.1.2. Suriye İç Savaşı

Suriye İç Savaşı, Ortadoğu'nun güvenlik ve istikrarında ciddi bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Bu savaş, bölgedeki çeşitli aktörler arasında karmaşık ve çoğu zaman düşmanca ilişkileri tetikleyerek, bölgesel dinamiklerde önemli değişikliklere yol açmıştır. Savaş, sadece Suriye'yi değil, tüm bölgeyi ekonomik olarak olumsuz etkilemiştir. Ticaret yollarının kapanması, altyapının zarar görmesi ve güvenlik

risklerinin artması, bölge ekonomilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca, savaşın neden olduğu sosyal travmalar, bölgedeki toplumsal yapıyı zedelemiş ve insani krizlere yol açmıştır.

Savaş Ortadoğu'daki ülkeler arasında var olan mezhepsel ve ideolojik farklılıkları daha da derinleştirmiş, özellikle Suudi Arabistan ve İran gibi bölgesel güçler arasında mezhepsel bir rekabetin tırmanmasına neden olmuştur. Suudi Arabistan, savaşın başından itibaren Sünni muhalif gruplara destek verirken, İran ise Beşar Esad rejimini desteklemiştir. Bu durum, bölgedeki Şii ve Sünni eksenleri arasındaki kutuplaşmayı artırmış ve mezhepsel çatışmaları körüklemiştir. (Özdemir, 2016)

Suriye İç Savaşı, büyük bir insani krize yol açmış ve milyonlarca Suriyeli mülteci durumuna düşmüştür. Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi komşu ülkeler, büyük mülteci akınlarıyla karşı karşıya kalmış ve bu durum, bu ülkelerde ekonomik ve sosyal baskıları artırmıştır. Mülteci krizinin yanı sıra, savaşın yarattığı güvenlik boşluğu, DAESH gibi terör örgütlerinin güçlenmesine ve bölgesel istikrarsızlığın derinleşmesine neden olmuştur. Savaş, sadece Suriye'yi değil, tüm bölgeyi ekonomik olarak olumsuz etkilemiştir. Savaş hem bölgesel hem de küresel aktörlerin müdahaleleri ile şekillenmiş, bu müdahaleler savaşın karmaşıklığını ve sürekliliğini artırmıştır. Bu süreçte, Rusya, ABD, Türkiye ve İran gibi aktörlerin yanı sıra, çeşitli bölgesel aktörler de doğrudan veya dolaylı olarak çatışmaya dahil olmuştur. Bu aktörlerin müdahaleleri, savaşın seyrini ve dinamiklerini değiştirmiştir.

Suriye İç Savaşı'nın da bölgedeki güç dengelerini değiştirdiği ve yeni aktörlerin ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir.

Rusya, Suriye İç Savaşı'na 2015 yılında doğrudan askeri müdahale ederek, Beşar Esad rejimini desteklemeye başlamıştır. Rusya'nın hava saldırıları ve askeri hareketleri, Esad'ın kontrolündeki bölgeleri genişletmesine ve stratejik öneme sahip bölgeleri geri almasına yardımcı olmuştur. Bu müdahale, savaşın seyrini değiştirmiş (Esad Lehine) ve Rusya'nın Ortadoğu'daki nüfuzunu artırmıştır. Rusya'nın bu müdahalesi, Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgedeki en önemli güç gösterilerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

ABD'nin Suriye'deki müdahalesi, büyük ölçüde terörle mücadele ve DAESH'e karşı yürütülen operasyonlarla şekillenmiştir. ABD, Kürt güçlerine ve bazı muhalif

gruplara askeri ve lojistik destek sağlayarak, DAESH'in Suriye'deki varlığını zayıflatmayı hedeflemiştir. Bununla birlikte, ABD'nin müdahalesi, Suriye'nin kuzeyinde Kürtlerin kontrolündeki bölgelerin oluşmasına yol açmış ve bu durum Türkiye ile ABD arasında gerilimlere neden olmuştur. ABD'nin Suriye politikası, aynı zamanda bölgedeki diğer aktörlerle olan ilişkilerini de etkilemiştir.

Türkiye, Suriye İç Savaşı'nda muhalif gruplara verdiği destek ve gerçekleştirdiği sınır ötesi askeri operasyonlarla önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'nin müdahaleleri, öncelikli olarak Suriye'nin kuzeyinde YPG'nin kontrolündeki bölgelerin oluşumunu engellemeye yönelik olmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin Afrin ve İdlib gibi bölgelerde gerçekleştirdiği operasyonlar, bölgedeki nüfuzunu artırmış ve Suriye'nin kuzeyinde bir tampon bölge oluşturmayı amaçlamıştır.

İran, Esad rejimine verdiği askeri ve mali destekle savaşın başından itibaren önemli bir aktör olmuştur. İran, Suriye'deki Şii milis grupları destekleyerek ve Hizbullah'ı kullanarak, Esad rejiminin ayakta kalmasına büyük katkı sağlamıştır. İran'ın Suriye'deki varlığı, bölgedeki Şii eksenini güçlendirmiş ve Suudi Arabistan ile olan mezhepsel ve bölgesel rekabeti daha da artırmıştır. Bu durum, Ortadoğu'daki mezhepsel kutuplaşmayı derinleştirmiştir.

Suriye İç Savaşı, bölgesel ve küresel aktörlerin müdahaleleriyle bir vekalet savaşı haline gelmiştir. Bu aktörlerin farklı çıkarları ve destekledikleri gruplar, çatışmanın karmaşıklığını artırmış ve savaşın uzamasına neden olmuştur. Her bir aktörün müdahalesi, savaşın dinamiklerini değiştirerek, yeni çatışma alanları ve cepheleer yaratmıştır. Bu durum, çatışmanın çözümünü zorlaştırmış ve barış sürecini sekteye uğratmıştır.

Küresel ve bölgesel müdahaleler, Ortadoğu'daki güç dengelerini yeniden şekillendirmiştir. Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığı, Moskova'nın bölgedeki stratejik konumunu güçlendirirken, ABD'nin ve Türkiye'nin müdahaleleri, bölgedeki nüfuz mücadelelerini güçlendirmiştir. İran'ın artan etkisi ise, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri ile olan rekabeti daha belirgin hale getirmiştir.

Suriye İç Savaşı'nda küresel ve bölgesel aktörlerin müdahalelerinin incelenmesi, çatışmanın karmaşıklığını ve çözüm sürecine yönelik stratejilerin belirlenmesinde önemli

bir rol oynamaktadır. Bu süreçte küresel ve bölgesel müdahaleler, savaşın karmaşıklığını ve sürekliliğini artırmış, çatışmanın seyrini ve dinamiklerini değiştirmiştir.

3.1.3. İran İslam Devrimi

İran İslam Devrimi, 1979 yılında İran'da Muhammed Rıza Pehlevi'nin liderliğindeki monarşiden, Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin önderliğinde bir İslam Cumhuriyeti'ne dönüşen önemli bir dönüm noktasıdır. Bu devrim, İran'ın siyasi, sosyal ve dini yapısında köklü değişikliklere yol açmış ve ülkenin iç ve dış politikasını derinden etkilemiştir. Devrim süreci, birkaç önemli etapla karakterize edilmektedir: Devrim sürecinin ilk aşamaları, İmam Humeyni ve diğer dini liderlerin, Muhammed Rıza Pehlevi'nin monarşisine ve devletin bazı politikalarına karşı gösterdikleri tepkilerle başlamıştır. 1962 yılında, Humeyni başta olmak üzere birçok dini alim, Pehlevi rejiminin sekülerleşme politikalarına ve Batı yanlısı tutumuna karşı eleştirilerde bulunmaya başlamıştır. Bu dönemde, Pehlevi rejiminin ekonomik ve sosyal reformlarını içeren "Beyaz Devrim" programı, toplumun çeşitli kesimlerinde hoşnutsuzluk yaratmıştır.

Devrim hareketi, 1963 yılında önemli bir dönemeçten geçmiştir. 3 Haziran 1963'te, Kum şehrindeki Feyziye Medresesi'nde İmam Humeyni'nin yaptığı bir konuşma, devrimin önemli bir aşamasını temsil etmektedir. Bu konuşmada Humeyni, Şah rejimini ve onun politikalarını sert bir şekilde eleştirmiştir. Bunun sonucunda, 5 Haziran 1963'te Humeyni tutuklanmıştır. Humeyni'nin tutuklanması, İran halkı arasında büyük protestolara yol açmış ve bu protestolar Şah rejimine karşı geniş çaplı bir muhalefetin başlamasına neden olmuştur. Humeyni, 1964 yılında serbest bırakıldıktan kısa bir süre sonra sürgüne gönderilmiş, sürgün dönemi boyunca, Humeyni Irak ve daha sonra Fransa'da kalarak, devrimci mesajlarını sürdürmüş ve dünya genelinde ses getirmiştir. Bu süre zarfında, İran'da rejim karşıtı hareketler giderek güçlenmiş ve genişlemiştir. Humeyni'nin mesajları, kasetler ve diğer iletişim araçlarıyla İran'a ulaştırılmış ve halk arasında yaygın bir destek bulmuştur.

1978 yılı, devrim hareketinin zirve noktasına ulaştığı bir dönem olmuştur. Ülke genelinde geniş çaplı protestolar ve grevler, Şah rejiminin otoritesini zayıflatmıştır. 1978'in sonlarına doğru, üniversite öğrencileri, işçiler ve çeşitli toplumun çeşitli kesimleri, Pehlevi rejimine karşı kitlesel gösteriler düzenlemiştir. Bu gösteriler, rejimin güvenlik güçleriyle şiddetli çatışmalara sahne olmuştur. 1 Şubat 1979'da İmam Humeyni uzun bir sürgün döneminin ardından İran'a geri dönmüştür. Humeyni'nin dönüşü,

devrimci hareket için bir dönüm noktası olmuş ve halkın desteğiyle monarşi rejimine karşı büyük bir güç toplamıştır. 11 Şubat 1979'da, Pehlevi rejimi tamamen yıkılmış ve İran İslam Cumhuriyeti ilan edilmiştir. İran İslam Devrimi'nin temel hedefleri arasında İslami adaletin sağlanması, ülkenin bağımsızlığının vurgulanması ve İslam'ın tüm kurallarına dayalı bir devletin kurulması yer almıştır. Devrim, İran'ın iç ve dış politikasında köklü değişikliklere yol açmıştır. Yeni kurulan İslam Cumhuriyeti, Batı'ya özellikle de ABD'ye karşı sert bir duruş sergileyerek, bağımsız ve İslami değerlere dayalı bir dış politika izlemiştir.

Devrim, İran'ın sosyal ve dini yapısında da köklü değişiklikler getirmiş. Seküler Batı yanlısı yönetimin yerini, İslam hukukuna dayalı bir yönetim anlayışı almıştır. Kadınların toplumsal rolü, giyim ve yaşam tarzı gibi konularda İslami kurallar daha belirgin hale gelmiştir. Ayrıca, devrim, dini kurumların ve liderlerin devlet yönetiminde merkezi bir rol oynamasını sağlamıştır. İran İslam Devrimi, 1962-1979 yılları arasında gerçekleşen ve İran'ın siyasi, sosyal ve dini yapısında derin değişikliklere yol açan uzun bir süreçtir. Bu devrim, İran'ın kimliğinde ve uluslararası ilişkilerinde önemli bir dönüşümü tetiklemiş, bölgedeki ve dünyadaki dengeleri etkilemiştir. (Cülük, 2018)

3.1.4. Suudi Arabistan- İran Rekabeti

Suudi Arabistan-İran rekabeti, Ortadoğu'nun karmaşık siyasi manzarasında önemli bir rol oynamaktadır. İki devlet arasındaki bu rekabet, bölgedeki güç dengelerini ve çıkarlarını şekillendirme amacıyla Şii ve Sünni İslam'ı birer araç olarak kullanmalarıyla belirginleşir.

1979'da İran'da gerçekleşen İslam Devrimi, bu rekabetin temelini oluşturmaktadır. İran, Şiiliğini güçlendirerek bölgedeki Şii nüfusu desteklemeye yönelmiştir. Bu durum, İran'ın bölgedeki etkisini artırmasına ve Suudi Arabistan gibi Sünni devletlerin hegemonyasına meydan okumasına yol açmıştır.

Suudi Arabistan, İran'ın bu politikasına karşı kendi bölgesel etkisini koruma ve artırma çabası içindedir. Ancak, Suudi Arabistan diğer Sünni devletlerle farklı İslam anlayışlarına sahiptir. Bu da Suudi Arabistan'ın, bölgedeki Sünni devletleri bir araya getirme ve İran'ın Şii etki alanını sınırlama konusunda başarılı olamamasına sebep olmaktadır.

Bu rekabetin sonucunda, Ortadoğu'da siyasi ve dini çatışmaların artmasıyla birlikte istikrarsızlık artmıştır. Suudi Arabistan ve İran arasındaki çekişme, bölgedeki çeşitli krizlere ve çatışmalara da etkide bulunmuştur. Dolayısıyla, bu rekabetin Ortadoğu'nun geleceği üzerinde önemli bir etkisi vardır ve bölgedeki siyasi dinamikleri belirleyen önemli bir faktördür. İsrail'in varlığının ardından Suudi Arabistan, İsrail ile ekonomik, siyasi ve diplomatik hiçbir ilişki kurmamıştır ve İsrail'in 1948 yılında bağımsızlık ilanından sonra İsrail'e savaş ilan etmiştir.

Ortadoğu'da Batı desteğini alan ve Arap olmayan bir devletin (İsrail) kurulması, İran tarafından olumlu karşılanmıştır. Bunun sebebi ise İsrail'i Araplara karşı önemli bir müttefik olarak kullanabileceği düşüncesidir. Şah, İsrail ile ilişkilerini uzun süre gizlilikle yürütmeyi tercih etmiştir.

Soğuk Savaş döneminde, İran ve İsrail arasında gayri resmi bir ittifak gelişmiştir, özellikle de Irak, Suriye ve Lübnan gibi Arap olmayan ülkelerle birlikte. Bu dönemde, ortak çıkarlar etrafında bir araya gelen İran ve İsrail, bölgedeki siyasi dengeleri etkilemeye çalışmışlardır.

Riyad, İsrail'e Arap ülkelerinin satmadığı petrolü İran'ın satmasına da tepki göstermiştir. (Koç, 2020)

İsrail, İran'dan büyük oranda petrol almış ve bunu kolaylaştırmak için Mısır kontrolündeki Süveyş Kanalı'nı devre dışı bırakıp Akabe Körfezinden petrol boru hattı döşeme projelerinde bulunmuştur ve bu durum İran Şahı'nın Araplar ile ilişkilerine zarar vermiştir. İsrail, bu süreçte İran'a yüksek teknoloji aktarımı, Amerika'dan gelen finans yardımının devamlılığını sağlaması ve Arap milliyetçiliğinin sınırlandırılması konusunda önemli bir müttefik olmuştur. Suudi Arabistan İsrail'i kınamıştır ancak bu daha çok Arap ülkelerine göstermelik bu durum olarak kalmıştır.

1967 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından Mısır lideri Nasır, ülkesinin yeni bir döneme giriş yapmasıyla birlikte, İran ve diğer Arap ülkeleriyle ilişkilerini yeniden düzenleme yoluna gitmiştir. Özellikle Suudi Arabistan, Yemen ve Umman gibi ülkeler üzerinden İran'la yaşanan sorunları çözmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde, Şah'ın İsrail'i doğrudan bir tehdit olarak görmediği ve Mısır'ın kaybettiği toprakları geri alma çabalarına destek vermek için diplomatik girişimlerde bulunduğu bilinmektedir.

1973 Yom Kippur Savaşı'nda ise İran'ın Araplarla ilişkilerini geliştirdiği gözlemlenmiştir. Bu savaşta, İran'ın Araplara yardım etmesinin önemli nedenlerinden biri, İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki askeri varlığını azaltması ve bölgede ortaya çıkan güç boşluğunu doldurma isteğidir.

Mısır lideri Enver Sedat, 1967 savaşında kaybettikleri toprakları geri alma hedefiyle İsrail'le müzakerelere başlama kararı almıştır. Bu süreçte, 1967 Camp David Anlaşması ile Mısır'ın İsrail'i tanınması ve Suudi Arabistan'ın gizlice Mısır'a destek vermesi, bölgedeki diplomatik ilişkilerde önemli gelişmelerdir.

Şah dönemi İran Devlet kimliği, laik ve Batı'ya yakın bir izlenime sahipken 1979 İran Devrimi sonrasında İslam ve anti Batıcılık unsuru, İran dış politikasının en belirleyici tarafı olmuştur. (Buzdağlıoğlu, 2004)

Devrim sonrası 18 Şubat tarihinde İran'la İsrail'in diplomatik ilişkileri aniden kesilmiş; FKÖ lideri Yaser Arafat, Tahran'a resmi düzeyde davet edilmiştir. (Sander, Siyasi Tarih, 2011)

İran Devrimi, Filistin sorununun İran Kamuoyunda tanıtılmasında önemli rol oynamıştır.

Devrimden 2 ay sonra Humeyni, Camp David Anlaşması nedeniyle Mısır'la ilişkilerini kesme kararı almış; Mısır'a gizli destek veren Suudi Arabistan gibi ülkeleri Siyonizm'e hizmet ve İsrail ajanlığı ile suçlamıştır.

Devrim sonrasında Suudi Arabistan ve İran arasındaki bölgesel rekabet, iki ülkenin ilişkilerini şekillendiren temel unsurlardan biri olmuştur. Bu rekabet, büyük ölçüde mezhepsel kimlik çatışması etrafında biçimlenmiş ve bölgedeki güç dengesi mücadelesine dönüşmüştür. Suudi Arabistan, Sünni İslam'ın liderliğini sürdürmeyi ve İran'ın Şii etkisinin yayılmasını önlemeyi amaçlarken, İran ise Şii nüfuzunu genişletmeyi ve bölgesel liderliğini pekiştirmeyi hedeflemiştir. Bu bakımdan, her iki ülke de Yemen başta olmak üzere bölgedeki güçler aracılığıyla nüfuz mücadelesi yürütmüştür.

Suudi Arabistan ile İran arasındaki rekabet, zaman zaman ciddi diplomatik krizlere yol açmıştır. Örneğin, 2016 yılında iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler geçici olarak kesilmiş ve Yemen'deki çatışmalar bu rekabetten olumsuz etkilenmiştir. Bugün de

bu rekabet, bölgesel istikrarsızlığın başlıca nedenlerinden biri olarak varlığını sürdürmektedir.

3.1.5. Mülteci Sorunu

Ortadoğu'da yaşanan mülteci sorunu, bölgenin uzun süredir devam eden etnik ve siyasi çatışmalar, rejim değişiklikleri, siyasal baskılar ve bölgesel savaşlar gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanan derin ve karmaşık bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun, milyonlarca insanın güvenliğini, barınma ihtiyaçlarını ve temel insan haklarını ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Ortadoğu'daki mülteci sorunu üzerine yapılan araştırmalar ve analizler, bölgedeki farklı aktörlerin bu meseleye yönelik politikalarını ve uluslararası ilişkiler bağlamında yaşanan gelişmeleri kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Bu bağlamda, özellikle Avrupa Birliği'nin Ortadoğu'daki mülteci krizine yaklaşımı ve bu konuda geliştirdiği politikalar, önemli bir tartışma konusudur. Avrupa Birliği, mülteci akınına kontrol altına almak ve bu durumun yarattığı insani krizlere çözüm bulmak amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Ancak, bu politikaların etkinliği ve uygulanabilirliği sıklıkla tartışılmaktadır.

Ortadoğu'nun karmaşık jeopolitik yapısı, tarihî ve kültürel derinliği göz önünde bulundurulduğunda, mülteci sorununun çözümü için çok yönlü ve kapsamlı bir yaklaşım gerekmektedir. Bölgedeki siyasi dinamikler ve güç dengeleri, mülteci sorununun çözümüne yönelik uluslararası çabaların önünde engel teşkil edebilmektedir. Bu nedenle, uluslararası iş birliği, insani yardım girişimleri ve barışçıl çözümler üzerinde daha yoğun bir şekilde durulması büyük önem taşımaktadır. Uluslararası toplumun, bölgedeki mülteci krizine daha fazla dikkat çekmesi ve çözüm odaklı adımlar atması gerekmektedir.

Mülteci sorununun etkili bir şekilde ele alınabilmesi için, bölgedeki çatışmaların sona erdirilmesi, siyasi istikrarın sağlanması ve insani yardım kuruluşlarının etkin bir şekilde çalışabilmesi için gerekli koşullar oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, mültecilerin güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşlerini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi de kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, insan haklarına saygı gösterilmesi ve mültecilerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması, uluslararası toplumun öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır.

Yani Ortadoğu'daki mülteci sorunu, bölgenin jeopolitik karmaşıklığı, tarihî ve kültürel derinliği ile ele alınması gereken çok boyutlu bir meseledir. Bu sorunun çözümü için uluslararası iş birliği ve dayanışma esastır. İnsan haklarına saygı gösterilmesi, insani yardım faaliyetlerinin artırılması ve barışçıl çözümler üzerinde yoğunlaşılması, bölgedeki mülteci krizinin hafifletilmesine önemli katkılar sağlayabilir. Bu doğrultuda, uluslararası toplumun daha fazla çaba harcaması ve uzun vadeli, sürdürülebilir çözümler geliştirmesi gerekmektedir.

3.1.6. Ortadoğu'da Göç Sorunu

Ortadoğu'daki göçmen sorunu, bölgedeki etnik ve siyasi gruplar arasındaki çatışmalar, rejim değişiklikleri, siyasal baskılar ve bölgesel savaşlar gibi çeşitli faktörler nedeniyle ciddi boyutlara ulaşmış ve giderek karmaşıklaşan bir mesele haline gelmiştir. Bu durum, bölgedeki istikrarsızlık ve şiddet olaylarının doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve milyonlarca insanın yaşamını derinden etkilemektedir. Ortadoğu'daki göç sorunu, yalnızca bölgenin jeopolitik yapısı ve tarihî derinliği bağlamında değil, aynı zamanda kültürel zenginliği ve sosyal dinamikleri göz önünde bulundurularak ele alınması gereken çok boyutlu bir konudur.

Ortadoğu'daki göç hareketlerinin ana kaynakları arasında, bölgedeki çatışmalar, işgaller ve ambargolar önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Irak örneği, bu durumun somut bir yansımasını sunmaktadır. Irak'ta yaşanan işgal ve uygulanan ambargolar, toplumsal yapının derin bir dönüşüm geçirmesine yol açmıştır. Bu dönüşüm, halkın büyük bir kısmının fakirleşmesine neden olmuş, ülkenin eğitim ve sağlık altyapısının çökme noktasına gelmesiyle sonuçlanmıştır. Güvenlik sorunlarının ön planda olduğu bu ülkede, halkın bombalarla karşılaşmadığı durumlarda bile hastalıklar nedeniyle ölüm oranlarının diğer ülkelere göre dört-beş kat daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bu karmaşık ortamda, şiddet olayları ve cana, mala yönelik tehditler, insanların yer değiştirmesindeki en önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle işgal sonrası oluşan istikrarsızlık ve şiddet ortamı, Irak'tan göçlerin temel nedenleri arasında yer almaktadır. (Ortadoğu'da Göç Hareketleri, 2010)

Ortadoğu'daki göç sorununun çözümü için uluslararası iş birliği, insani yardım ve barışçıl çözüm önerileri üzerinde durulması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bölgedeki göçmen krizinin hafifletilmesi için daha fazla çaba sarf edilmesi ve insan haklarına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Özellikle Filistinli göçmenlerin durumu,

yaklaşık bir asırlık bir mülteci sorunu olarak dikkat çekmektedir. Filistinli göçmenlerin karşılaştığı zorluklar, Ortadoğu'daki temel göç hareketlerinin en belirgin örneklerinden biridir ve bu sorunun çözümü, bölgedeki genel göç dinamiklerinin anlaşılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Ortadoğu'daki göç sorunu üzerine yapılan araştırmalar ve analizler, bölgedeki çeşitli aktörlerin bu meseleye yönelik politikaları incelemektedir. Özellikle Avrupa Birliği'nin Ortadoğu'daki göç krizine yönelik politikaları ve bu krize yaklaşımı, önemli bir tartışma konusudur. Avrupa Birliği, göç akınlarını kontrol altına almak ve ortaya çıkan insani krizlere çözüm bulmak amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Ancak bu politikaların etkinliği ve uygulanabilirliği konusu tartışılmalıdır.

3.2. Filistin Sorunu

3.2.1. Siyonizm'in Gelişimi

Siyonizm, genellikle Yahudi milliyetçiliğini ve modern İsrail devletinin kurulması amacını ifade eden politik ve ideolojik bir harekettir. Siyonizm terimi, Siyon Dağı'ndan türetilmiştir, bu da Kudüs'ün eski İbrani adıdır ve Yahudi geleneklerinde önemli bir yer tutar.

Siyonizm, 19. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da öne çıkmıştır. Hareketin öncüleri, Yahudi halkının tarih boyunca maruz kaldığı ayrımcılık, zulüm ve soykırım gibi olaylardan sonra, Yahudi halkının kendi topraklarına dönme ve orada bir ulusal devlet kurma hakkına vurgu yapmışlardır. Theodor Herzl, Siyonizm'in öncülerinden biri olarak kabul edilir ve Siyonist Kongre'yi toplamıştır.

Siyonizm, farklı akımlara ve ideolojik yaklaşımlara sahiptir. Bazıları siyasi Siyonizm olarak adlandırılan bir devlet kurma amacına vurgu yaparken, diğerleri kültürel veya dini bir Siyonizm anlayışını savunurlar. Siyonizm, modern İsrail'in kurulması ile zirveye ulaşmış ve bu devlet 1948 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak, Siyonizm çeşitli eleştirilere ve tartışmalara da neden olmuştur. Eleştirenler arasında, Filistin topraklarındaki Arap nüfusunun haklarına saygı gösterilmemesi, toprak anlaşmazlıkları, sığınmacı sorunu ve bölgedeki genel siyasi istikrarsızlık gibi konular yer almaktadır. Siyonizm, Yahudi kimliğini ve İsrail devletinin meşruiyetini savunanlar arasında bir birlik kaynağı olurken, eleştirenler arasında da ayrımcılık ve toprak anlaşmazlıkları nedeniyle tartışmalara yol açmıştır.

Siyonizm'in öncülerinden biri olan Theodor Herzl, 1896 yılında "Yahudi Devleti" adlı eserini yayınlamıştır. Bu kitap, Herzl 'in Yahudi halkının kendi ulusal devletine sahip olma gerekliliği fikrini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Herzl, kitabında bir Siyonist kongre çağrısında bulunarak, Yahudi devleti fikrini organize bir şekilde tartışma amacını gütmüştür.

Herzl' in çağrısı üzerine, I. Siyonist Kongre 1897 yılında İsviçre'nin Basel kentinde toplanmıştır. Bu kongre, Siyonizm'in resmi olarak örgütlenmeye başladığı ve dünya genelinde Siyonist hareketin temelini attığı yer olarak kabul edilir. Herzl, kongrede Siyonist örgütlenmeyi kurmuştur. Siyonist kongreler, dünya genelindeki Yahudi toplulukları arasında destek kazanmıştır. Siyonist fikirler, özellikle Doğu Avrupa'da yaşayan Yahudiler arasında güçlü bir etki yaratmıştır. Siyonistler, kendi ulusal devletlerini kurma arzusuyla, Yahudi halkını kendilerine vaadedilen topraklara dönmeye teşvik etmişlerdir.

I. Dünya Savaşı sırasında, İngiltere'nin Filistin'i Osmanlı İmparatorluğu'ndan almasından sonra, Siyonist liderlerle yapılan görüşmelerin ardından, İngiliz hükümeti tarafından Balfour Deklarasyonu yayınlanmıştır. Bu Deklarasyon, İngiltere'nin Filistin topraklarında Yahudi yerleşimini destekleyeceğini belirtmiştir.

II. Dünya Savaşı ve Nazi soykırımı, Siyonizm'in etkisini artırmıştır. Yahudi halkının maruz kaldığı acılardan sonra, birçok Yahudi, Siyonist ideallere daha fazla destek vermeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından, Birleşmiş Milletler (BM), Filistin topraklarını iki devlete bölen bir planı kabul etmiştir. 1947'de bu plana dayanarak, İsrail devleti kurulmuş ve 1948'de bağımsızlığını ilan etmiştir.

Siyonizm'in gelişimi, Yahudi halkının tarihsel ve siyasi bağlamı içinde, özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren yaşanan olaylar ve ideolojik evrimlerle şekillenmiştir.

3.1.2. Filistin Sorununun Ortaya Çıkışı

Filistin, tarih boyunca birçok medeniyetin beşiği olarak zengin kültürel ve tarihsel dokusuyla öne çıkan bir coğrafyadır. Ancak, bu topraklar aynı zamanda, karmaşık bir siyasi ve toplumsal gerçekliğin merkezinde yer alan bir sorunu da barındırmaktadır. Bu sorun, 20. yüzyılın başlarından itibaren bölgede ortaya çıkan ve günümüze kadar devam eden birçok çatışmanın kaynağını oluşturmaktadır.

Filistin Sorunu'nun kökenleri, tarihi ve kültürel bağlamda derinlemesine kök salmış bir dizi faktöre dayanmaktadır. Bu sorunun temelleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte başlamış, ardından bölgede şekillenen politik, askeri ve diplomatik gelişmelerle daha da karmaşık hale gelmiştir.

Filistin Sorunu, yıllar süren tarihî, siyasal ve kültürel çatışmaların merkezindedir. Bu karmaşık sorun, Ortadoğu coğrafyasında, özellikle Filistin toprakları ve İsrail Devleti arasında devam eden uzun soluklu bir çatışmayı ifade eder.

Bu sorun, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Filistin toprakları üzerindeki hak iddiaları, bölgedeki siyasi gelişmeleri etkilemiştir. 1947'de Birleşmiş Milletler' in Filistin bölgesini iki devlete ayırma önerisi, sadece gerilimleri tırmandırmış ve bölgedeki çatışmanın temelini atmıştır.

Filistin Sorunu, toprak talepleri, mültecilerin durumu, sınırların belirlenmesi ve kutsal yerlere erişim gibi bir dizi karmaşık konuyu içermektedir. İsrail Devleti'nin kurulması ve ardından yaşanan savaşlar, bölgedeki demografik ve siyasal dengeyi değiştirmiş ve sorunun derinleşmesine neden olmuştur. Bugün, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi gibi bölgelerde devam eden toprak anlaşmazlıkları, çözümü zorlaştırmaktadır. Bu sorun, sadece toprak talepleri ve siyasal mücadelelerle sınırlı değildir; aynı zamanda büyük bir insanî boyuta sahiptir. Filistinli mültecilerin yaşadığı zorluklar, günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklar ve insani yardım eksikliği, sorunun acil çözüm ihtiyacını vurgulamaktadır. Uluslararası toplumun bu insanî boyutu göz ardı etmemesi gerekmektedir.

Sorun, birçok çözüm girişimi ve barış planına rağmen, hala çözülememiş bir durumdadır. Diplomatik çabalar, uluslararası arabuluculuk ve barış süreçleri, bölgede kalıcı bir çözüme ulaşmak için umutlar oluştursa da, çatışmanın tarihî ve kültürel derinlikleri, bu süreci zorlaştırmaktadır. Her iki tarafın da güvenlik endişelerini ve hak taleplerini dengeleyen kapsamlı bir çözüm, bölgede barışın temelini oluşturabilir.

Filistin Sorunu, tarihî ve kültürel karmaşıklığıyla derin bir çatışmayı temsil etmektedir. Ancak, insanlık, adalet ve barış arayışları, bu sorunun çözümüne katkıda bulunabilir. Uluslararası toplumun, taraflar arasında diyalogu güçlendirmek ve adil bir

özüm bulmak için daha fazla çaba sarf etmesi, Filistin ve İsrail halkları arasında uzun vadeli bir barışın temelini oluşturabilir.

3.2.3. İsrail'in Kuruluşu

İsrail Devleti'nin kuruluşu, 20. yüzyılın ilk yarısında Yahudi halkının tarih boyunca maruz kaldığı zulmün ve II. Dünya Savaşı'ndaki Holokost'un etkisi altında gerçekleşmiştir. İsrail'in kuruluşu, bir dizi önemli olayın ve kararın birleşimi sonucunda ortaya çıkmıştır.

I. Dünya Savaşı sırasında, Britanya hükümeti Filistin toprakları üzerinde kontrol sağlamıştır. 1917'de Britanya Dışışleri Bakanı Arthur Balfour tarafından yayımlanan Balfour Deklarasyonu, Yahudi halkının Filistin topraklarında bir ulusal ev kurma hakkını desteklediğini belirtmiştir. Bu dönemde, Filistin'deki Yahudi göçüne ve yerleşimine yönelik politikalar, Yahudi-Arap gerilimini artırmıştır. Filistin, Siyonist hareketin ve Yahudi yerleşimcilerin mücadele ettiği bir saha haline gelmiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası'nın gerçekleştirdiği Holokost, Avrupa'daki Yahudi nüfusunu büyük ölçüde etkilemiştir. Nazi zulmünden kaçan birçok Yahudi, Filistin'e göç etme arzusu içerisinde olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın ardından, Birleşmiş Milletler Filistin sorununu çözmek amacıyla çalışmıştır. 1947'de alınan bir kararla Filistin, Yahudi ve Arap devletleri olarak iki devlete bölünmüştür. Kudüs ise uluslararası bir şehir statüsüne sahip olmuştur. Birleşmiş Milletler 'in bölünme planının ardından, Filistin'deki Siyonist lider David Ben-Gurion, İsrail Devleti'nin bağımsızlığını ilan etmiştir ve bu tarih, İsrail'in bağımsızlık günü olarak kutlanmaktadır.

İsrail'in bağımsızlık ilanının hemen ardından birçok Arap ülkesi, İsrail'e saldırmıştır. 1948 Arap-İsrail Savaşı, İsrail'in bağımsızlık mücadelesini sürdürdüğü ve sınırlarını belirlediği bir dönem olmuştur.

İsrail Devleti'nin kuruluşu, Siyonizm hareketinin tarihsel evrimi, II. Dünya Savaşı'nın etkisi ve uluslararası toplumun bu süreçte oynadığı rol gibi birçok faktörün bir araya gelmesiyle şekillenmiştir. Ancak, bu süreç aynı zamanda bölgedeki Arap-İsrail çatışması ve Filistin sorunu gibi karmaşık meselelere de yol açmıştır.

3.2.4. ABD'nin Filistin Politikası

İsrail Devleti'nin kuruluşu, uluslararası ilişkilerde önemli bir dönemeç oluşturmıştır. Özellikle ABD'nin bu süreçteki rolü ve İsrail'i tanıyan ilk devlet olması, ABD'nin İsrail politikalarını etkileyen faktörlerden biridir. ABD'nin İsrail'i tanıması, iki ülke arasındaki yakın ilişkilerin başlangıcını işaret etmiş ve bu ilişkiler zamanla derinleşmiştir. Ayrıca, ABD'deki İsrail yanlısı lobilerin etkisi de ABD'nin İsrail politikalarında belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu lobiler, ABD'nin İsrail'e yönelik politikalarını şekillendirmede etkili bir rol oynamakta ve ABD'deki siyasi karar alma süreçlerine de yön vermektedir. Gelecekteki ABD başkanlık seçimlerinde de İsrail yanlısı lobilerin etkisinin devam etmesi beklenmektedir, dolayısıyla ABD'nin İsrail politikalarının seyri üzerinde bu lobilerin etkisi önemini koruyacaktır. Bu durum, uluslararası ilişkilerdeki dinamikleri ve ABD'nin Ortadoğu politikalarını anlamak için önemli bir unsurdur.

ABD'nin Filistin konusundaki tutumu, zaman içinde çeşitli eğilimler göstermiştir. Genel olarak net bir söylemi olmamış olmasına rağmen, zaman zaman 1967 sınırlarına dönülmesi gerektiği yönünde görüşler dile getirilmiştir. ABD, çoğu uluslararası devlet gibi iki devletli çözüm önerisini desteklemiş ve Filistinli mültecilerin ülkelerine geri dönmesi gerektiğini, aynı zamanda Yahudi yerleşim alanlarının sınırlanabileceğini belirtmiştir. Ancak, ABD'nin bu konudaki tutumu zaman zaman değişiklik gösterebilmekte ve farklı dönemlerde farklı vurgular yapılabilmektedir. ABD'nin Filistin sorununa yaklaşımı, uluslararası ilişkilerdeki dengelere ve iç politikadaki faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir. Bu durum, ABD'nin Ortadoğu politikalarının karmaşıklığını ve çeşitliliğini göstermektedir.

ABD'nin Ortadoğu politikalarını şekillendiren önemli faktörlerden bir diğeri, Siyonizm ve İsrail'e yönelik doğrudan yardım ve destektir. Ancak, ABD aynı zamanda bölgedeki Arap devletleriyle de iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır, çünkü bölgedeki stratejik çıkarlarını dengelemek istemiştir. Bu dengeleme çabası, ABD'nin Ortadoğu'daki politikalarını karmaşık hale getirmiştir.

ABD'nin Ortadoğu politikalarını etkileyen bir diğer önemli faktör, Amerika'daki Yahudi lobileridir. Bu lobiler, Amerikan siyasetinde ve dış politikasında önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle İsrail ile ilişkilerde ve İsrail'e yönelik politikalarda bu lobilerin etkisi

oldukça belirgindir. Bu bağlamda, ABD'nin Ortadoğu politikalarının şekillenmesinde Siyonizm'in, İsrail'in ve Amerika'daki Yahudi lobilerinin rolü büyüktür.

ABD'nin İsrail-Filistin sorunundaki İsrail'e verdiği destek, Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını şekillendiren bir dizi faktörden kaynaklanmaktadır. Bunların başında, Ortadoğu'nun petrolden zengin enerji kaynaklarına sahip olması gelmektedir. Bu kaynaklar, küresel ekonomi ve stratejik güç dengeleri açısından büyük öneme sahiptir. Ayrıca, Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar ve istikrarsızlık, bölgeyi istikrara kavuşturacak ve Amerikan çıkarlarını koruyacak stratejik bir müttefik arayışına teşvik etmektedir.

Arap ve Müslüman merkezli bir bölgede, Müslüman olmayan bir devlet olan İsrail, ABD için stratejik bir ortak olarak önem kazanmaktadır. Bu durum, ABD'nin bölgedeki çıkarlarını koruma ve Ortadoğu'daki denge politikalarını sürdürme çabalarını yansıtmaktadır. ABD'nin İsrail'i desteklemesinin bir diğer nedeni ise, bölgedeki Arap-Müslüman birliğinin, kaynakların kullanımı ve dağıtımı konusunda Amerikan çıkarlarına karşı bir tehdit oluşturabileceği endişesidir. Bu bağlamda, ABD'nin İsrail'e verdiği destek, Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını koruma ve bölgedeki dengeyi sağlama amacını taşımaktadır. ABD, İsrail'e her yıl yaklaşık 3 milyar ABD doları değerinde askeri ve ekonomik yardım sağlamaktadır. (Özer, 2023)

2017'de ABD Başkanı Trump'ın Kudüs'ü, İsrail'in başkenti olarak tanıma ve büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıma kararı, Ortadoğu'da büyük bir tartışma ve endişe yaratmıştır. Bu adım, ABD'nin İsrail'e verdiği desteği açıkça gösterirken, aynı zamanda bölgedeki tansiyonu artırmış ve barış sürecini zorlaştırmıştır.

ABD'nin İsrail politikalarını destekleyerek bölgedeki varlığını sağlamlaştırma çabaları, uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Bu destek, stratejik, politik ve ekonomik faktörlerin bir sonucudur. ABD'nin İsrail'e olan desteği, bölgedeki müttefiklerine ve çıkarlarına olan bağlılığını yansıtırken, aynı zamanda bölgedeki denge politikalarını da şekillendirmektedir. Bu desteğin, Ortadoğu'daki güvenlik ve istikrarı nasıl etkilediği ve bölgedeki diğer aktörlerle ilişkileri nasıl etkilediği önemli bir tartışma konusudur. İsrail, bölgede ABD'nin ileri karakolu olarak hareket edecek stratejik bir konuma sahiptir. (Özer, 2023)

Bush yönetimi döneminde, Amerika Birleşik Devletleri, Irak savaşı gibi büyük ölçekli askeri müdahaleler aracılığıyla Ortadoğu'ya doğrudan müdahale etme fırsatı

bulmuştur. Bu müdahale, bölgedeki politik ve stratejik dengeleri etkilemiş ve bölgenin istikrarını önemli ölçüde sarsmıştır.

Obama yönetimi, Bush döneminin aksine, bölgesel politikalarda farklı yaklaşımlar denemiş olsa da, Filistin meselesinde belirgin bir ilerleme sağlanamamıştır. Obama yönetimi, iki devletli çözümü desteklemiş ancak bu konuda somut bir ilerleme kaydedilememiştir. Bu durum, bölgedeki karmaşık politikalar ve çıkarlarla başa çıkmak için Obama yönetiminin karşılaştığı zorlukları yansıtmaktadır.

"Refah İçin Barış" girişimi ve aynı dönemdeki İbrahim Anlaşmaları, ABD'nin öncelikli hedefinin İsrail'in Arap ülkeleriyle ilişkilerini normalleştirmek ve bölgede İran'a karşı işbirlikçi çabalar oluşturmak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu girişimler, bölgedeki siyasi dinamiklerde önemli bir değişimi işaret etmekte ve ABD'nin Ortadoğu'daki politikalarının yönelimini vurgulamaktadır. (Özer, 2023)

3.2.5. Rusya'nın Filistin Politikası

Rusya, Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını artırmak ve bölgesel istikrarı sağlamak amacıyla çeşitli politikalar izlemektedir. Bu açıdan bakıldığında, Filistin-İsrail çatışmasına yönelik politikaları da dikkat çekmektedir.

Rusya, Filistin-İsrail çatışmasında, İsrail'in Filistin topraklarını işgal ettiği ve Filistin halkının bağımsız bir devlet kurma hakkının olduğu görüşünü benimsemektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, iki devletli çözüm modelini savunarak, İsrail ve Filistin'in bağımsız ve egemen devletler olarak yan yana var olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu politika, Rusya'nın çatışmanın çözümünde dengeli davranmaya çalıştığını göstermektedir.

Batı dünyası, Hamas'ı terörist bir örgüt olarak nitelendirirken, Rusya daha yumuşak bir tutum sergilemektedir. Rusya, Hamas ile iletişim kanallarını açık tutarak, örgütün siyasi sürece dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım, Rusya'nın Ortadoğu'da daha geniş bir nüfuz alanı yaratma çabalarının bir parçasıdır ve aynı zamanda Batı'nın tek taraflı politikalarına karşı bir denge unsuru oluşturma amacını taşımaktadır.

Çatışmalar her başladığında Rusya acil ateşkes çağrısı yaparak, insani yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasını talep etmektedir. Bu tutum, Rusya'nın uluslararası arenada insani değerleri savunduğu imajını vermekte ve Batı'nın İsrail'e olan

desteğini sorgulamasına sebep olmaktadır. İnsani yardımların içeriye alınması konusundaki çağrılar, Rusya'nın bölgede sadece askeri ve siyasi değil, aynı zamanda insani bir rol üstlenme isteğini de uluslararası topluma göstermektedir.

Filistin meselesi, Arap ülkelerinin ABD ile olan ilişkilerini gözden geçirmelerine ve Rusya ile Çin gibi alternatif müttefikler aramalarına neden olmaktadır. Rusya, bu durumu avantaja çevirerek, Ortadoğu'da daha güçlü bir konum elde etmeye çalışmaktadır. Arap ülkelerinin Rusya'ya yönelmesi, bölgedeki güç dengelerinin değişmesine katkıda bulunmakta ve Rusya'nın stratejik hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Rusya, Filistin politikasında stratejik bir yaklaşım benimsemektedir. Bölgesel istikrarı sağlama hedefiyle hareket eden Rusya, Filistin'in bağımsız bir devlet olarak kurulmasını desteklemekte ve insani yardımların sağlanmasını talep etmektedir. Bu politika, Batı dünyasının İsrail'e olan desteğini sorgulamaya olanak tanırken, Rusya'nın Ortadoğu'daki nüfuzunu artırmasına da katkı sağlamaktadır. Rusya'nın Filistin meselesine yönelik tutumu hem insani hem de stratejik boyutlarıyla dikkat çekmektedir ve bölgedeki diğer aktörlerin politikalarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır.

Bu bağlamda, Rusya'nın Ortadoğu'daki politikaları, sadece bölgesel güç dengelerini değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerdeki dinamikleri de etkilemektedir. Rusya'nın Filistin-İsrail çatışmasındaki esnek ve çok yönlü yaklaşımı, ülkenin bölgedeki uzun vadeli stratejik hedeflerine hizmet etmektedir.

3.2.6. Çin'in Filistin Politikası

Çin, İsrail Devleti'nin kuruluşundan bu yana belirli bir süre boyunca Filistin halkının bağımsız devlet kurma mücadelesini uluslararası alanda desteklemiştir. Ancak, Çin bu desteği verirken bölgedeki kendi çıkarlarını tehlikeye atabilecek açık söylemler veya eylemlerden kaçınmıştır. Bu tutum, Çin'in Ortadoğu'daki politikalarının dengeli ve çeşitli faktörlere bağlı olduğunu göstermektedir.

Mao Zedong döneminde Çin, Filistin'in direniş hareketlerine tam destek vermiş ve İsrail ile hiçbir diplomatik ilişki kurmama politikasına özen göstermiştir. Bu politika, Çin'in Ortadoğu'daki tutumunun ve dış politika stratejisinin bir yansıması olarak değerlendirilmiştir.

Pekin 1970’li yıllarından sonra radikal bir şekilde bölgedeki politikasını değiştirmeye başlamış ve Filistin’e verdiği askeri ve diplomatik destekleri giderek azaltmıştır. Takip eden yıllarda Çin, İsrail ile ticari ilişkilerini geliştirmiş ve İsrail ile ilişkilerinin resmiyete kavuşmasıyla birlikte bir tarafsızlık politikası izlemeye başlamıştır.

Çin’in bölgede ki önceliği her zaman kendi çıkarlarını korumak olmuştur. Çin dış politikasının, Filistin- İsrail çatışması konusunda her iki devletle de ilişkilerini sürdürerek, ulusal çıkarları tehlikeye atmayan, dengeli bir politika izledikleri söylenebilir. (Özer, 2023)

Çin’in Ortadoğu’daki İsrail-Filistin sorununun çözümüne ilişkin önerileri şu şekildedir:

Çin, Filistin halkının haklarının korunması ve kendilerine ait olan Doğu Kudüs’ü başkent olarak belirleyerek tam bağımsız bir devlet kurma hakkına sahip olduğunu

Ayrıca Çin, bölgedeki tarafların, özellikle de Filistin ve İsrail’in masum sivillere karşı şiddeti sonlandırması gerektiğini belirtmiş, Gazze Şeridi’ndeki ablukanın kaldırılması ve barış görüşmeleri için uygun koşulların sağlanması gerektiği üzerinde durmuştur. “Toprağa karşı barış” prensibi üzerine şiddetin sonlandırılması gerektiği üzerinde de önemle durulmuştur. (Özer, 2023)

Çin uluslararası toplumun her zaman tarafsız ve objektif olması gerektiğini savunmuştur. Çin hükümeti iki devletinde hatalı taraflarının olduğunu, İsrail’in Filistin halkının özgürlüklerini ve yaşam haklarını kısıtladığını ve buna karşılık Filistin halkının da İsrail’in güvenliğini tehdit ettiğini söylemektedir.

Çin’in Filistin politikasına bakıldığında, İsrail ile iyi ilişkilerinin devamını sağlamaya çalıştığını ve aynı zamanda da uluslararası alan da Filistin’e destek verdiği söylenebilir.

3.2.7. Uluslararası Hukuk Açısından Filistin Sorunu

İsrail tarafından gerçekleştirilen savaşın, Filistin halkını kademeli ve planlı olarak ortadan kaldırmayı amaçladığı düşünülmektedir. Bu savaş sırasında yapılan sivil saldırılar, insan haklarının doğrudan ihlali olarak algılanmaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi, insanlığa karşı işlenen suçları koalisyonunda cezalandırmaktadır.

2015 yılına ait Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Raporu'na göre, İsrail, Birleşmiş Milletler yerleşkesine sığınan Filistinlilere saldırmıştır. Bu olay, uluslararası camianın dikkatini çekmiş ve endişe uyandırmıştır.

İsrail, Filistin topraklarında sivillere yönelik saldırılar gerçekleştirmenin yanı sıra Gazze Şeridi'nde uyguladığı abluka ile bölgeye insani yardımların ulaşmasını engellemiştir. Özellikle 2010 yılında Mavi Marmara adlı Gazze'ye yardım gemisine yapılan saldırıda savaş suçu işlendiği tespit edilmiş ve bu nedenle Türk hükümetine 20 milyon ABD doları tazminat ödenmiştir. Bu olaylar, uluslararası camiada ciddi tepkilere neden olmuştur.

İsrail, Gazze Şeridi'ndeki operasyonları izlemek için kendi halkına yönelik bir tepe inşa etmiştir. Filistin Yönetimi'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne üyelik sürecinin tamamlanmasıyla, savaş suçu işleyen İsrail hakkında dava açma yetkisi elde etmiştir. Ancak, bu durum, Roma Statüsü kapsamında İsrail'in devlet olarak yargılanacağı anlamına gelmektedir. Roma Statüsü, taraf ülkelerin topraklarında işlenen soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarını işleyen bireyleri yargılayabilme yetkisine sahiptir.

İsrail'in Filistin Yönetimi'ne yönelik vergi gelirlerini ödememesiyle ilgili politikaları, geniş bir stratejik amacı içermektedir. İsrail'in vergi gelirlerini ödememe politikası, Filistinlilerin Kudüs'teki varlığını zayıflatma amacını taşıyabilir. Bu şekilde, Filistinlilerin Kudüs'e erişimi kısıtlanarak şehirden tamamen izole edilmeleri hedeflenebilir. İsrail'in bu politikası, Kudüs'teki Yahudi nüfusunu artırmayı ve Filistinlilerin nüfusunu azaltmayı amaçlayabilir. Vergi gelirlerinin ödenmemesi gibi ekonomik baskılar, Filistinlilerin yaşam koşullarını zorlaştırarak Yahudi yerleşimcilerin şehre yerleşmelerini teşvik edebilir. Yine İsrail'in bu politikası, Kudüs'ün Filistin Devleti'nin başkenti olarak tanınmasını ve Filistin'in bağımsızlığını destekleyen uluslararası çabaları zayıflatmayı amaçlayabilir. Vergi gelirlerinin ödenmemesi, Filistin Yönetimi'nin ekonomik gücünü azaltarak bağımsızlık hedefine ulaşmasını engelleyebilir veya geciktirebilir.

3.3. Sorunlara Etki Eden Süreçler

3.3.1. Oslo Barış Süreci

Oslo Barış Süreci İsrail ve Filistin arasında 1990'ların başında başlayan ve Oslo Antlaşmaları ile sonuçlanan bir süreçtir. Bu süreç İsrail ile Filistin arasında barışın sağlanması ve iki devletli çözüme yönelik adımların atılmasını hedeflemiştir. Oslo Barış Süreci taraflar arasında doğrudan görüşmelerin başlatılması ve anlaşmaların yapılmasının amaçlandığı bir süreçtir. Oslo Antlaşmaları 1993 yılında İsrail Başbakanı İzak Rabin ve Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Yaser Arafat arasında imzalanmıştır. Bu antlaşmalar, Filistin'e kısmi özerklik tanıyan ve İsrail ile Filistin arasında barış görüşmelerini başlatan bir adım olmuştur. Özellikle, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Filistin Yönetimi'nin kurulması ve Filistinli mültecilerin statüsü gibi konular ele alınmıştır. Oslo Antlaşmaları, umut verici bir başlangıç olarak görülmüştür ancak, Oslo Barış Süreci zamanla çeşitli zorluklarla karşılaşmış ve sonuçta istenilen barış ve istikrarı sağlayamamıştır. Taraflar arasındaki güven eksikliği, çatışmaların tekrar etmesine neden olmuş ve sürecin ilerlemesini engellemiştir. Ayrıca anlaşmazlık konuları ve uygulama sorunları da sürecin zorluğunu artırmıştır. Özellikle, İsrail'in politikaları (yerleşim politikası) ve Filistinlilerin terör eylemleri gibi etkenler sürecin başarısızlığının sebepleri arasındadır.

Oslo Barış Süreci umut verici şekilde başlamasına rağmen, sürecin başarısızlıkla sonuçlanması bölgedeki istikrarsızlığı artırmış ve çatışmaların devam etmesine neden olmuştur.

3.3.2. Camp David Anlaşması

Camp David Barış Anlaşması, 1979 yılında İsrail ve Mısır arasında imzalanmış olup, Ortadoğu barış sürecinde dönüm noktası olan bir antlaşmadır. Bu anlaşma, 1978 yılında ABD Başkanı Jimmy Carter'ın öncülüğünde Camp David'de gerçekleştirilen görüşmelerin ardından sonuçlanmıştır. (Yazıcı, 2021)

Anlaşmanın temel unsurları şu şekilde özetlenebilir: İsrail ve Mısır, birbirlerinin egemenlik ve varlığını resmen tanımışlardır. Bu, Mısır'ın İsrail'i tanıyan ilk Arap ülkesi olmasını sağlamıştır. 1948 Arap-İsrail Savaşı'ndan bu yana yürürlükte olan savaş hali sona erdirilmiştir. Bu, iki ülke arasında kalıcı barışın tesis edilmesi açısından kritik bir adımdır. İsrail, 1967 Altı Gün Savaşı'nda ele geçirdiği Sina Yarımadası'ndan silahlı kuvvetlerini

ve sivillerini geri çekmeyi kabul etmiştir. Sina Yarımadası'nın Mısır egemenliğine iade edilmesi, bölgesel barış ve istikrarın sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Camp David Anlaşması, Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat'ın 1977 yılında İsrail'e yaptığı tarihi ziyaretin ardından, yoğun diplomatik görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Anlaşma, Mısır'ın Arap Birliği ülkelerinden yoğun baskı görmesine rağmen imzalanmıştır. Enver Sedat'ın bu adımı, Mısır'ın Arap dünyasında yalnızlaşmasına ve Arap Birliği'nden geçici olarak çıkarılmasına yol açmıştır.

Camp David Anlaşması kapsamında, İsrail Sina Yarımadası'nı Mısır'a geri vermiş ve bu bölgeden tamamen çekilmiştir. Bu geri çekilme, aşamalı olarak 1982 yılında tamamlanmıştır. Mısır ise İsrail'i tanıyan ilk Arap ülkesi olarak, iki ülke arasında diplomatik ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Anlaşma, ABD'nin bölgedeki etkisini artırmış ve Ortadoğu'da barış sürecinin ilerlemesi için bir model oluşturmuştur. Ancak, Camp David Anlaşması'nın bölgede kalıcı barış ve istikrar sağlamadaki etkisi sınırlı kalmıştır. Özellikle Gazze Şeridi ve Batı Şeria gibi bölgelerde devam eden çatışmalar, anlaşmanın kapsamının ve uygulanabilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. (Kuduoğlu, 2018)

Bu Anlaşma, Ortadoğu'da barış sürecinin ilerletilmesi ve iki ülke arasındaki düşmanlıkların sona erdirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur. Anlaşma, İsrail ve Mısır arasındaki ilişkilerin normalleşmesine ve bölgedeki diğer çatışmaların çözümüne yönelik bir örnek teşkil etmiştir. Ancak, bölgedeki karmaşık siyasi dinamikler ve devam eden çatışmalar, anlaşmanın tam anlamıyla başarılı olmasını engellemiştir. Bu nedenle, Camp David Anlaşması, tarihi önemi büyük olmasına rağmen, Ortadoğu'da kalıcı barışın sağlanması için tek başına yeterli olmamıştır.

3.3.3. 11 Eylül Saldırıları

Abdullah Manaz, "Oil and the Middle East Policy" adlı makalesinde, ABD'nin İslami örgütleri komünizme karşı, özellikle Rusya'ya karşı, bir tehdit unsuru olarak kullanma stratejisine dikkat çekmektedir. Manaz'a göre, ABD'nin küresel hegemonya hedefini gerçekleştirebilmesi için güçlü bir gerekçeye ihtiyacı vardı ve bu bağlamda 11 Eylül saldırıları önemli bir rol oynamıştır. Makalede, bu saldırıların Irak ve Afganistan işgallerine zemin hazırladığı ve bu nedenle olayın çok şüpheli görüldüğü vurgulanmaktadır. (Manaz, 2009)

Manaz, saldırıların ayrıntıları tam olarak bilinmediği için olayın üzerinde hala birçok soru işareti bulunduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, ABD istihbaratının bu tür bir saldırıyı engelleme kapasitesine sahip olduğuna dikkat çekerek, böyle bir saldırının ABD'nin bilgisi olmadan gerçekleşmesinin oldukça zor olduğunu öne sürmektedir. Uzmanlar, ABD'nin bu saldırılardan haberdar olduğunu, ancak müdahale etmeyerek saldırıların gerçekleşmesine göz yumduğunu iddia etmektedirler. Bu iddianın arkasındaki temel argüman, saldırıların ABD'ye stratejik avantaj sağlamış olmasıdır. (Manaz, 2009)

11 Eylül saldırıları, ABD'ye Ortadoğu'da geniş çaplı askeri operasyonlar başlatma ve bölgedeki etkisini artırma fırsatı vermiştir. Bu saldırılar, ABD'nin dünya hakimiyetine giden yolu açmış ve bugüne kadar süregelen jeopolitik dinamiklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu olay, ABD'nin bölgedeki hakimiyetini pekiştirmesine olanak tanımıştır ve hala Ortadoğu bu saldırının sonuçlarıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Bu görüşler, ABD'nin Ortadoğu'daki stratejik hamlelerinin ve küresel güç mücadelesindeki konumunun anlaşılması açısından önemli bir bakış açısı sunmaktadır. 11 Eylül saldırıları sadece terörizmle mücadele kapsamında değil, aynı zamanda büyük güçler arasındaki stratejik rekabet ve hegemonya mücadelesi bağlamında değerlendirilmelidir. Bu açıdan, saldırıların ABD'nin küresel stratejisindeki rolünü ve Ortadoğu'daki güç dengelerini nasıl etkilediğini anlamak, bölgenin günümüzdeki karmaşık siyasi ve askeri durumunu çözümlemek için kritik öneme sahiptir.

4. BÖLÜM

BÖLGESEL DİRENİŞ ÖRGÜTLERİ VE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

4.1. Bölgesel Direniş Örgütleri

4.1.1. Müslüman Kardeşler Hareketi

Mısır 1914 yılına kadar İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu arasında hakimiyet mücadelesinin yer aldığı bir bölge olmuş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından İngiltere yönetimi altına girmiştir.

Mısır'ın modernleşme hareketleri sonucunda İngiltere'nin Mısır'ı işgali kolaylaşmış ve Mısır siyasi problemler yaşamasının yanında bir kimlik problemi yaşamaya başlamıştır. Mısır'ın bu bunalımları arasında büyüyen ve bir öğretmen olan Hasan el-Benna bu sorunların bilincinde olmuş ve sorunun çözümü için yollar aramıştır. Bunun sonucunda 1928 yılında Hasan el-Benna'nın liderlik ettiği Müslüman Kardeşler Hareketi kurulmuştur. 1932'de hareketin merkezi Kahire'ye taşınmış ve bu tarihten itibaren ülkenin çeşitli bölgelerinde hareketin şubeleri açılmaya başlamıştır. (Ülger, 2016)

Müslüman Kardeşler Hareketi, Filistin'e destek vermiş ve 1936'da Filistin'de çıkan isyanlara da destek olmuştur.

Filistin davasında kendilerinin etkili olacağını düşünen Benna , çoğunlukla grup üyelerinin baskılarıyla askeri bir kanat olan Özel Birlik yapısını kurmak durumunda kalmış ve bu birlikte Filistin'de ki Müslümanların silahlanmasında büyük rol oynamıştır.

Zamanla askeri birliğin kontrolü zorlaşmış ve engel olunamayan şiddet eylemleri baş göstermiştir. Başbakan ile iyi ilişkiler kurmuş olan Hareket bunun sonunca baskılara maruz kalmıştır.

Müslüman Kardeşler Hareketi 1941'de İngiliz şirketlerinden rahatsızlıklarını dile getirmiş, siyasi hayata katılmış ve Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi gerektiği söylemlerinde bulunmuştur.

Müslüman Kardeşler 'in gençlik yapılanması Balfour Anlaşması yapan Mısır kralı ve bakanlarına anlaşmanın iptali için mektup göndermiş bunun sonucunda da tehlikeli bir yapılanma olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Benna'nın 1941'de İngiltere'nin Mısır politikalarını eleştirmesi hükümetle arayı açmış ve Müslüman Kardeşlerin düşman olarak algılanmasına sebep olmuştur ve Benna'nın eleştirisi ardından Sırrı Paşa hükümeti Benna'yı tutuklamıştır. Sırrı Paşa hükümetinin düşmesinin ardından Müslüman Kardeşler Hareketi faaliyetlerine devam etmiş, Benna 1945 seçimlerine girmiş ve kaybetmiştir.

1948'e gelindiğin Özel Birliğin hareketleri sonucunda Müslüman Kardeşler Hareketi tehdit olarak görülmüş ve mal varlıklarına el konulmuş ve üyeleri hapse atılmış, bu olaylardan bir yıl kadar sonra da Hasan el-Benna öldürülmüştür. 1950 yılında Heyet Partisi iktidara gelmiş ve böylece Müslüman Kardeşler Hareketi'nin üzerinde ki baskılar azalmıştır.

İngiltere'nin Süveyş Kanalı bölgesindeki varlığı Mısır'lı grupları İngilizlere karşı çatışmaya itmiş ve Kurtuluş Grubu olarak adlandırılan bir çok grup ortaya çıkmıştır. Bu gruplardan birinin 1952 yılında İngiliz depolarından birini patlatmasıyla olaylar kızışmış ve İngiltere buna şiddet ile cevap vermiştir. Pek çok can kaybının yaşandığı bu olayların ardından Hür Subaylar Hareketi yönetime el koymuştur.

Nasır iktidara geldiğinde İngiltere'nin Mısır'da ki varlığına yaptığı anlaşmalarla son vermiş bununla birlikte kitlelerin güvenini kazanmış ve yerini sağlamlaştırmıştır. Yerini sağlamlaştırmadan önce Müslüman Kardeşler Hareketi'ne karşı belirgin hareketlerde bulunmayan Nasır, 1954 'de Hareket üyesi olduğu söylenen birinin kendisine suikast girişiminde bulunmasıyla hareketi yasaklamış ve üyelerini tutuklatmıştır.

1970' de Nasır ölümünün ardından uzlaşmacı hareketlere sahip olan Enver Sedat iktidara gelmiş ve İslami Hareketlerle arasını iyi tutmaya çalışmış, 1973 savaşının ardından gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi politikalar hoş karşılanmış ancak sonrasında İsrail'le yakınlaşma çalışmaları hareketle arasının açılmasına sebebiyet vermiştir. Enver Sedat'ın uzlaşmacı tavırlarına rağmen Batı yanlısı bir tavır sergilemesi eleştirilere mazur kalmasına sebep olmuştur.

Sedat'ın 1979 'da İsrail'le imzaladığı Camp David anlaşmasının ardından Sedat karşıtlığı arttı ve Cihat Hareketi olarak adlandırılan İslami bir grup üyesi tarafından öldürülmüştür.

1973 yılında Hareketin başına getirilen Tilmisani , hareketin bir siyasi parti statüsü kazanması gerektiğini savunmuş, üniversite, sendika gibi genç gruplarda söz sahibi olmuş, birlik üyelerinin yurt dışına gitmesini teşvik ederek, yurtdışında da örgütlenmeyi sağlamayı amaçlamıştır. 1981'de Hüsnü Mübarek'in iktidara gelerek daha gelenekselci yaklaşımları genç grupları Hareketten ayrılmaya itmiş ve Hareketten ayrılan genç kesim Memleket Partisi'ni kurmuştur.

Müslüman Kardeşler Hareketi 1984'te Mısır'ın en köklü ve seküler partisi olan Heyet Partisi ile bir ittifak kurmuş, seçimlere katılmış ve 22 adayından 8'ini parlamentoya sokmuştur. Hareket 1987'de İşçi Partisi ve Liberal Parti ile ittifak kurmuş, hareketten 37 kişinin parlamentoda yer almasıyla parlamentonun en güçlü grubu haline gelmiştir.

1986'da Tilmisani'nin ölümünün ardından Hamid Ebu el-Nasr seçilmiş ve bu dönemde gelenekselci ve yenilikçi gruplar arasındaki anlaşmazlıklar iyice artmıştır.

1990 yılında ki seçimleri boykot edip 1995 seçimlerine 150 bağımsız adıyla gireceğini söyleyen Müslüman Kardeşler Hareketi Hüsnü Mübarek'in başkanlık seçimlerine zarar vereceğini düşündürmüş ve üzerinde ki baskının artmasıyla sonuçlanmıştır.

1996'da Nasr'ın ölümüyle başa gelen Mustafa Meşhur 'un yaklaşımlarıyla genç kuşağı düşünceleri ve söylemleri dikkate alınmamaya başlanmış ve genç kuşak hareketten ayrılarak Hizbu'l- Vasat(Merkez Partisi)'ı kurmuştur.

2000'li yıllarda dünya siyasetindeki değişimlerin yanı sıra Hareket içindeki kuşak çatışmaları iyice artmış ve Mübarek iktidarı tarafından yoğun baskılara tabi olduğu bir dönem olmuştur.

11 Eylül saldırılarıyla Ortadoğu örgütleri tepkilere maruz kalmış ABD'nin faaliyetleri de bölgede artış göstermiştir.

Hareket'in iktidarında bulunan Mustafa Meşhur 2002'de ölmüş yerine Memun el-Hudeybi getirilmiştir. Memun el-Hudeybi'nin 2004'te vefatıyla Hareketin başına seçimle Mehdi Akif gelmiştir.

2010 yılına gelindiğinde Mehdi Akif ve hareket içindeki gelenekselciler arasında İrşat Bürosu seçimleri tartışması olmuş ve Mehdi Akif istifa etmiştir. Mehdi Akif'in istifası ile gelenekselci yaklaşımıyla bilinen Muhammed Bedii başa gelmiş ve gelenekselci kuşak hareket içerisinde iyiden iyiye güçlenmiştir.

İrşat Bürosu üyesi olan Abdurrahman Abdul Bar 2010 da gerçekleştirilen parlamento seçimlerinde fetva yayınlamış ve bu fetvada seçimlere katılmanın dini bir görev katılmaması yönünde yapılan hareketlerin günah olduğunu söylemiştir. Bu durum Hareketin dini bir araç olarak kullanmasının ilk örneği olmuştur. Harekâtın hiçbir bağımsız adayı rejim baskıları yüzünden parlamentoya girememiştir.

Arap Baharı'nın yaşandığı dönemde Mısır'da da olayların etkisi görülmüş ve 25 Ocak 2011 de protestolar baş göstermiştir. Halk söylemlerine katılan Müslüman Kardeşler, 7 Şubat'ta istifa istedikleri bir bildiri yayınlamış ve protestoların ardından 11 Şubat'ta Mübarek istifa etmiş ve yönetimi bir süre Yüksek Askeri Konsey devralmıştır.

Seçimlere Hürriyet ve Adalet Partisi Genel Başkanı Muhammed Mursi'nin aday olduğunu açıklayan Müslüman Kardeşler, 30 Haziran da Muhammed Mursi'nin halk tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmasıyla yerini sağlamlaştırmaya çalışmış ancak Mursi'nin ekonomik ve siyasi vaatlerini yerine getirememesi protestoların 2012'de tekrar başlamasına sebep olmuş, bunun sonucunda Mursi yönetimi şiddete başvurma kararı vermiştir.

3 Temmuz 2013'te Abdul Fettah el-Sisi'nin yaptığı darbe açıklamasıyla Mursi tutuklanmış ve Müslüman Kardeşler Hareketi'ne olan baskılar yeniden başlamış, darbe sonrası birçok Müslüman Kardeşler Hareketi üyesi tutuklanmıştır. Bu olayların sonucu Hareketin idari yapısı bozulmuş ancak 2015'lere gelindiğinde yapının tekrar toparlanmaya başladığı görülmüştür.

Darbe ile tutuklanan ilk Cumhurbaşkanı Mursi çıkarıldığı mahkemede rahatsızlanarak hayatını kaybetmiştir.2020'de Hareketin Genel Mürşid Vekili olan Mahmut İzzet yakalanmış, yeni Vekil uluslararası alanda daha rahat destek sağlayacağı düşünülen ve rejim baskılarında uzakta olan, İngiltere'de yaşayan İbrahim Münir olmuştur.

Müslüman Kardeşler Hareketi Mursi'nin iktidar sürecinden sonra ciddi oranda prestij ve güven kaybetmiştir. Günümüzde Hareket kendi vizyonunu dahi gerçekleştiremeyen bir yapı haline gelmiştir.

4.1.2. Hamas (Hareket-Ül Mukavemet-Ül İslamiye/İslami Direniş Hareketi)

Mısır'da kurulan olan Genç Müslümanlar Birliği'nin Filistin'de yerel şubesinin açılmasıyla Filistin'deki ilk İslami hareketler ortaya çıkmıştır. Bu birliğin hayfa kolunun başı olan Şey İzzeddin el- Kasım o dönemde, İngiliz yardımıyla Filistin'e göç eden Yahudilere karşı Filistin'de silahlı mücadeleye başlamıştır.

1928'de ilerleyen dönemlerde İslami bir hareketin siyasi bir güce dönüşmesine örnek olacak olan Müslüman Kardeşler Hareketi kurulmuştur ve bu hareket Hamas'ın kuruluşuna etki eden bir kuruluştur.

1967'de Arap- İsrail savaşlarından İsrail galip ayrılmış ,Gazze ve Batı Şeria'yı işgal etmiştir. Bu bölgelerdeki örgütler geri çekilmek zorunda kalmış özellikle mülteci kamplarını kendileri için bir merkez haline getirmeye çalışmışlardır. Bu dönemden itibaren Gazze'de Müslüman Kardeşler Hareketi'nin bölgede inşa süreci başlamıştır.1973'te kurulan ve 1978'de yasal bir kuruluş haline gelen İslami Merkez kuruluşu halkın sosyal, kültürel , eğitim ve dini alanlarda gelişimine katkı sağlamayı amaçlamıştır ve bu kuruluş günümüzdeki Hamas'ın kökeni olma niteliği taşımaktadır. Bu dönemde Gazze'de birçok grup örgütlenmiştir ve bunun en büyük sebebi yaşanan ekonomik sıkıntıdır.

Hamas'ın çok daha önceden temelleri atıldığı bilinse de gerçek anlamda İntifa 'da ile ortaya çıkmıştır.(İntifa 'da Arapça 'da silkinmek, başkaldırmak anlamına gelmektedir. Hamas İntifada eylemleri ile kitlelere yayılmış ve kendini tanıtmıştır. Hamas 1986'da çok sayıda İsrail askerinin ölümüne sebep olan bir eylemle sesini duyurmuş ve genç Filistinliler 'in dikkatini çekmiştir.

İsrail, Hamas'ın temelini oluşturan İslami Merkez'in 1970 senesinde Filistin'de güçlenen Filistin Kurtuluş Örgütü'nü dengelemek amacıyla, Şeyh Ahmet Yasin önderliğinde kurulmasına izin vermiş ancak 1973'lere gelindiğinde Şeyh Ahmet Yasin'i İslami bir devlet kurma çabasında olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. Şeyh Ahmet Yasin 1985 yılında İsrail ve Filistin Özgürlük Halk Cephesi arasında yapılan tutuklu mübadelesi ile serbest kalmıştır.

Günümüzde ideoloji bakımından Hamas'tan çok da farklı olmayan Filistin İslami Cihat Örgütü, Mısır'dan gelen Fethi Şikaki öncülüğünde 1981'de kurulmuştur.

İntifada adı verilen direniş hareketlerinin ilki 7 Aralık 1987'de Filistinli işçilerin taşındığı bir araca, Yahudi kamyonun çarpmasıyla 4 Filistinlinin ölümüne ve 9 Filistinlinin yaralanmasıyla sonuçlanan kaza ile yaşanmıştır. Filistinli ölü ve yaralıların kaldırıldığı Gazze Şifa Hastanesine gelen hasta yakınlarının ve Filistinlilerin toplanmasıyla İntifada resmen başlamıştır. Silahlı İsrail askerlerine karşı Filistinlilerin ve çocukların da taş ve sopalarla dahil olduğu protestolar dünyada görülmemiş bir hareket olarak tarihe geçmiştir.

Olayların hızını kesmek amacıyla İsraili yetkililer Şeyh Yasin'in de aralarında bulunduğu 250 kadar Hamas üyesini tutuklamış ancak bu yaptıkları olayların daha da şiddetlenmesine sebep olmuştur. (Özdemir A. , 2005)

1991 yılına gelindiğinde Körfez Savaşının ardından Filistin Kurtuluş Örgütü Filistinliler tarafından yetersiz görünmeye başlamış ve halkın Hamas' a olan desteğinin artmasına sebep olmuştur.

1993'te Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ABD ile Oslo Anlaşmalarını imzalaması halk tarafından ciddi tepkilere neden olmuş , Hamas bu krizi bir fırsat olarak düşünerek hem Filistin kurtuluş örgütüne hem de İsrail'e karı direneceğini açıklamıştır.

1997 yılında Şey Ahmet Yasin 2 İsrail ajanı karşılığında serbest bırakılmıştır. (Özdemir A. , 2005)

Hamas , çatışmaların İsrail ve Filistin arasında değil, İslam ve Yahudilik , İslam ve Batı uygarlıkları arasında olduğunu savunmuştur.

Hamas Camp David ve Oslo anlaşmaları ile İsrail'in tanımanın İslam dünyasını parçalamak olduğunu söylemiş aynı şekilde İsrail içindeki büyük gruplarda Filistin Özerk Yönetimi'ni tanımanın tehlike arz ettiğini dillendirmişlerdir.

II. İntifadanın başlaması İsrail muhalefet parti lideri Ariel Şaron 'un Mescid-i Aksa'yı ziyareti ile başlamış bunun ardından Hamas daha sert eylemlerde bulunmuştur. Hamas'ın eylemlerini engellemek amacıyla İsrail askeri güç kullanmış ve 25 Ocak 2006 seçimlerinde Hamas yönetimine müdahalelerde bulunmaya çalışmıştır.

Seçimlerden sonra ABD , Hamas'ın İsrail'i yıkma amacından vazgeçmemesi durumunda Filistin'e olan yardımları keseceğini dile getirmiş, İsrail ise Filistin'e dış yardımları engelleyerek Hamas gücünü kırmaya çalışmıştır ancak İsrail'in bu yaklaşımı barış sürecini engelleyen en büyük etkenlerden olmuştur

2006 Filistin Parlamentosu seçimlerinde Hamas'ın zaferi, örgütün Gazze Şeridi'nde siyasi ve askeri gücünü artırmasına yol açmıştır. Seçim zaferinin ardından Hamas, Gazze'deki vakıf mülklerinin yönetimini üstlenerek önemli ekonomik kaynaklara erişim sağlamış ve bu kaynakları kendi faaliyetleri için kullanmaya başlamıştır. Bu dönemde, Hamas'ın İsrail'e yönelik roket saldırıları ve intihar eylemlerindeki artış, örgütün askeri kapasitesini ve saldırganlığını göstermiştir. (Mercan, 2018)

2007'de El Fetih ile yaşanan iç savaş, Hamas'ın Gazze Şeridi üzerindeki kontrolünü tamamen ele geçirmesiyle sonuçlanmış ve bu durum, örgütün bölgedeki hakimiyetini sağlamlaştırmıştır.

2023 yılında, Hamas'ın İsrail'e yönelik geniş çaplı roket saldırıları, ciddi sivil ve askeri kayıplara neden olmuş ve örgütün askeri gücünü bir kez daha ortaya koymuştur. Bu olaylar, Hamas'ın İsrail'e karşı yürüttüğü askeri stratejilerin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Hamas son dönemlere bakıldığında Gazze Şeridi'ndeki siyasi, ekonomik ve askeri gücünü önemli ölçüde artırmıştır. Bu süreçte, silahlı eylemler, ideolojik faaliyetler ve bölgesel nüfuz mücadelesi, örgütün etkinliklerinin temel unsurları olarak öne çıkmaktadır. (Katman, 2020)

4.1.3. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) bağımsız ve özgür bir Filistin devleti kurmayı amaçlayan bir örgüt olarak bilinmektedir. 1964 yılında Kahire'de Filistin Ulusal Konseyi'nin toplanmasıyla FKÖ'nün temelleri atılmıştır. Arap devletlerinin liderlik mücadelesinin bir sonucu olarak da ortaya çıktı denebilir. Özellikle Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır'ın desteğiyle kurulan FKÖ, başlangıçta Filistinliler tarafından değil, Arap devletleri tarafından şekillendirilmiştir.

FKÖ, İsrail'e karşı bölgesel direniş hareketleriyle mücadele etmeye başlamış ve bu süreçte küresel anlamda İsrail-Filistin çatışmasına dış müdahalelerin yapılmasına sebep olmuştur. Örgütün temel hedefi bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasıdır. Cemal Abdülnasır'ın öncülüğündeki Mısır, FKÖ'yü destekleyerek Arap liderliği

konusundaki etkisini artırmayı amaçlamıştır. Bir anlamda FKÖ'nün kuruluşu bölgesel güç mücadelelerinden kaynaklı oluşmuştur denebilir. Örgüt, İsrail ile çatışmalara doğrudan katılmış, aynı zamanda uluslararası arenada Filistin'i savunmuştur. FKÖ'nün İsrail'e karşı mücadelesi, sadece askeri anlamda değil, diplomatik ve siyasi alanda da sürmüştür. Filistin halkının haklarını uluslararası arenada savunmak ve tanınan bir devlet kurmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuş, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlarda Filistin'in temsil edilmesi için çaba sarf etmiştir.

Filistin Kurtuluş Örgütü, bağımsız ve egemen bir Filistin Devleti'nin kurulmasını isteyen çeşitli ideolojik ve siyasi grupları bir araya getiren önemli bir yapı haline gelmiştir. Örgütün faaliyetleri ve hedefleri, İsrail-Filistin çatışmasının uluslararası boyut kazanmasında etkili olmuştur.

4.2. Uluslararası Örgütler

4.2.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler 'in kuruluşundan itibaren en büyük ve belki de en karmaşık sorunlarından biri, İsrail-Filistin çatışması olmuştur. Bu çatışma, tarihsel, kültürel ve dini faktörlerin yanı sıra toprak ve egemenlik konularını içeren derin ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Birleşmiş Milletler 'in İsrail-Filistin sorunundaki rolü, İngiltere'nin Filistin Mandasının sona erdirip bölgeyi Birleşmiş Milletler'e devretmesiyle başlamıştır. Bu noktada, BM'nin çatışmanın barışçıl çözümü için önemli bir platform haline gelmesi ve uluslararası toplumun dikkatini çekmesi önemlidir. Bu süreç, Birleşmiş Milletler 'in çeşitli kararlar alarak, arabuluculuk girişimlerinde bulunarak ve çatışmanın sona erdirilmesi için çeşitli diplomatik çabalarda bulunarak etkili olmaya çalıştığı bir süreçtir. Bu çabaların sonuçları ise zaman zaman sınırlı olmuştur, ancak BM'nin İsrail-Filistin çatışmasında barış ve istikrar için önemli bir rol oynadığı tartışmasızdır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İsrail-Filistin sorununun çözümüne yönelik etkin bir arabuluculuk yapamamış ve çatışmanın sona erdirilmesi için gerekli kararları almakta güçlük çekmiştir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi olan Çin, Fransa, Rusya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin, çoğu zaman kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket ederek, çözüme yönelik kararları veto etmeleridir. Bu veto yetkisi, BM Güvenlik Konseyi'nin alacağı kararların uygulanmasını engelleyebilmekte ve çatışmanın çözüm sürecini sekteye

uğratabilmektedir. Güvenlik Konseyi, birçok kez İsrail-Filistin sorununun barışçıl bir şekilde çözülmesi için adımlar atmış, ancak bloklar arası çatışmalar ve çıkar çatışmaları nedeniyle ilerleme sağlanamamıştır. Bu durum, Güvenlik Konseyi'nin etkinliğini ve arabuluculuk rolünü sınırlayan önemli bir faktördür.

Güvenlik Konseyi'nin Filistin-İsrail sorununda aldığı kararlar genellikle ateşkes çağrıları, şiddet eylemlerinin önlenmesi ve barışın korunması, Cenevre Sözleşmesi ve Uluslararası Hukukun ihlali gibi konuları içermektedir. Bu kararlar genellikle taraflara çatışmayı sona erdirmeleri ve insani yardımın etkin bir şekilde sağlanması için iş birliği yapmaları çağrısında bulunur. Ayrıca, sivil halkın korunması, insan haklarının ve uluslararası hukukun ihlallerinin önlenmesi de bu kararların temel hedefleri arasındadır. Ancak, bu kararların uygulanması genellikle taraflar arasındaki siyasi çekişmeler ve çatışmalar nedeniyle zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu da sorunun çözümünü geciktirebilmektedir.

İngiltere'nin bölgedeki mandasından çekilmesi ve Birleşmiş Milletler'e devretmesiyle başlayan dönemde, Kudüs'ün statüsüne ilişkin alınan Taksim kararı, 1948 Arap-İsrail savaşının ardından uluslararası ilgiyi kaybetmiştir. Bu savaş sırasında, İsrail'in Batı Kudüs'ü işgal etmesine karşı Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir resmi tepki vermemesi dikkat çekmiştir. Ancak, 1967 Altı Gün Savaşı'nda İsrail'in Doğu Kudüs'ü işgal etmesiyle birlikte, Güvenlik Konseyi bu eylemi kınamış ve uluslararası hukuka aykırı olarak değerlendirmiştir. Bu süreç, Kudüs'ün statüsüne ilişkin tartışmaları ve uluslararası toplumun bu konudaki tutumunu şekillendirmiştir.

Soğuk Savaş döneminde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Doğu ve Batı blokları arasında gerilimlerin ve çatışmaların yüksek olduğu bir sahne haline gelmiştir. Bu dönemde, Konsey, Sovyetler Birliği ve ABD gibi büyük güçlerin çıkarları doğrultusunda hareket etme eğiliminde olmuştur. Doğu bloku ülkeleri genellikle Sovyetler Birliği'nin liderliğinde hareket ederken, Batı bloku ülkeleri de ABD'nin etkisi altında politika belirlemişlerdir. Bu durum, Konsey'in etkinliğini ve karar alma süreçlerini sıklıkla engellemiş ve bazı durumlarda çatışmaların çözümünde etkisiz kalmasına neden olmuştur.

1960'larda ABD ile İsrail arasındaki ilişkilerin güçlenmesi, Birleşmiş Milletler' de ABD'nin İsrail aleyhine alınacak kararları veto etmesine yol açmıştır. Bu durum,

ABD'nin İsrail'e verdiği destek ve güçlü diplomatik ilişkilerin, BM'deki karar alma süreçlerini etkileyerek İsrail'in çıkarlarını korumasını sağlamıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail- Filistin sorununda verdiği kararlar genel çerçeveden bakıldığında oy birliğiyle reddedilmiş, kabul edilenlerin ise çoğu İsrail tarafından uygulanmamıştır. Bu durumda Birleşmiş Milletler' in İsrail- Filistin sorununda herhangi bir yaptırımını olmadığını ve verilen kararları uygulayamadığını göstermiştir.

4.2.2.Avrupa Birliği

Uluslararası bir örgüt niteliği taşıyan Avrupa Birliği genel bir çerçeve ile incelendiğinde İsrail- Filistin sorununda genellikle ikincil bir rol oynamıştır. Ancak soruna yönelik çözüm arayışında 2 ayrı bağımsız devlet fikrini değiştirmiş ve diğer uluslararası örgütlerin aksine net bir duruş sergilemiştir.

İsrail devleti her ne kadar Batı devletlerinin desteğini alarak kurulmuş olsa da Avrupa Birliği Filistin'in güvenli sınırlara sahip olması gerektiğini ve İsrail'in işgal ettiği topraklardan derhal çekilmesi görüşünde olmuştur.

Avrupa Birliği, 1980 Venedik Deklarasyonu'na dayanan "Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkı vardır ve Filistin Kurtuluş Örgütü Filistin Halkının meşru temsilcisidir" ilkesini İsrail-Filistin sorununun çözümü için temel bir prensip olarak benimsemiştir. (Özer, 2023)

Avrupa Birliği (AB), Filistin yönetimine mali destek sağlayarak ekonomik çöküşü önlemeye ve devamlılığı sağlamaya yönelik çeşitli çabalar yürütmektedir.

Avrupa Birliği, Filistin yönetimine mali destek sağlama konusunda uzun süredir çeşitli politikalar izlemektedir. Bu politikalar genellikle Filistin halkının yaşam standartlarını iyileştirmeye, temel hizmetlerin sağlanmasına ve ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesine odaklanmaktadır.

5. BÖLÜM

GÜÇ MÜCADELESİNİN TÜRLERİ

5.1. Askeri Güç Mücadelesi

Ortadoğu'da askeri güç mücadelesi, bölgedeki çeşitli aktörler arasında yaşanan silahlı çatışmaları ve askeri operasyonları ifade eder. Bölgenin jeopolitik önemi, bu mücadelenin sürekliliğini sağlamaktadır. Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği'nin öncülüğünde büyük bir askeri güç mücadelesi yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Ortadoğu'da yeni aktörlerle yeni bir askeri güç mücadelesi süreci başlamıştır. Günümüzde Ortadoğu'daki askeri güç mücadelesinin başlıca aktörleri arasında ABD, Rusya, İran, Türkiye ve Körfez ülkeleri bulunmaktadır. Bu devletler bölgedeki siyasi, ekonomik ve stratejik çıkarlarını korumak ve varlıklarını genişletmek amacıyla askeri güç kullanmaktadırlar. Özellikle Suriye İç Savaşı, bölgedeki askeri güç dengelerini değiştirmiş ve yeni aktörlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 15 Mart 2011 tarihinde başlayan savaş, Ortadoğu'daki askeri mücadelenin önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Suriye İç Savaşı, sadece ülke içindeki çatışmaları değil, aynı zamanda uluslararası güçlerin doğrudan ve dolaylı müdahalelerini de içermektedir. Rusya'nın 2015 yılında Suriye hükümetine askeri desteğini artırması, ABD'nin IŞİD'e karşı yürüttüğü operasyonlar, İran'ın bölgedeki nüfuzunu artırmak çabaları ve Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlama girişimleri bu mücadelenin örneklerindendir. Ayrıca Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez ülkeleri de kendi stratejik çıkarları doğrultusunda askeri müdahalelerde bulunmuşlardır. Ortadoğu'da askeri güç mücadelesinin kökleri tarihsel, dini ve etnik çatışmalara dayansa da, modern dönemde bu mücadeleler daha çok enerji kaynaklarının kontrolü, bölgesel liderlik kazanma çabaları ve küresel güçlerin stratejik çıkarları ile şekillenmektedir. Bu bağlamda bölgedeki askeri mücadeleler hem bölgesel hem de uluslararası aktörlerin müdahalesiyle daha karmaşık bir hale gelmiştir. (Yolcu, 2020)

5.2. Dini Güç Mücadelesi

Ortadoğu'da dini güç mücadelesi, bölgedeki çeşitli mezhep ve dini gruplar arasındaki rekabeti ifade etmektedir. Rekabet özellikle Sünni ve Şii Müslümanlar arasında yoğunlaşmaktadır. (Akyüzoğlu, 2022)

Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu'da dini kimlikler daha belirgin hale gelmiş ve bu kimlikler bölgedeki siyasi ve toplumsal çatışmalarda önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Günümüzde Ortadoğu'daki dini güç mücadelesinin başlıca aktörleri arasında Suudi Arabistan ve İran yer almaktadır. Suudi Arabistan Sünni İslam'ın liderliğini üstlenirken, İran ise Şii İslam'ın temsilcisi olarak hareket etmektedir. Bu iki ülke bölgedeki nüfuzlarını artırmak ve mezhepsel üstünlük sağlamak amacıyla yoğun bir mücadele içindedir. Suriye İç Savaşı, Yemen Krizi ve Irak'taki istikrarsızlık gibi bölgesel krizler, dini-mezhepsel faktörlerin belirginleşmesine örneklerdir. Suriye'de İran destekli Şii milisler ve Hizbullah, Esad rejimini desteklerken Suudi Arabistan ve diğer Sünni ülkeler muhalif grupları desteklemektedir. Yemen'de, Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon, İran destekli Husi isyancılarına (Husi isyancıları, Yemen'deki Şii azınlığı Zeydiler'den oluşan silahlı bir grup) karşı savaşmaktadır. (Tamer, 2017)

Irak'ta ise, Şii ağırlıklı hükümet ile Sünni gruplar arasındaki gerilimler, ülkenin istikrarını tehdit etmektedir. Dini ve mezhepsel kimlikler, Ortadoğu'daki güç mücadelesinin ana konusu haline gelip, bu kimlikler sadece bölgesel düzeydeki çatışmaları etkilemekle kalmamakla birlikte aynı zamanda bölgesel ve küresel güç dengelerini de şekillendirmektedir. Suudi Arabistan ve İran arasındaki rekabet, askeri ve siyasi alanların yanı sıra dini ve ideolojik alanlarda da kendini göstermektedir. Bu durum, Ortadoğu'daki dini güç mücadelesinin karmaşasını artırmaktadır. Bu mücadele, bölgedeki ülkeler arasındaki ilişkileri ve bölgesel politikaları şekillendirmekte ve küresel düzeydeki güç dengeleri üzerinde de önemli bir etkisi vardır.

5.3. Ekonomik Güç Mücadelesi

Ortadoğu zengin enerji kaynakları ve stratejik jeopolitik konumu nedeniyle küresel güçler arasında yoğun bir ekonomik rekabetin yaşandığı bir bölgedir. Batılı ülkeler (ABD, İngiltere, Fransa) ve diğer büyük güçler (Rusya, Çin), bölgedeki ekonomik çıkarlarını korumak ve yeni kazanımlar elde etmek için sürekli bir mücadele içerisindeyler. Bu ülkeler bölgedeki etkilerini kaybetmemek için askeri ve ekonomik destekler sağlayarak bölgede nüfuzlarını artırma çabası içindedirler. Ekonomik güç, devletlerin yumuşak güç kapasitesini artıran önemli bir faktördür. Ancak güç kavramı görecelidir ve devletlerin kapasitelerini kesin olarak belirlemek zordur. Bir devletin gücü, sahip olduğu coğrafi konum, nüfus, doğal kaynaklar, askeri ve ekonomik kapasite ile kültürel özelliklerine göre farklılık gösterir. Ortadoğu'nun dünya petrol ve doğalgaz rezervlerinin büyük bir kısmına sahip olması, bölgenin ekonomik önemini daha da

arttırmaktadır. Küresel güçler için Ortadoğu'yu kontrol altında tutmak, hem kendi enerji ihtiyaçlarını güvence altına almak hem de bölgeden yeni güçlerin ortaya çıkmasını engellemek açısından büyük öneme sahiptir. Batılı ülkeler ve diğer küresel güçler Ortadoğu'da etkinliklerini sürdürebilmek için çeşitli stratejiler uygulamaktadırlar. Bu stratejiler arasında askeri müdahaleler, ekonomik yardımlar, silah satışları ve diplomatik girişimler bulunmaktadır. Örneğin, ABD'nin bölgedeki petrol kaynaklarını korumak ve müttefiklerini desteklemek amacıyla yürüttüğü askeri operasyonlar bu stratejilerin en açık örneklerindendir. Benzer şekilde, Rusya ve Çin de bölgedeki ekonomik ve askeri varlıklarını güçlendirmek için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. (Harunoğulları, 2017)

Ortadoğu'da istikrarsızlık ve çatışmaların sürekli olarak gündemde olması, büyük ölçüde bu ekonomik güç mücadelesinin bir sonucudur. Enerji kaynaklarına erişim ve bu kaynakların güvenli bir şekilde taşınması, küresel ekonominin sürdürülebilirliği için çok önemlidir. Bu nedenle küresel güçler, Ortadoğu'daki ekonomik ve siyasi gelişmeleri yakından takip etmekte ve kendi çıkarlarını korumak için aktif bir şekilde etkileşim içinde olmaktadır.

5.4. İdeolojik Güç Mücadelesi

Ortadoğu'da ideolojik güç mücadelesi bölgedeki güç dengeleri ve çatışmaların temelinde önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde Ortadoğu'nun ideolojik mücadelelerden çok kimlik çatışmalarının odağında olduğunu görebiliriz. Bu kimlik mücadeleleri, dinin araçsallaştırılmasının devletlerarası güç mücadelesiyle yakından ilgili olduğunu görülmektedir. Dini kimlikler ve mezhepler siyasi ve askeri stratejilerde önemli bir araç olarak kullanılmakta bu durumda bölgedeki çatışmaların karmaşıklığını artırmaktadır.

İdeolojik güç genellikle kültürel, dini ve ideolojik temel üzerine inşa edilirken, bölgedeki değişimler ve sürekli çatışma hali, bu unsurların etkinliğini engellemektedir. Ayrıca ideolojik güç unsurlarının ülkelerin zaaflarına yönelmesi bölgesel aktörlerin bu güçleri kullanma fikrini yeniden değerlendirmelerine neden olmaktadır.

Ortadoğu'da çok eksenli güç mücadelesi de önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır. Bölgedeki Sünni ülkeler arasındaki rekabet ve İran'ın sürekli karşı durması, bölgedeki güç dengelerini etkileyen önemli faktörlerdir. Suudi Arabistan, Türkiye ve

Mısır gibi büyük Sünni devletler, kendi nüfuzlarını arttırmak için birbirleriyle rekabet halindedir. Bu rekabet ve çatışma ortamı bölgedeki istikrarsızlığın ve sürekli değişen ittifakların temel nedenlerinden biridir.

Ortadoğu'da ideolojik güç mücadelesi ve kimlik çatışmaları bölgedeki karmaşık konulardır. Bölgedeki aktörlerin dini ve mezhepsel kimlikleri kullanması, devletlerarası ilişkileri ve iç siyaseti büyük oranda etkilemektedir. Bu durum, Ortadoğu'nun jeopolitik yapısını ve bölgesel politikaları anlamak için kimlik ve ideoloji unsurlarının dikkate alınmasını gerektirmektedir.

6. BÖLÜM

ÇATIŞMALARIN EVRİMİ, KENDİNİ TEKRAR EDEN FAKTÖRLERİ, GELECEK SENARYOLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

6.1. Arap- İsrail Çatışması Nelere Evrildi?

1948 yılında İsrail'in kurulmasıyla, Filistin topraklarında yaşayan Arap nüfusu ve çevre Arap ülkeleri ile İsrail arasında toprak talepleri, etnik ve dini kimlik farklılıkları, sığınmacı sorunu gibi bir dizi konu vardır.

1948 Arap-İsrail Savaşı, 1956 Süveyş Krizi, 6 Gün Savaşları ve Yom Kippur Savaşı ve daha birçok çatışma tansiyonu artırmış ve çözümsüzlüğü derinleştirmiştir.

1990 sonlarından itibaren başlayan barış süreçleri ve müzakereler, çözüm için umutlar yaratmış ancak zamanla çözüme yönelik hareketler duraklamış ve problemler yaşanmaya devam etmiştir. Dini, etnik kimlik farklılıkları, toprak talepleri, mülteci sorunu ve güvenlik endişeleri, çatışmanın devam etmesine sebep olmaktadır.

Günümüzde devam etmekte olan İsrail- Filistin çatışması da tarih boyunca çözülememiş bir sorun olmakla beraber ülkelerin politik yaklaşımları değişmediği sürece son bulmayacak gibi gözükmektedir.

6.2. Ortadoğu'da Çatışmaların Kendini Tekrar Eden Faktörleri

Ortadoğu'daki pek çok çatışmanın temelinde coğrafi sınırlar ve toprak meseleleri yatmaktadır. Bölge tarih boyunca çeşitli imparatorluklar ve devletler arasında el değiştirmiş, sınırlar sıkça yeniden çizilmiştir. Bu durum, günümüzde birçok çatışmanın temelini oluşturmaktadır. Örneğin, Filistin-İsrail çatışması, modern Ortadoğu'nun en kronik sorunlarından biridir. Bu çatışma, her iki tarafın da tarihsel ve dini olarak önemli gördüğü topraklar üzerindeki hak iddialarından kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde, Irak'ın kuzeyindeki Kürt meselesi, Kürtlerin bağımsızlık ya da özerklik taleplerine karşı merkezi hükümetin tepkisiyle şekillenmektedir. Suriye'de ise farklı etnik ve dini grupların toprak talepleri, iç savaşı daha da karmaşık hale getirmiştir. Toprak ve sınır sorunları, bölgesel istikrarın önündeki en büyük engellerden biri olarak kalmaya devam etmektedir.

İslamcı gruplar, Ortadoğu'daki pek çok çatışmada etkili aktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu grupların ideolojileri, politik hedefleri ve yöntemleri hem bölgesel hem de küresel düzeyde ciddi güvenlik tehditleri oluşturmuştur. Örneğin, El-Kaide ve IŞİD gibi örgütler, radikal İslamcı ideolojileri benimseyerek geniş kitlelere hitap etmiş ve terör eylemleriyle dünya gündemine oturmuşlardır. Bu örgütler hem bölge ülkelerinde hem de uluslararası alanda şiddet dolu bir iz bırakmışlardır. El-Kaide, 11 Eylül saldırılarıyla küresel güvenlik dengelerini sarsarken, IŞİD Suriye ve Irak'ta büyük bir alanı kontrol ederek bölge ülkelerinin siyasi ve sosyal yapısını derinden etkilemiştir. Bu tür hareketler, radikal ideolojilerin ve siyasi hedeflerin çatışma dinamiklerini nasıl değiştirebileceğini göstermektedir.

Ortadoğu'daki çatışmaların bir diğer önemli sebebi dini ve etnik farklılıklardır. Bölge, tarih boyunca birçok medeniyet ve dinin beşiği olmuş, bu durum da dini ve etnik çeşitliliğin artmasına yol açmıştır. Ancak, bu çeşitlilik zaman zaman çatışmalara zemin hazırlamaktadır. Örneğin, Şii ve Sünni Müslümanlar arasındaki mezhep çatışmaları, bölgedeki birçok ülkenin iç ve dış politikasını şekillendirmektedir. İran ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler, bu mezhepsel farklılıkları kendi jeopolitik çıkarları doğrultusunda kullanarak nüfuz mücadelesi vermektedir. Ayrıca, etnik kimlikler de bölgedeki çatışmaların merkezinde yer almaktadır. Araplar, Kürtler, Türkler, Farslar ve diğer etnik gruplar arasındaki anlaşmazlıklar, ulusal sınırların ötesine geçerek bölgesel istikrarsızlığa katkıda bulunmaktadır.

Ortadoğu'daki çatışmaların karmaşıklığını artıran bir diğer unsur dış müdahaledir. Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği, bölgedeki stratejik konumları ve enerji kaynakları nedeniyle yoğun bir rekabete girmiştir. Bu süper güçlerin müdahaleleri, bölgedeki siyasi ve askeri dengeleri köklü bir şekilde etkilemiştir. Örneğin, 1979 İran İslam Devrimi sonrasında ABD'nin İran'a yönelik politikaları ve Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali, bölgedeki çatışma dinamiklerini yeniden şekillendirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra da dış müdahaleler devam etmiş, özellikle ABD'nin 2003'teki Irak işgali, bölgeyi istikrarsızlaştırarak yeni çatışmalara yol açmıştır. Günümüzde Rusya, Çin ve Avrupa Birliği gibi aktörler de bölgedeki nüfuz mücadelesine dahil olmaktadır.

Ortadoğu'nun dünya enerji kaynaklarının büyük bir kısmına ev sahipliği yapması, bölgesel güç mücadelelerini ve çatışmaları tetikleyen önemli bir faktördür. Özellikle petrol, bölge ülkelerinin ekonomik kalkınmasında ve uluslararası ilişkilerinde

merkezi bir rol oynamaktadır. Ancak bu zenginlik, aynı zamanda birçok çatışmanın da kaynağıdır. Bölge ülkeleri arasındaki petrol kaynaklarını kontrol etme isteği, zaman zaman silahlı çatışmalara ve siyasi gerilimlere neden olmuştur. Ayrıca, su kaynakları da gelecekteki potansiyel çatışma alanları olarak dikkat çekmektedir. Özellikle su kaynakları açısından zengin olmayan ülkeler, bu hayati kaynakları kontrol etmek için rekabete girmekte ve bu durum bölgesel istikrarsızlığı artırmaktadır. Ekonomik eşitsizlikler ve yoksulluk da, toplumsal huzursuzlukları ve çatışmaları besleyen unsurlar arasındadır.

Ortadoğu'da birçok ülke, çeşitli etnik gruplar ve topluluklar barındırmaktadır. Bu grupların birçoğu, tarihsel ve kültürel nedenlerle kendi ulusal kimliklerini koruma ve bağımsızlıklarını kazanma arzusundadır. Örneğin, Kürtler, dört farklı ülkede (Türkiye, İran, Irak ve Suriye) yaşayan büyük bir etnik grup olup, uzun süredir bağımsız bir devlet kurma hayalini taşımaktadır. Benzer şekilde, Yemen'deki Husi hareketi gibi gruplar, merkezi hükümete karşı kendi özerkliklerini veya bağımsızlıklarını savunmaktadır. Bu tür bağımsızlık hareketleri, genellikle iç savaflara ve uluslararası çatışmalara yol açarak bölgenin siyasi haritasını sürekli olarak değiştirmektedir. Etnik ve ulusal kimliklerin tanınma mücadelesi, Orta Doğu'nun sürekli değişen ve karmaşık yapısının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

6.3. Barış ve İstikrar İçin Öneriler

6.3.1. Diplomatik Çözümler

Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanması için diplomatik çözüm arayışları , bölgedeki çatışmaların sona erdirilmesi ve insanların güvenliğinin temin edilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye'nin Ortadoğu politikasında bölgesel örgütlere ve iş birliğine verdiği önem, bu hedef doğrultusunda atılan adımların somut bir göstergesidir. Bölgedeki diplomatik çabalar, sadece çatışmaların durdurulması değil, aynı zamanda insani krizlerin hafifletilmesi ve kalıcı barışın tesis edilmesi için de büyük öneme sahiptir. (Sinkaya, 2011)

Diplomatik çözümler arayışının temelinde, bölgedeki insani krizlerin çözümüne yönelik stratejiler ve çatışmaların sonlandırılması yatmaktadır. Türkiye, Ortadoğu'daki arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık girişimleri ile dikkat çekmekte ve bu rolleri aracılığıyla bölgedeki tansiyonun düşürülmesi ve çatışmaların çözümüne katkıda bulunmaktadır. Türkiye'nin diplomatik girişimleri, bölgesel istikrarın sağlanmasına yönelik önemli

adımlar olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası aktörlerle yürüttüğü iş birliği, barışın sağlanması adına kritik bir rol oynamaktadır. (Emre, 2021)

Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanması için diplomatik çözüm arayışları, bölgesel iş birliğinin güçlendirilmesi ve uluslararası ilişkilerde diyalogun artırılması ile mümkün olacaktır. Bu çerçevede, bölgedeki tüm aktörlerin iş birliği yaparak, çatışmaların sonlandırılması ve kalıcı barışın tesis edilmesi için yoğun çaba göstermeleri gerekmektedir. Bölgedeki barış ve istikrarın sağlanması, sadece yerel ve bölgesel aktörlerin değil, aynı zamanda uluslararası toplumun da aktif katılımını ve desteğini gerektirmektedir.

Barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik diplomatik çabalar, bölgedeki çatışmaların temel nedenlerini anlamak, taraflar arasında diyalogu teşvik etmek ve uluslararası toplumun desteğini almak gibi çeşitli adımlara yer vermelidir. Bu süreçte, bölgedeki tüm aktörlerin insani krizlerin çözümü ve bölgesel istikrarın sağlanması için iş birliği yapmaları büyük önem taşımaktadır. Özellikle, bölgesel örgütlerin ve uluslararası kurumların bu çabalara destek vermesi, diplomatik çözüm arayışlarının başarıya ulaşmasında belirleyici olabilecektir.

6.3.2.Barış Süreçleri

Ortadoğu Barış Süreci, 1990'lı yılların başından itibaren Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile İsrail arasında barışın tesis edilmesi ve temel ilkelerin belirlenmesi amacıyla başlatılmıştır. Bu süreç, Madrid Konferansı ve Oslo Anlaşmaları gibi önemli diplomatik girişimlerle şekillenmiştir. Madrid Konferansı, 1991 yılında düzenlenmiş ve tarafların ilk kez doğrudan müzakerelerde bulunmalarını sağlamıştır. Bunu takiben, 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşmaları, Filistin ile İsrail arasındaki barış görüşmelerinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Oslo Anlaşmaları, iki devletli çözüm temelinde bir barış planı öngörmüş ve karşılıklı tanıma, sınır güvenliği, mültecilerin durumu ve Kudüs'ün statüsü gibi temel meselelerin çözümüne yönelik bir çerçeve sunmuştur. Ancak, Ortadoğu Barış Süreci, taraflar arasındaki derin güven bunalımı, şiddet olayları ve İsrail'in devam eden işgal politikaları nedeniyle sıklıkla kesintiye uğramıştır. İsrail'in Batı Şeria'da ve Doğu Kudüs'te yürüttüğü yerleşim faaliyetleri, Filistinlilerin yaşam alanlarını kısıtlamakta ve barış sürecini zora sokmaktadır. Ayrıca, İsrail'in güvenlik gerekçesiyle uyguladığı sıkı askeri önlemler ve Filistinli grupların düzenlediği saldırılar ve roket atışları, bölgede

istikrarsızlığı artırmakta ve müzakerelerin yeniden başlamasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, karşılıklı güvenin yeniden inşa edilmesi ve tarafların birbirlerine yönelik şiddeti durdurmaları, barış sürecinin ilerlemesi için hayati öneme sahiptir. (Tangör, 2004)

Ortadoğu'da kalıcı barış, güvenlik ve istikrarın tesisi için, bölgedeki temel sorunların merkezinde yer alan Arap-İsrail ve İsrail-Filistin ihtilaflarının çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu ihtilaflar, bölgenin genel istikrarını etkilemekte ve diğer bölgesel çatışmaların da temelini oluşturmaktadır. Arap-İsrail çatışması, 1948 Arap-İsrail Savaşı'ndan bu yana süre gelen ve birçok kez silahlı çatışmalara yol açan derin bir ihtilaf olarak karşımıza çıkmaktadır. İsrail-Filistin ihtilafı ise, toprak, mülteciler, Kudüs'ün statüsü ve sınır güvenliği gibi kritik konuları içermekte ve iki taraf arasında sürekli bir gerilim kaynağı olmaktadır.

Bu doğrultuda, Türkiye, barışa yönelik tüm girişim ve kararlara aktif olarak destek vermektedir. Türkiye, barış sürecinin yeniden canlandırılması ve taraflar arasında kalıcı bir anlaşmaya varılması için uluslararası platformlarda diplomatik çabalarını sürdürmektedir. Özellikle, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararları ile iki devletli çözüm önerisini içeren diğer uluslararası belgelere Türkiye destek vermektedir. Türkiye, aynı zamanda İİT'nin İsrail-Filistin ihtilafına yönelik kararlarını desteklemekte ve bu bağlamda Filistin halkının haklarını savunmakta kararlıdır. (ORTA DOĞU BARIŞ SÜRECİ, tarih yok)

Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanması, bölgedeki tarihi ve siyasi anlaşmazlıkların çözümüne yönelik kapsamlı ve sürdürülebilir diplomatik çabaları gerektirmektedir. Türkiye'nin BM ve İİT çerçevesindeki aktif rolü, bu sürece önemli katkılar sunmakta ve bölgedeki barış girişimlerine destek sağlamaktadır. Kalıcı bir barışın tesisi, taraflar arasında güvenin yeniden inşası, şiddetin durdurulması ve uluslararası toplumun kararlı desteği ile mümkün olacaktır. Bu süreçte, tüm aktörlerin ortak hedef doğrultusunda iş birliği yapmaları ve çözüm odaklı adımlar atmaları büyük önem taşımaktadır. (ORTA DOĞU BARIŞ SÜRECİ, tarih yok)

6.3.3.Uluslararası İş birliği

Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanması, uluslararası iş birliklerinin hayati rol oynadığı bir süreçtir. Bölgedeki çatışmaların çözümü, insani krizlerin önlenmesi ve kalıcı barışın tesis edilmesi amacıyla başta Türkiye olmak üzere birçok ülke ve uluslararası

örgüt yoğun çaba sarf etmektedir. Türkiye, tarihî ve coğrafi konumu nedeniyle Ortadoğu'daki gelişmelere doğrudan etki eden bir aktör olarak, bölgedeki istikrarın sağlanması için çeşitli diplomatik ve insani girişimlerde bulunmaktadır. Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler (BM) ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi uluslararası platformlardaki aktif rolü, bu çabaların bir parçası olarak öne çıkmaktadır. (ORTA DOĞU BARIŞ SÜRECİ, tarih yok)

Avrupa Birliği (AB) de Ortadoğu Barış Süreci kapsamında önemli faaliyetlerde bulunmuş ve bölgedeki barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması için belirli ölçüde sorumluluk üstlenmiştir. AB'nin bu konudaki politikaları, Ortadoğu'da kalıcı barışın sağlanması ve insan haklarının korunması adına önemli adımlar içermektedir. Özellikle Oslo Anlaşmaları sonrasında, AB, Filistin'e yönelik mali yardımlar ve kurumsal destek sağlama konusunda aktif bir rol üstlenmiş, bölgedeki kalkınma projelerine katkıda bulunmuştur. AB'nin, iki devletli çözümü desteklemesi ve diplomatik kanalları kullanarak barış sürecine katkı sağlamaya çalışması, bu bağlamda dikkat çekicidir. (Kaya, 2010)

Ancak, AB'nin Ortadoğu'daki insan hakları ihlallerine karşı yeterince güçlü tepki vermemesi, eleştirilere neden olmuştur. İsrail'in Filistin topraklarındaki işgal politikaları ve insan hakları ihlallerine karşı AB'nin sessiz kalması veya yetersiz tepki göstermesi, bölgedeki barış sürecine olan güveni zedelemektedir. AB'nin, ticari çıkarlarını ön planda tutarak, İsrail ile olan ekonomik ilişkilerini insan hakları ihlallerine karşı çıkmaktan daha öncelikli hale getirmesi, etik ve dengeli bir politika izlemesine engel olmuştur. Bu durum, AB'nin bölgedeki tarafsızlığı ve adalet arayışına yönelik güvenilirliğini sorgulatmakta ve eleştirilere maruz kalmasına yol açmaktadır. (Kaya, 2010)

Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanması için uluslararası toplumun daha etkili ve kararlı bir şekilde iş birliği yapması gerekmektedir. Bu iş birliği, yalnızca diplomatik girişimlerle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda insani yardım faaliyetlerini, ekonomik kalkınma projelerini ve eğitim-öğretim programlarını da kapsamalıdır. Bölgedeki ülkelerin, uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çabaları, insani krizlerin hafifletilmesi ve kalıcı barışın tesis edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle, BM'nin barışı koruma operasyonları ve insani yardım programları, bölgede sürdürülebilir kalkınma ve istikrarın sağlanması için temel araçlardır.

Türkiye, bu süreçte aktif bir rol oynayarak, Ortadoğu'daki çatışmaların çözümüne yönelik diplomatik çabalarını artırmakta ve insani yardım faaliyetlerine yoğunluk vermektedir. Türkiye'nin, BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda hareket ederek, bölgedeki barış çabalarına destek vermesi ve insani yardım organizasyonlarına katkıda bulunması, uluslararası iş birliklerinin güçlenmesine önemli bir katkı sunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin bölgesel iş birliği platformlarında oynadığı rol, Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanması için çok büyük öneme sahiptir. (ORTA DOĞU BARIŞ SÜRECİ, tarih yok)

Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanması, uluslararası toplumun ortak çabaları ve iş birlikleri ile mümkündür. Avrupa Birliği ve diğer uluslararası aktörlerin, bölgedeki insan hakları ihlallerine karşı daha tutarlı ve kararlı bir duruş sergilemesi, bu sürecin başarıya ulaşmasında belirleyici olacaktır. Uluslararası toplumun, Ortadoğu'daki barış çabalarına daha fazla destek vermesi ve bölgedeki insani krizlerin çözümüne yönelik daha etkin politikalar geliştirmesi, kalıcı barış ve istikrarın sağlanması için vazgeçilmezdir.

6.4. Ortadoğu'da Güç Mücadelesi Analiz

Ortadoğu'da güç mücadelesi, bölgenin siyasi, ekonomik ve stratejik önemi nedeniyle uluslararası ve bölgesel aktörler arasında süregelen rekabeti ifade etmektedir. Soğuk Savaş döneminde, bu mücadele büyük ölçüde ABD ve Sovyetler Birliği (SSCB) arasında yaşanan ideolojik ve jeopolitik rekabetle şekillenmiştir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ardından, Ortadoğu'da yeni aktörlerin de katıldığı bir güç mücadelesi süreci başlamıştır. Soğuk Savaş sırasında ABD ve SSCB, Ortadoğu'daki müttefiklerini destekleyerek bölgedeki nüfuzlarını artırmaya çalışmıştır. Bu süreçte, birçok ülkede darbe ve iç savaşlar yaşanmış ve bölgesel istikrarsızlık artmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile, Ortadoğu'da tek kutuplu bir dünya düzeni ortaya çıkmış ve ABD'nin bölgedeki etkinliği daha da artmıştır. Ancak bu tek kutupluluk uzun sürmemiş ve yeni küresel ve bölgesel aktörler sahneye çıkmıştır.

Günümüzde Ortadoğu'da başlıca güç mücadelesi aktörleri arasında Avrupa Birliği (AB), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin ve Rusya bulunmaktadır. Bu ülkeler, bölgedeki siyasi, ekonomik ve stratejik çıkarları doğrultusunda çeşitli politikalar ve müdahaleler gerçekleştirmektedir.

ABD Ortadoğu'daki varlığını ve nüfuzunu sürdürmek için askeri, ekonomik ve diplomatik araçları kullanmaktadır. Özellikle enerji kaynakları ve terörle mücadele, ABD'nin bölgedeki ana öncelikleri arasındadır. Körfez ülkeleriyle olan stratejik ittifakları ve İsrail'e sağladığı askeri ve ekonomik destek, ABD'nin bölgedeki politikalarının temel unsurlarını oluşturmaktadır.

Rusya özellikle Suriye İç Savaşı'na müdahalesi ile Ortadoğu'daki etkisini yeniden artırmıştır. 2015'te Esad rejimini desteklemek için başlattığı askeri operasyonlar, Rusya'nın bölgede güçlü bir aktör olarak geri dönüşünü göstermektedir. Rusya, enerji politikaları ve silah satışları yoluyla da bölgedeki etkisini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır.

Çin Ortadoğu'da giderek artan bir ekonomik güç göstermektedir. Bölgedeki altyapı projelerine yatırım yaparak ve enerji kaynaklarına erişimini güvence altına alarak nüfuzunu artırmayı hedeflemektedir. Çin'in bölgedeki stratejisi, ekonomik iş birliği ve yumuşak güç kullanımı üzerine odaklanmaktadır.

AB, Ortadoğu'da daha çok diplomatik ve insani yardım çalışmaları ile varlık göstermektedir. Bölgedeki istikrarsızlığın Avrupa'ya göç ve terörizm gibi olumsuz etkileri sebebiyle AB Ortadoğu'daki çatışmaları çözüme oluşturma ve demokratikleşme süreçlerini destekleme çabası içerisinde. Ancak, AB'nin bölgedeki etkisi, ABD ve Rusya gibi diğer büyük güçlerle karşılaştırıldığında daha sınırlı ve yetersiz kalmaktadır.

Körfez ülkelerinden özellikle Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar, bölgedeki siyasi ve toplumsal dönüşümlerde daha etkin rol oynamaya başlamışlardır. Bu ülkeler, Ortadoğu'daki çatışma bölgelerinde çeşitli gruplara finansal ve askeri destek sağlayarak, kendi stratejik çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Suudi Arabistan ve İran arasındaki mezhepsel ve jeopolitik rekabet, bölgedeki birçok çatışmanın arka planında yer almaktadır.

Suriye İç Savaşı, 15 Mart 2011'de başlayan ve Ortadoğu'daki güç dengelerini önemli ölçüde değiştiren bir dönüm noktası olmuştur. Savaş sadece Suriye'yi değil, tüm bölgeyi etkileyen geniş alanlara yayılan bir çatışma haline gelmiştir. Savaş, Rusya İran ve Hizbullah'ın Esad rejimine verdiği destek ile ABD, Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'ın çeşitli muhalif gruplara verdiği destek arasında yoğun bir vekalet savaşı haline

gelmiştir. Suriye'deki bu vekalet savaşları, bölgedeki jeopolitik rekabeti daha da derinleştirmiştir.

Ortadoğu'daki güç mücadelesi, bölgenin stratejik önemi nedeniyle devam etmektedir. Bu mücadele, bölgedeki istikrarsızlığın ve çatışmaların temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Uluslararası ve bölgesel aktörlerin müdahaleleri, yerel dinamikleri ve çatışmaları daha karmaşık hale getirmekte ve çözüm sürecini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, Ortadoğu'daki güç mücadelesinin analizi, bölgedeki barış ve istikrarın sağlanması için önem arz etmektedir. Ortadoğu'daki bu güç mücadeleleri bölgenin stratejik, siyasi ve ekonomik önemine bağlı olarak uluslararası ve bölgesel aktörler arasında yoğun bir rekabeti gözler önüne sermektedir. Bu rekabet, bölgedeki istikrarsızlık ve çatışmaların devam etmesine yol açmakta ve bölgedeki dönüşümlerin arkasındaki temel dinamiklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.5. Ortadoğu İle İlgili Olası Teoriler

Bölgedeki çatışmalar ve iç istikrarsızlığın devam etme olasılığı oldukça yüksektir. Bu durumun temelinde, etnik, dini ve siyasi farklılıklar yatmaktadır. Ortadoğu, tarih boyunca birçok medeniyetin ve kültürün beşiği olmuş, bu çeşitlilik de doğal olarak çeşitli anlaşmazlıkları beraberinde getirmiştir. Günümüzde, bu farklılıklar hem devletlerarası hem de devlet içi çatışmaların temel nedenleri arasında yer almaktadır. Etnik grupların bağımsızlık talepleri, mezhepsel gerilimler ve politik çıkar çatışmaları, bölgenin istikrarsızlığını sürekli kılmaktadır. Bu istikrarsızlık, sosyal ve ekonomik kalkınmanın önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır ve bölgenin gelecekte de çeşitli çatışmalarla yüzleşme olasılığını artırmaktadır.

Bölgedeki genç nüfus, demokratikleşme ve ekonomik kalkınma talepleriyle ön plana çıkmaktadır. Ortadoğu'da nüfusun büyük bir kısmını gençler oluşturmakta ve bu genç nüfus, daha iyi yaşam koşulları, adalet ve özgürlük istemektedir. Arap Baharı olarak bilinen halk ayaklanmaları, bölgedeki gençlerin değişim ve demokratikleşme taleplerinin somut bir göstergesidir. Bu tür talepler, eğer doğru politikalar ve ekonomik reformlarla desteklenirse, daha istikrarlı ve demokratik bir geleceğin kapılarını aralayabilir. Genç nüfusun enerjisi ve dinamizmi, bölgesel kalkınmanın ve siyasi istikrarın temel itici gücü olabilir.

Bölgedeki enerji kaynakları, özellikle petrol ve doğalgaz, enerji ticareti ve ekonomik entegrasyon açısından büyük önem taşımaktadır. Ortadoğu, dünya enerji kaynaklarının önemli bir bölümüne ev sahipliği yapmaktadır ve bu durum, bölge ülkeleri arasında potansiyel iş birliği fırsatlarını artırmaktadır. Enerji kaynaklarının adil ve verimli bir şekilde yönetilmesi, ekonomik kalkınmayı hızlandırabilir ve bölgesel iş birliklerini teşvik edebilir. Enerji ticaretinin artması ve ekonomik entegrasyonun sağlanması, bölge ülkeleri arasındaki ekonomik bağımlılığı artırarak, çatışma yerine iş birliği dinamiklerini öne çıkarabilir.

Bölgedeki büyük güçler olan ABD, Çin ve Rusya ile bölgesel güçler olan İran, Türkiye ve Suudi Arabistan'ın rolü, politikaları ve müdahaleleri, Ortadoğu'daki dengeyi önemli ölçüde etkilemektedir. Bu güçlerin bölgedeki çıkarları ve stratejileri, yerel çatışmaları ve ittifakları şekillendirmektedir. Örneğin, ABD'nin bölgedeki askeri varlığı ve politikaları, İran'ın nüfuzunu dengelemeye çalışırken, Rusya'nın Suriye'deki varlığı, Esad rejiminin ayakta kalmasına katkıda bulunmaktadır. Çin ise enerji güvenliği ve ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla bölgeyle ilişkilerini derinleştirmektedir. Bölgesel güçlerin kendi aralarındaki rekabet ve iş birlikleri, Orta Doğu'nun geleceğini belirleyecek önemli faktörler arasında yer almaktadır.

Bölgedeki etnik ve dini kimlikler, mezhepsel ayrılıklar ve bunların yarattığı dinamikler, Ortadoğu'nun siyasi ve toplumsal yapısını derinden etkilemektedir. Şii ve Sünni Müslümanlar arasındaki mezhep çatışmaları, birçok ülkede siyasi ve askeri gerilimlere yol açmaktadır. Bu mezhepsel farklılıklar, bölgedeki devletlerarası ilişkileri ve ittifakları da etkilemektedir. Örneğin, İran'ın Şii nüfusa sahip ülkelerle kurduğu ittifaklar, Suudi Arabistan ve diğer Sünni ağırlıklı ülkeler tarafından dengelemeye çalışılmaktadır. Mezhep temelli ittifaklar ve çatışmalar, Ortadoğu'nun gelecekteki siyasi haritasını şekillendirecek kaçınılmaz dinamikler arasında yer almaktadır.

Bölgedeki su kaynaklarına olan talep ve iklim değişikliğinin etkileri, gelecekteki bölgesel çatışmaların potansiyel kaynakları arasında yer almaktadır. Ortadoğu, su kaynakları açısından oldukça kıt bir bölge olup, mevcut su kaynaklarının yönetimi büyük önem taşımaktadır. İklim değişikliği nedeniyle su kaynaklarının azalması ve kuraklık riskinin artması, suya erişim konusundaki rekabeti daha da şiddetlendirebilir. Su kaynaklarının yönetimi konusunda iş birliği yapılmaması durumunda, su kaynaklarına erişim çatışmaları tetikleyebilir. Ancak, su yönetimi konusunda yapılacak bölgesel iş

birlikleri, çatışmaların önlenmesine ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunabilir.

SONUÇ

Ortadoğu, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de küresel ve bölgesel güçlerin yoğun bir şekilde rekabet ettiği bir coğrafya olma özelliğini korumaktadır. Bölgenin jeopolitik konumu, zengin enerji kaynakları ve stratejik önemi, Ortadoğu'nun küresel güç mücadelesinin merkezinde yer almasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Ortadoğu'daki güç mücadelesinin temelinde, küresel ve bölgesel aktörlerin çıkar çatışmaları bulunmaktadır.

Küresel güçler, özellikle ABD, Rusya, Çin ve Avrupa Birliği, Ortadoğu'da farklı stratejiler izleyerek kendi nüfuz alanlarını genişletmeye çalışmaktadır. ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu'daki liderliğini sürdürmek için çeşitli askeri müdahaleler ve diplomatik girişimlerde bulunmuş, bölgedeki müttefikleri aracılığıyla stratejik çıkarlarını korumaya çalışmıştır. Rusya ise, özellikle Suriye İç Savaşı'na müdahalesiyle bölgedeki etkinliğini artırmış ve ABD ile dengeli bir güç mücadelesi yürütmeye başlamıştır. Çin, enerji güvenliği ve ekonomik çıkarları doğrultusunda Ortadoğu ile olan ticari ilişkilerini ü ve bölgedeki yatırımlarını artırmaktadır. Avrupa Birliği ise, daha çok diplomatik ve insani yardımlar yoluyla bölgedeki istikrarı sağlamaya yönelik çabalar göstermektedir.

Bölgesel güçler arasında ise İran, Suudi Arabistan, Türkiye, İsrail ve Mısır gibi ülkeler öne çıkmaktadır. Bu aktörler, kendi güvenlik ve çıkarlarını maksimize etmek amacıyla çeşitli ittifaklar ve rekabet stratejileri geliştirmektedir. Özellikle İran ve Suudi Arabistan arasındaki mezhepsel temelli rekabet, Suriye, Yemen ve Irak gibi ülkelerdeki iç çatışmaların temel dinamiklerinden biri haline gelmiştir. Türkiye, hem Batı ile olan ilişkilerini dengeleyerek hem de bölgedeki bağımsız politikalarını sürdürerek bölgesel bir güç olarak öne çıkmaktadır. İsrail ise, güvenlik kaygıları doğrultusunda bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmekte ve gerektiğinde askeri müdahalelerde bulunmaktadır. Mısır ise, Arap dünyasındaki liderlik rolünü pekiştirmek ve iç istikrarını korumak amacıyla bölgesel politikalarını şekillendirmektedir.

Devlet dışı aktörler de Ortadoğu'daki güç mücadelesinde önemli bir rol oynamaktadır. Terör örgütleri, direniş hareketleri ve diğer aktörler, bölgedeki istikrarsızlığı artırmakta ve uluslararası aktörlerin müdahalesine zemin hazırlamaktadır. Bu grupların faaliyetleri, bölgesel ve küresel güçlerin stratejik hesaplamalarını etkilemekte ve güç dengelerinin sürekli olarak yeniden şekillenmesine neden olmaktadır.

Uluslararası örgütler ise, bölgedeki çatışmaların çözümü ve istikrarın sağlanması konusunda çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi örgütler, diplomatik çabalar ve barış güçleri aracılığıyla bölgedeki sorunlara müdahale etmeye çalışmakta, ancak bu girişimlerin etkinliği çoğu zaman sınırlı kalmaktadır.

Sonuç olarak Ortadoğu'daki güç mücadelesi, küresel ve bölgesel aktörlerin çıkar çatışmaları temelinde şekillenmektedir. Bölgenin jeopolitik konumu, enerji kaynakları ve stratejik önemi, bu mücadelenin devam etmesine neden olmaktadır. Ortadoğu'da kalıcı bir istikrarın sağlanması, ancak aktörlerin ortak çıkarlar temelinde hareket etmesi ve bölgesel iş birliğinin geliştirilmesi ile mümkün olabilir. Bu doğrultuda, uluslararası toplumun da bölgedeki aktörler arasında iletişim ve iş birliğini sağlayıcı politikalar geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde, Ortadoğu'daki güç mücadelesi ve istikrarsızlık durumu, küresel barış ve güvenliği tehdit etmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Akyüzöglü, İ. (2022). Ortadoğu'daki Siyasi Olayların Dinî Arka Planı. *Harran İlahiyat Dergisi*, 1-19.
- Arı, T. (2017). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*. Alfa Akademi.
- Buzdağlıoğlu, Y. (2004). Turkish Foreign Policy and Turkish Identity. *Routledge*.
- Cengiz, S. (2016). KUYEYT.
- Cülük, A. (2018). İran İslam Devrimi ve Ulemanın Zaferi. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 87-103.
- Çelikpala, M. (tarih yok). Tübitak Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları: <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ortadogu> adresinden alındı
- Diriöz, A. O. (2012). Suudi Arabistan Dış Politikası ve Bölge Ülkeleri ile İlişkileri. *Ortadoğu Analiz-ORSAM*.
- Doster, B. (2012). Bir Bölgesel Güç Olarak İran'ın Ortadoğu Politikası. *Ortadoğu Analiz ORSAM*.
- Efegil, E. (Ocak 2013). İsrail'in Dış Politikasının Belirleyicileri. *Ortadoğu Analiz*.
- Emre, Y. (2021). Ortadoğu'da Barış ve İşbirliği Nasıl Sağlanır? *Siyasal Paradigmalar Düşünce Platformu*.
- Harunoğulları, M. (2017). Ortadoğu Jeopolitiği ve Küresel Güçlerin Enerji Mücadelesi. *HUMANITAS*.
- İpek, F. O. (2024). Türkiye-Irak İlişkilerinde Tarihi Dönemeç ve Stratejik Ortaklık Fırsatı. *SETA-ANALİZ*.
- İzol, R. (2020). ABD-Rusya-Çin Ekseninde Enerji Güvenliğinin Uluslararası Sistemdeki Artan Önemi: Ortadoğu Petrolleri Örneği. *Stratejik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Katman, F. (2020). 2006 Filistin Seçimi Sonrasında Dışlama ve Dâhil Etme Ekseninde HAMAS'ın Uluslararası Toplumla İlişkisi (2006-2010). *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 97-124.
- Kaya, T. Ö. (2010). Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecindeki Rolünün Analizi. *Ortadoğu Etütleri*, 77-106.
- Koç, E. (2020). İran ve Suudi Arabistan Rekabetinin İsrail ve Filistin Sorunu Üzerinden Analizi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*.
- Kuduoğlu, A. (2018). Camp David Sonrası Abd-Mısır Yakınlaşması: Askeri Boyut. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 101-137.

- Lewis, B. (2022). *Modern Ortadoğu Nasıl Kuruldu?* . Kronik Kitap.
- Lewis, B. (2023). *Ortadoğu*. Arkadaş Yayınevi.
- Manaz, A. (2009). Oil And The Middle East Policy. *Cag University Journal of Social Sciences*, 70-83.
- Mercan, M. H. (2018). Süreklilik Ve Değişim Bağlamında HAMAS'ın Siyasal Stratejisi. *Ortadoğu Etütleri*, 62-78.
- ORTA DOĞU BARIŞ SÜRECİ. (tarih yok). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/orta-dogu-baris-sureci.tr.mfa> adresinden alındı
- Ortadoğu'da Göç Hareketleri*. (2010, Ocak 5). İnsani Yardım Vakfı: <https://ihh.org.tr/haber/ortadoguda-goc-hareketleri-128> adresinden alındı
- Özdemir, A. (2005). Hamas (Hareket-ül Mukavemet-ül İslamiyye) Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 51-63.
- Özdemir, Ç. (2016). Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi? *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 81-102.
- Özer, Ç. (2023). Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu. *Küllüye*, 582-605.
- Özkan, M. (2009). Mısır Dış Politikasında Filistin ve Bölgesel Yansımaları. *Akademik Ortadoğu*.
- Rakipoğlu, M. (Nisan 2020). BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ’NİN REJİM MUHALİFLERİYLE MÜCADELE STRATEJİSİ. *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*.
- Sander, O. (2011). *Siyasi Tarih*. İmge Yayınevi.
- Sinkaya, B. (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye’nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Tamer, C. (2017, MAYIS 31). *İran’ın Yemen’deki Faaliyetleri*. ANKASAM: <https://www.ankasam.org/iranin-yemendeki-faaliyetleri/> adresinden alındı
- Tangör, B. (2004). Ortadoğu Barış Süreci Çerçevesinde Avrupa Birliği’nin İsrail’e Yaklaşımı (1991-2001). *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 239-251.
- Ülger, İ. K. (2016). Müslüman Kardeşler Teşkilatının İdeolojisi ve Mısır Siyaseti Üzerindeki Etkileri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 131-151.
- Yazıcı, E. M. (2021). Camp David Antlaşmaları Çerçevesinde Mısır-İsrail İlişkileri Ve Günümüze Yansımaları. *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi*, 19-30.
- Yıldırım, F. (2021). Osmanlı’dan Günümüze Katar-Türkiye İlişkileri. *İslam Medeniyeti Dergisi*.

Yolcu, F. H. (2020). Ortadoğu'da Askeri Denge ve İttifaklar: I. Dünya Savaşı'ndan Yeni Dünya Düzeni'ne Bir Süreç Analizi (1918-2010). *Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü Ortadoğu Çalışmaları*, 467-496.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı - Soyadı : Ayşegül ALTINTAŞ

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Kırıkkale Üniversitesi-İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler-2016/2021

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Uluslararası
İlişkiler Anabilim Dalı- Tezli Yüksek Lisans Programı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Özbekoğlu İth.İhr.İnş.Taah.Ve Müh.Ltd.Şti 2022/2023

Tarih : 12.06.2024